

Poklad z půdy (Svatý grál české SF nalezen)

Životní badatelský objev se člověku podaří jen jednou, nu, možná dvakrát za život. Mně se podařil 30. září.

V meziválečné české science fiction se týčí vedle díla J. M. Trosky epopěj budoucnosti *V soumraku lidstva* od Tomáše Hrubého. Sestává z trilogie *V soumraku lidstva* následované trilogií *Nový úsvit*. Rozsáhlá freska 30. století popisuje zápolení o energetické zdroje i boj mezi bílou a žlutou rasou. Jenže jak vědí všichni sběratelé, z trilogie *Nový úsvit* vyšly pouze dva díly. Po třetím dílu ani vidu ani slechu, neuvádějí ho ani bibliografické zdroje, zřejmě z neznámých důvodů nevyšel.

Což zapříčinilo trýzeň generací sběratelů a čtenářů, protože v průběhu prvních dvou dílů se k Zemi přiblíží planetka Nova s nebezpečnými neviditelnými mimozemšťany s jedním velkým okem, kteří začnou Zemi ostřelovat. Druhý díl vydaný v roce 1932 končí popisem dopadu střely na Vatikán a úplně na konci slavnými větami:

*Začala válka.
Světů.*

Asi si dovedete představit, co to je, když je děj utnutý na samém začátku meziplanetární války. Třetí díl *Nového úsvitu* se tak postupně přesunul do hájemství legend a snů. Největší záhada české sci-fi.

I já měl sen. V archivu Památníku národního písemnictví Hrubý vlastní fond nemá, jen několik písemností z jiných fondů. Říkal jsem si, že třeba autorova pozůstalost někde stále leží. Zemřel v roce 1966. Z osobního dotazníku spisovatele jsem

zjistil adresu, na které Hrubý před svou smrtí žil. Snil jsem o tom, že dojdu k tomu domku (šlo o vilovou čtvrť), na zvonku bude jméno Hrubý a – „the rest is history“.

Přišel jsem tedy k tomu domku, na zvoncích nebylo Hrubý, ale dvě jiná jména. Zvonil jsem marně. Majitel byl na dovolené. Když jsem se vrátil domů, došlo mi, že jedno jméno ze zvonků mi je povědomé. Ano, tak se jmenovala Hrubého dcera, když se provdala. Zlaté dotazníky Syndikátu spisovatelů!

Následovala poměrně komplikovaná diplomacie spojená s vysvětlováním, proč by měl někdo pustit do svého domu cizího člověka, aby mu prohrabal půdu a sklep.

Naštěstí byli obyvatelé s Tomášem Hrubým příbuzensky spřízněni.

Naštěstí odolali pokušení povyhadzovat všechno haraburdí na půdě.

Naštěstí dali před lety na půdu to, co začínalo hnit ve sklepech.

Na konci toho všeho tady sedím a se zatajeným dechem otevírám černé desky s tlustým što-

sem rukou psaných papírů. Na prvním listu stojí: T. Hrubý: *Nový úsvit*. Druhá epopěj budoucnosti. III. díl: *Vítězství*.

VÍTĚZSTVÍ!

Zvažuji, jakým způsobem dosáhnout toho, aby mohl po devadesáti letech i tento díl konečně vyjít.

Ideální by ovšem bylo vydat najednou všech šest dílů obou trilogií.

Ivan Adamovič

OBSAH

Poklad z půdy	1	Stroj promluvil	23
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Časem s vědou – listopad	24
Předplatné i doplatné na 2024	2	Princezna inspirace	25
Hvězdný bulvár	3	Časem s vědou – prosinec	26
Volby v USA	13	Sapere aude!	27
Megalopolis	14	Dušan Coufal: Turnaj viry	28
Lovecraft podle Houellebecqa	16	V odlesku Hollywoodu	34
Vita Nostra	18	VETŘELCI: Romulus	35
Ukrajinský zvon	21	Živel 41	36
Litera za fantastiku	22	Rusko pohledem z kuchyně	36

Vázané Mycelium je konečně kompletní (s řadou bonusových doplňků).

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Zase je tu dvojčíslo (ale o čtyři strany delší než obvykle), můžete si za to sami, lidé, pište a posílejte :-). Tím pádem některé postřehy o volbách v ČR už poněkud zaměřely, na druhou stranu díky tomu máte dění v USA nejčerstvější, jak jen u (dvoj) měsíčníku lze.

Blíží se další ročník Magnesie Litery, která už potřetí oceňuje žánrovou literaturu, fungování poroty pro fantastiku vám ozřejmí Honza Křeček na straně 22.

Prinášíme i dvě filmové recenze, Petr Svoreň, jr. si vedle práce ve Sněmovně lordů našel čas a v rubrice *Britská konzerva* líčí své dojmy z mega filmu *Megalopolis*. Ivo Fencel se na straně 35 vrací k letošnímu trhákovi *VETŘELCI: Romulus*. Vedle toho v tomto čísle najdete i jeho recenzi Houellebecqovy knihy o Lovcraftovi a dětské knihy *Ukrajinský zvon*.

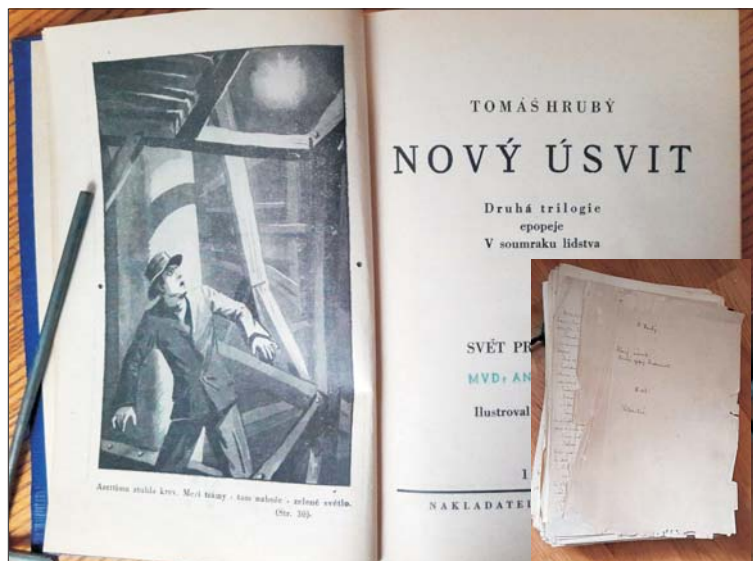
Jirka Grunt po čase odtajnil své recenze knih *Turnaj víry*, najdete ji na konci čísla na těch čtyřech stranách navíc, a fantasy *Vita Nostra*. **Zdeněk Rampas**

Antik Arkham

v Čáslavské 15 konečně otevřen. Toma Štípského tam najdete od úterý do čtvrtka mezi desátou a sedmnáctou. Nebo na mailu: antik@arkham.cz

Předplatné i doplacené na 2025

Jak jsem už vícekrát napsal, ani Interkomu se nevyhnula zdražovací spirála a musíme proto zvednout předplatné do ČR na **500 Kč**. Platit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR používejte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR IBAN: **SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod v Eurech). Tedy **500 Kč** (respektive kvůli zvykanosti pohrobků Československé pošty **33 Euro**, podle momentálního kurzu), pokud si nejste jisti, jak na tom jste s platbou za minulé ročníky, napište mi. **ZR**

Objevitelé rukopisů: Hanka, Linda, Adamovič ☺ **Pavel Němec**

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 11-12/2024 (376)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6, 161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Franta Houdek, Jan Vaněk jr.

a Michaela

Autoři tohoto čísla

Ivan Adamovič, Ivo Fencel, Grobenius Grob, Jiří Grunt, František Houdek, Jan Křeček, Jára Míkovec, Ondřej Neff, Zdeněk Rampas, Petr Svoreň jr., Jindřich Šídlo

Fotografie

Ivan Adamovič, Michaela,

Radovan Zítka

Sponzoři tohoto čísla

Miloš Podpěra, Jiří Doležal, nakl. Epoque, Jiří Grunt, Petr Habala, Jan Haberle, Pavel Kavánek, Daniela Kovářová, Václav Vlk

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla byla dne 13. 11. 2024

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Moje pubertální dítě se ke mně chová jako k bohu. Ignoruje mou existenci a mluví se mnou, jen když něco potřebuje.

CHROCHTADLO

Najednou se ukázalo, že to miminko, které mám doma už dva týdny, není moje. Volali z nemocnice, že prý něco popletli. Abych řekla pravdu, i mně to bylo podezřelé. Původně jsem tam šla, jen aby mi sundali sádku.

JYRKA

Dříve jsem si myslel, že dospělost je jedna krize za druhou. Mýlil jsem se. Ukazuje se, že dospělost je několik krizí současně.

CHROCHTADLO

Život je jako písemka z matematiky. Počítáš, počítáš, najednou zjistíš, že jsi udělal chybu, chceš začít znova... A vtom zazvoní...

HOWKING

Prase si stěžuje medvědovi: „Lidi si mě spojují jen s tím nejhorším. Nepořádek je pro ně svinčík. Když se někdo zachová bezcharakterně, tak je svině, když dělá čurbes, řeknou, že se chová jako prase.“ Medvěd se zamyslí a povídá: „Tak to je od nich pěkný svinstvo.“

MIK111

◆ ◆ ◆

● **17. září** Interkom 9-10 je hotový, a vtom nastane úžasný průnik SF thrilleru a reality:

Pouštní lidé z Hizballáhu si všimli, že jde vysledovat jejich mobily, a přešli na bezpečnější technologii pagerů. Tak velká organizace ale už musí být ovšem řízena jako korporát nebo Česká pošta. Znáte to, musí proběhnout výběrové řízení, do kterého jim mluvil emirát, který má na starosti jejich komunikace, atd. Takže to snad ani jinak dopadnout nemohlo.

Libanonský ministr zdravotnictví Firass Abiad uvedl, že při explozích pagerů po celé zemi bylo zabito osm lidí a přibližně 2750 jich bylo zraněno.

Nejlepší reakce na síti X: To neděláš dobře, Ahmede, s tím pagerem od Hizballáhu... • Ještě že se nikomu nic nestalo. • Tři tisíce označovaných teroristů! Majstrštyk! • U Bratříčka dnes bude kulervoucí legrace.

● **18. září** další SF událost, gigantický výbuch typu Vrbětice v Rusku, jen cca desetkrát větší.

A v podvečer se ozval Martin Gilar, že přiletí to Prahy, dohodli jsme se, že se ukáže na Břežance, stejně jsem se chystal sejít s Dárečkem, který se tam zastaví z nákupní návštěvy Čáslavské.

● **19. září** dorazila pozvánka: *Vážené členstvo a přátelstvo! Zvu vás na první poprázdňinovou schůzi KJV, která se uskuteční v salonku kavárny kina Mat. Můžete se těšit na Filipa Gotfrida, který přivede Ledovou sfingu! Je možné, aby na jižním pólu bylo moře horké tak, že se v něm nedá udržet ruka – a přitom to byl ten nejmenší z temějších divů? Podle Edgara*

Allana Poea ano, jenže slavný autor nechal svůj jediný román nedokončený. Jules Verne se pokusil nejen příběh uzavřít, ale i vysvětlit, dávno před tím, než skuteční badatelé odhalili, jak nejjihnější bod naší planety vypadá.... Richard Klíčník doplněná Leonidem Křížkem, který se se skromností sobě vlastní pochlubil, že Františku Novotnému vydal novou knihu Svět na rozcestí.

Od Martina Gilara přišla zpráva, že uvázl v Zurichu, takže Břežanku nestihá. Nicméně já se tam vydám, na Míšu zase přišlo natírání, zachraň se kdo můžeš. Ale hlavně se v Praze ukázal Dáreček, spojil cestu za nákupem knih v Čáslavské s distribuční sborníku vítězných povídek Halmochronu, který mi také věnoval. Pokecali jsme na Břežance a mezi jiným jsem se dověděl, že 35. ročník soutěže *O stříbřitělesklý halmochon* je opravdu a definitivně poslední.

● **20. září** dorazila další milá pozvánka:

Ahoj, když se Jaroslav Vrchlický stal při příležitosti svých padesátých narozenin čestným občanem Pardubic, oslovili ho gratulanti slovy „velebný kmete“.

Tak na to nejsem připravený.

Asi takhle na to nejsem připravený.

Napadlo mě ale, že bych mohl tradice obrátit na hlavu: se-zvat si ty, kteří jsou mi dlouhodobě nejmilejší, a odbarovat pro změnu je. Kdy: v neděli 29. září. Zhruba od čtyř se bude roznít na zahradě domu Martina a Vilmy Klímových, přičemž po západu slunce (pro puntičkáře: v 18.44) bychom se přesunuli dovnitř, kde by došlo na rozkrojení dortu a kýžené překvapení.

Těším se na Tebe, Viktor

● **21. září** tu máme babí léto a volby. Našeho pražského obvodu se ale týká jen to první a užíváme si na zahradě. Krom tedy dokončení dvou e-knih. V mé bublině to s volbami máme těžké, nedokážeme pochopit, jak někdo může volit Babiše, a přitom nechápeme ani voliče Marka Hilšera.

Na chvíli se objevila naše skorosnacha a korektorka *Interkomu* Dagmar a odnesla si něco z banánovek SWAPu.

● **22. září** všichni komentují výsledky voleb, naštěstí máme překladový slovník Jindřicha Šidla. Ukázka na straně 15. A Lipavský na to kápnul, pro Piráty trochu pozdě, ale přece: *Piráti se musí zbavit komoušů a ultralevičáků. A vypnout fórum.*

● **23. září** jsme navštívili Kristin Olsonovou, domlouvali jsme se, že se sejdeme před prázdninami, ale něco do toho vlezlo, ona pak s Beníkem odjela za americkou částí rodiny. Vřele jsme doporučili návštěvu Muzea nočníků, neb Benjamin dostal urputnou učitelku češtiny, která po žácích vyžaduje napsat

oznámení, zprávu a reportáž z návštěvy galerie či výstavy. Muzeum nočníků může inspirovat ke všem žadáným textům.

● 24. září píše na FB Ivan Adamovič:

Zemřel Fredric Jameson, přední marxistický teoretik postmodernismu a utopismu. Značná část jeho textů se věnuje sci-fi. Líbí se mi věta z tohoto mikronekrologu: „Jeho východiska byla mylná, ale jeho závěry brilantní.“

Vypadalo to na deštivý den, kdy něco udělám. Připoslouchávám rádio a po desáté Bartoš říká: Nic se nemění a makáme dál. V jednu premiér Petr Fiala navrhne odvolání šéfa Pirátů Ivana Bartoše z postu vicepremiéra a ministra pro místní rozvoj. Bartoš podle něj manažersky nezvládl digitalizaci stavebního řízení a ani si nepřipouští, v jakém stavu tento proces je.

Tak buď byl Bartoš zhulený a nevnímal, co si s Fialou povídají, nebo prokázal svou nekompetentnost, když včera inzeroval, že donese premiérovi seznam požadavků a priorit ke zlepšení situace (za kterých asi bude ochoten ve vládě setrvat).

Řekněte, dá se v takové atmosféře pracovat?

Nejlepší komentáře na síti X: Piráti jsou ve stavu, že si nejsou schopni ani ubalit brko.

Bratříček

Odchod z vlády měl být rozhodnutí pirátského fóra, a ne nějakého premiéra Fialy.

Mikuláš Peksa

Interkom by asi měl vycházet častěji, protože když teď s měsíčním odstupem sleduji události uvedené výše, nejsem si jist, jestli to po takové době ještě někoho zaujme nebo alespoň pobaví.

Co ale nezastaralo, je myslím rozhovor Miroslava Bárty s Jakubem Horákem, jestli si to dobře pamatují, došlo i na Nacaci. <https://www.youtube.com/watch?v=GUFjisdBVfg>

● 25. září vyrážíme s Michaelou do MATu na schůzku KJV o něco dříve než obvykle, Martin Gilar si na cestě po příbuzenstvu našel čas a napsal nám, že tam bude v šest. Přijeli jsme už ve tři čtvrtě a chvíli jsme uvažovali, zda nemáme, než se Martin ukáže, počkat před vchodem, ale pak jsme sešli dolů a našli jej, jak nám píše mail a sms, že už má objednané pivo. (Mail

jsme si přečetli po návratu před půlnocí a sms dorazila s patnáctihodinovým zpožděním, asi přes USA).

Po dobré večeři a popovídání s Martinem nám Filip Gotfrid velmi poutavě vyložil, jak Jules Verne navázal na Poeovo *Dobrodružství Arthura Gorgona Pyma* a nově jej vyložil ve své knize *Ledová sfinga*.

Obě knihy měl v paperbackovém vydání Iva Železného z devadesátek a nechal je kolovat. Po přednášce nám Honza Pavlík vysvětlil, že u nás tradovaný název vznikl špatným překladem. Verne se snažil Poeův „gotický“ román dát do souladu s poznatky, které se vynořily mezi roky, kdy psal Poe a kdy na něho Verne navázal, a sfinga vlastně ani nebyla ledová, ale elektro-magnetická. Ve Vernově době se na elektřinu nahlíželo skoro tak nábožně jako dnes na klima.

Filip přilákal i část členstva, která nechodí úplně pravidelně, jako Bohouše Šíra, Richarda Šusta, Pavla Noska a Roberta Rameše. Zjevně bude muset přednášet častěji.

Já s sebou měl knihu *Letadlová loď* od Patricka Robinsona, dal jsem o ní ve volné diskusi řeč s přítomnými mořeplavci. Asi jsem se ještě nesešel s tak hrozným překladem (některé odstavce musíte číst vícekrát, ne snad že potom dávají smysl, ale pochopíte, co asi chtěl autor říci), ale v roce 1998 jsme nejspíše byli ještě vděční za skoro cokoli, vždyť i já jsem román dočetl, užíval jsem si knihu napsanou republikánem o republikánech pro republikány. Pak jsem zjistil, že odpovědným redaktorem byl Leonid Křížek (a dodatečně jsem se dověděl, že pomocí několika tisíc zásahů se text snažil zvelebit Viktor. Když naznal, že to není v lidských silách, alespoň si vymohl, že nebude uveden v tiráži).

● 26. září potom, co jsem si včera vyslechl, jak Verne dopověděl a nově interpretoval *Dobrodružství Arthura Gordona Pyma*, rozhodl jsem se, že si přečtu, jak Pepa Pecinovsky dopověděl a nově interpretoval Vernovy *Děti kapitána Granta a Tajuplný ostrov* v románu *Dobrodružství Thomase Ayrtona, námořníka z Dumbartonu*. (Obě viděno očima napraveného zloducha Ayrtona.) Tedy ona je to spíš souhra náhod, konečně na to mám čas. Ondřej Müller ostatně k věci napsal, že na podzim bychom se tomu mohli pěkně pověnovat, a mám dojem, že podzim nastal někdy tento týden.

Viktor 50

● 29. září okolo čtvrté začala u Klímových velkolepá oslava Viktorových narozenin, na které přítomné podaroval Velkou tajnou knihou Viktora Janiše, která se ale jmenuje *Me-fisto z onyxu a další povídky*.

Viktor sezval ty ze svých přátel, u kterých byla alespoň nějaká naděje, že si něco z knihy doopravdy přečtou:

Vedle své nejdražší Hanky také Richarda Podaného (ten oslavenci přinesl láhev Barbaresca z roku 1974), Radovana Zítka, Jana Jandourka, Lenku Janouchovou, Pavla Dominika, Martina Šusta, Honzu Vaňka jr., Ivana Adamoviče, Mišu Markovou, Leonida Křížka, Lídu Kábrtovou, Miloše Urbana, Honzu Adamčáka a další, kteří nemohli dorazit, jako Pavla Kosatíka (přednášel kdesi o Smetanovi) a Frantu Novotného, který byl v lázních Bohdaneč, nebo Petru Hovorkovou (dříve Ben Ari), která měla poslední den na odevzdání překladu z korejštiny.

Oslava začala na terase, Vilma s dcerami Hedvikou a Alžbětou vedle spousty obvyklých lahůdek příhodně připravila dvě polévky na zahřátí (norskou a dýňovou), Bidlo vzal za nastydlého Martina obsluhu u grilu (zastal ho

S Milošem Urbanem se nevíť Václav Neckář, to jen Jan Jandourek klame tělem

na jedničku, klobásky, sýry i stejky byly vynikající) a do zmíněného západu slunce jsme čile konzumovali a konverzovali.

Pak nastalo velké obdarovávání a další konzumace a konverzace, vypadli jsme chvíli před půlnocí.

● 30. září zase hned po snídani jdeme přes Malostranské náměstí na prohlídku Juditiný věže (té nad knihkupectvím). Tu cca od roku 1927 spravuje Spolek za starou Prahu, který zde má i své sídlo, a od zasvěceného průvodce jsme se dověděli hodně jak o věži, tak i spolku.

Já se pak ještě vydal pro interkomy do Čáslavské, nakouknul jsem i do vedlejšího antikvariátu, kde už má Tom Štipký vše připraveno k ztřešněmu otevření.

Večer Richard Klíčník vzkazuje: *LICAF byl úplně skvělý. Báječní hosté, opravdu přátelská atmosféra, dala se vystát fronta i na kresbu od M. Larka! A konečně mám podepsaného Blacksada (snažil jsem se o to už v Angouleme, ale skončilo to debaklem, když na poslední chvíli změnili frontu a já tam stál skoro hodinu zbytečně – teď to bylo mnohem lepší). Davea McKeana jsem chytil těsně před odjezdem, ale než jsem mu stihl říct pár slov, vyšvihl obrázek. Aneb když vám to dělá radost i po čtyřicítce, tak v tom pokračujte.*

● **1. října** vyrazíme na komentovanou prohlídku Černínského paláce potažmo Ministerstva zahraničních věcí. Naštěstí to bylo až od tří odpoledne, což spolu s vědomím, že jde o poslední akci, mi pomohlo přežít. Budovou nás prováдел zdejší zaměstnanec (mezinárodní analytik a spisovatel) Marek Toman, autor knihy *České sklo*, tu jsem si od něho hned koupil, ale známější je jeho dílko *Chvála oportunistu*, vyprávěné přímo Černínským palácem.

Večer jsme alespoň z dálky svědky velkého objevu, který Ivan Adamovič popsal na FB, více na straně 1.

● **3. října** zemřel Miroslav „Mio“ Butora, organizátor Tatraconů, šéf SFK Castor, vydavatel fanzinu Pollux.

● **4. října** si nás nakladatelství Argo dovolilo srdečně pozvat do útulných prostor kavárny Na Boršově na první večer příznivců fantastiky v nakladatelství Argo. Na FB projevil zájem přijít okolo padesáti lidí, tak jsem raději vyjel včas a dorazil již na půl šestou, kdy v salonku pobývala jen Ulrika Horáková z Arga a pár zákazníků, kteří se snažili vypít své latěčko dostatečně rychle, aby stihli před šestou vypadnout.

S malým zpožděním asi deseti minut po šesté začal křest asi jedenácté knihy Jenny Nowak o knižeti Drákulovi, ona sama cyklus nikdy nepojmenovala a mluvila o něm jako o Transylvánské sáze, která v Argu dostala název *Kroniky nemrtvého knižete*, na Legii

je to už správně, na Databázi knih to ještě shrnují jako Knihy o Vladu Draculovi.

Richard Klíčnický a Martin Šust pak prozradili něco z chystaných knih a komiksů Argomix, těšte se třeba na Zelaznyho Amber. Vít Penkala nás informoval o chystaných tolkienkách. Překladatelé Richard Podaný, Radovan Zítka a Petra Diestlerová prozradili, na čem pracují, ale já to už zapomněl. Velmi zajímavé bylo i povídání sazeče Arga Ivana Mráze. Večer byl mile neformální. Radovan si stýskal, že by se na některé otázky rád připravil předem, že mu je Martin měl poslat, načež tento odvětil, že to není možné, že si otázky také nepřipravuje.

Velice zajímavé mi přišly postřehy z prostředí knižního korporátu. Knihy s přebalem se už takřka nevydávají, protože snižují index udržitelnosti firmy, zvláště přebaly s nějakými legráckami z umělé hmoty nebo s hologramy a tak, protože ty se nedají vyhodit do papírového odpadu.

Z toho je vidět, za co svou produkci považují, tedy za běžné spotřební zboží, které se po použití vyhodí. Nějak mi to nejde dohromady s českou tradicí knižní kultury, kdy se dobrá kniha uchovávala a někdy i četla několik generací, ale možná je podstatné to slůvko *dobrá*. Korporát také musí hlídat, odkud bere papír a zda vzniká udržitelnými postupy, samozřejmě to zvyšuje náklady a jediný, kdo to zaplatí, je samozřejmě čtenář.

Vzpomínám si, že když se s těmito věcmi začínalo, korporáty byly první v zavádění oddělení udržitelnosti, rovnosti a diverzity (pomáhalo jim to ničit konkurenci, která si nemohla dovolit byrokracii s tím spojenou). A zatímco v USA, odkud to k nám přišlo, se tyto věci potichu ruší a součástí firemní kultury se stává konvence, že se nebude zmiňovat, že v dané korporaci někdy něco podobného bylo, v Evropské unii se tyto (ESG) věci staly součástí byrokratického samopohybu a budou k našemu úpadku přispívat, dokud budou zdroje.

Ono to možná nebude trvat tak dlouho, zde je jedna ilustrativní maličkost: zavřela

poslední tiskárna, která uměla dělat leporela, samozřejmě se to nestalo v Česku, tady žádnou takovou nemáme už roky, přihodilo se to na Slovensku a leporela se teď tisknou v Polsku, kde ale už některé druhy neumějí.

A bylo devět večer a rozebíhli jsme se domů, obvykle na druhou směnu.

● **5. října** jsem po čase navštívil Honzu Hýska, který mi věnoval další kousky svých bibliofilských povyražení.

A večer Franta Houdek poslal listopadovou vědu, slibuji si, že začnu pracovat na dalším IK.

● **7. října** po čase pořádáme herní večírek, který docela nečekaně zpestřili Richard Klíčnický, který u nás na zimu ustájl motorku, a Bidlo, ten tady oslavil osmačtyřicetiny. Jeho maminka se i tentokrát vyznamenala. Několik krabic domácích dobrot, které Michaela doplnila klobáskami a šopským a celerovým salátem, který ocenila zvláště Tereza, když si pro opěšalého Richarda přijela vozem. Dále dorazil Filip a jeho fraucimor, Honza Vaněk jr. a Tes z Časlavské. Trochu přejedení jsme pak zahráli RetroČesko. A Míše se konečně podařilo udat zbytek z oděvního SWAPu od Vilmy. Při stýskání na poměry došlo i na slovní zásobu nezletilých. Filip: *Dítě, které neví, co je verpánek, bych přetáhl potěhem.*

● **8. října** instaluju zkušební CorelDRAW 2024 (verze 25), má oblíbená verze X6 (tedy 16) z roku 2012 už začíná zastarávat.

Slovenské okénko

● **9. října** v rozhovoru s novinářem a právníkem Tomášem Němečkem zaslechnu na ČRo Plus známé jméno Mira Beblavého (v dávnověku aktivního fana). Němeček citoval jeho vyjádření, že by se situace na Slovensku neměla posuzovat jen podle komentářů ve SME a Deníku N, protože to pak vede ke zkreslení pohledu na tamní dění, když třeba zdůrazňují hlavně pobouření nad současnou kulturní politikou slovenské vlády. Navíc pak Němeček prozradil, že existuje i konzervativní opozice proti Fíčoví a že má zpravodajské medium Postoj.sk. V textovém záznamu rozhovoru si ale přečtete jen toto hutné shrnutí:

„Jak upozorňuje jeden ze známých slovenských intelektuálů Miroslav Beblavý, opozice si bude muset přeskládat priority, protože voličů se víc dotýkají změny DPH nebo daň z bankovních transakcí,“ uvádí Němeček. <https://beblavy.sk/>

● **10. října** vyrazíme podle měsíc staré dohody na Břežanku, leč Franta nedorazil, takřka hned po návratu z lázni si jeho a Leonida Křížka odvezl Martin Corn na slavnostní vybalování a umístování do vitrín své sbírky modelů a Franta nám to zapomeně napsat.

Těžko mu to mohu vyčítat, já si k tomuto datu sjednal na Břežanku schůzku se Stáňou Lálovou a Miroslavem Palmem ohledně vydání deníků jeho dědečka. Takže kdyby Franta posezení odvolal, schytl bych to od Stáni, protože jsem na to samozřejmě také zapomenul. Cestou tam čtu esej Jakuba Arbesse o Macchiavellim, doporučuju čtenářům G. G. Kaye.

● **11. října** vyrazíme do Statenic na kus řeči o knihách a na Dášinu excelentní italskou večeri. Když jsem se opatrně zeptal na článek do rubriky Britská konzerva, dověděl jsem se, že Pěťa je teď na stáži ve Sněmovně lordů a dělá asistenta jednomu skotskému vévodovi, nicméně i tak si na Interkom najde čas a článek dodá. Připili jsme si na jeho úspěchy voňavým a nasládlým prosecem, a jistě bychom se jím během dalšího hovoru pěkně zpumrdlíkovali, kdyby si Dáša nevšimla, že je nealkoholické, asi zůstalo ve vinotéce po návštěvě těhotné dcery.

Den samizdatu (významný den ČR)

● **12. října** ideální čas k nakouknutí, jak pokračuje Karel Dvořák a jeho stránka <https://fanziny.4fan.cz/>. Nemine měsíc, aby se na ní neobjevila další digi-faximile.

Včera to bylo šest set let od smrti největšího českého válečníka Jana Žižky a dnes jako na zavalanou poslal Jirka Grunt pojednání o knize *Turnaj víry* zabývající se Basilejským koncilem, jehož Basilejská kompaktáta, smlouva koncilu s husity, pomohla kompromisně vyřešit nábožensko-politickou situaci v českých zemích. Studii najdete na straně 28.

● **13. října** blbnu s novým CorelDRAW 2024 (verze 25).

● **14. října** je to třicet let, co měl v USA premiéru film *Pulp Fiction: Historiky z podsvětí*.

Po gastrokopii v rámci zotavování sleduju Bratříčka, jeho denní show *My jsme Západ*, tentokrát nazvanou *Ke hvězdám – Elon přistál s raketou, my budeme zálohovat pet lahve*. Než se ale dostal k přistání prvního stupně Super Heavy, dal reklamní spot Kamaly Harrisové, kde „muži“ říkají, že jsou muži a že ji budou volit. Asi pětkrát změnil názor na to, zda jde o skutečnou reklamu demokratů, nebo republikánskou parodii. Počív zákon platí ve stále větší oblasti lidské komunikace.

Nakonec došlo i na přistání válce většího než Saturn 5 (jako paneláku vysokého 71 m) a dvakrát tak těžkého.

● **15. října** jsme s Michaelou zajeli k Technickému muzeu pro covidové doočkování, teď ani nemohu ukázat, jak vysoko skáče náš pes, ještěže žádného nemáme.

● **16. října** si přivstaneme, ve dvanáct začíná na Žofíně oslava Korejského národního dne.

Dlouho jsme tam postávali sami, až se po letech objevil dinosaur a dávný šéfredaktor Villoida Miloš „Albert“ Podpěra pozvaný za hráče a fanoušky Go, však má v rodině mistra ČR, a Aleš Ciěply s manželkou, takto nejspíš nejlepší evropský rozhodčí a vynálezce evropského go rating systému, který posléze přijal celý svět.

U stěny skromně stál a publikoval model jaderné elektrárny, ale kupodivu jsme nezahledli žádného známějšího českého politika. Asi by jim to nepomohlo o blížících se volbách. Musela to za ně odmluvit neúspěšná kandidátka do senátu Eva Zažimalová. Pak jsme ještě popovídali s Blanku Ferklovou z Olomoucké koreanistiky a Miša, ještě než začal šrumec, potkala Marii Binderovou a získala od ní telefon na Toshiko. Na odchodu jsme narazili na všudypřítomnou Františku Urbenskou s manželem.

Na tram jsme odcházeli spolu s Ivanou Bozděchovou z pražské koreanistiky a povídali si o korejské držitelce letošní Nobelovy ceny za literaturu Han Kang. Shodli jsme se, že jí k ceně hodně pomohl román *Kde kvete tráva* o děsivém masakru v jihokorejském Kwangdžu v roce 1980, komise Nobelovy ceny pro literaturu určitě nevynechá příležitost zviditelnit, když se nějakého svinstva občas dopustí i pravcová diktatura (v případě Jižní Koreje ale vyděšená ze šíleného severního souseda). Možná by na věc nahlíželi z jiného úhlu, kdyby KLDLR sousedila se Švédskem.

Já pak ještě zajel pro balíček, který mi v Časlavské deponovala tiskárna, poklábosil s Tomem Štipským a Tes a potácel se domů. Je možné, že mě tak zničilo dvouhodinové postávání na Žofíně? Raději si budu myslet, že mě tak zmohla vakcína, jsem

úplně na hadry. V metru jsem zase narazil na Miloše Podpěru, svěť je opravdu podivný, nepotkali jsme se deset let, a pak v jednom dni dvakrát.

● **17. říjen**, dnes Izraelci dostali plánovače megavraždy z ložského 7. října, stálo to jistě mnoho prostředků a lidských životů. Teď mě nenapadá vhodné adjektivum, tak řekněme, že paradoxní na tom je, že dotyčný mohl být už roky v pekle, kdyby mu v izraelské vězeňské nemocnici za peníze izraelských daňových poplatníků neodoperovali mozkový nádor. Jestli se to s tou humanitou nepřehání...

Na Břežance si o tom dnes nepovídáme, odřekl jsem účast, protože jsem netušil, jak brzy se vykřešu ze včerejších obtíží.

Před 420 roky vybuchla supernova, kterou J. Kepler popsal v knize *O nové hvězdě v Hadonošových nohou*.

Jarda Olša, jr. navštívil hrob M. Breuera.

● **18. října** večer tlacháme s naší sousedkou Jelenou Příplatovou, úplně jsem zapomněl, že na druhém konci města zuří HorrorCon, pak kouknu, co na FB píše Ivan Adamovič:

Dnes v 18:30 bude na HorrorConu představena sbírka hororových básní O čem sní noční můry, do které jsem i já přispěl svou troškou do mlýna na masokostní moučku.

Mám tam čtyři příspěvky, z toho tři jsou záměrně pastiše na styl J. H. Krchovského. S mistrem Krchovským jsem se shodou okolností letos na jaře setkal v Muzeu literatury, kde křtil svou bibliofilní sbírku, tak ještě přidávám společné foto s člověkem, který se náramně rád fotí.

Výprava do Pardubic

● **19. října** utekl rok, vlastně dva, loni se asi schůzka spolužáků ze střední kryla s Bilconem, a já opět zjišťuji, jak se kupuje lístek na vlak, a jedu do Pardubic, nákupní košík mi nabídl vagon 24, tak jsem si vybral i sedadlo 24, abych si to

ho nemusel pamatovat tolik. ČD mi prodaly lístek za seniorských 106 Kč (na 104 km a 55 minut, přitom infotabule celou dobu tvrdila, že jedeme rychlostí 130 km/h).

Proti mně si sedla žena středního věku s lahvičkou kofoly, buď pozdní snídaně nebo nevalný oběd, vedle jídla si položila kus zeleného kamene a pustila se do divného, zjevně dost mastného pseudo-croissantu. Ta kombinace mi přišla poněkud zvláštní, tedy dokud z kabely nevytáhla ještě *Respekt*. Panoptikální atmosféru pomáhala přes uličku dotvořit mladší matka s dítkem tak dvouletým, ta mě zase upoutala monstrózním drdolem spleteným z dredů barvy pochcané slámy.

V Pardubicích jsem našel případně kousek od nádraží umís-

těnou restauraci Pivovarka, kde se nás sešlo asi dvacet přeživších. Vzal jsem s sebou pár knih z naší produkce poslední doby, což vedlo k velkému googlování *Nové vlny*, při kterém kdosi našel můj medailonek na Knižní databázi; nějaký neznámý hrdina tam z více zdrojů zkomponoval jakýsi můj životopis, což některé přítomné docela nadchlo, a ptali se, proč jsem někdy o své práci nakladatele něco neřekl, odpověděl jsem jim, že mě nejspíše nikdy nepustili ke slovu.

Na zpáteční cestě vznikla asi v České Třebové nějaká past na vlaky, takže jsem v Pardubicích zůstal trčet déle, než jsem chtěl, ale zase jsem díky tomu na nádraží potkal Petra Hanuše, který zde měl také nějaké výroční setkání. Spolužáci, cesta a zpoždění mě společnými silami uondali tak, že už jsem na HorrorCon docela ztratil chuť. Tak snad za rok.

● **20. října** přišla pozvánka od Danely Kovářové, po Bilconu slaví kulatější narozeniny.

● **21. října** Standa Čermák ochořel, dohodnutá telefonická konzultace (dvakrát odložená kvůli podzimním pracím na zahradě) ale postrčila VTKŠČ o kus dopředu.

A já se dokopal a poslal Pavlu Kosatikovi tipy od Klímových na nějaký hudební večer. Samozřejmě se ukázalo, že Dita dotyčně zná a všem to přišlo jako prima nápad.

● **22. října** Mirek Dvořák posílá návrh obálky letošního Mloka, já mu za to přiděluji ISBN :-)

● **23. října** na KJV mluvím, tedy hlavně čtu o chystané knize Pepy Pecinovského *Dobrodružství Thomase Ayrtona, námořníka z Dumbartonu*. Předtím jsme probírali rozhovor, který s Frantou Novotným na *Radio Prostor* vedla Markéta Šichtařová. Všichni, co jej slyšeli, chválili nejen odpovědi, ale i otázky.

● **26. října** po souši absolvujeme cestu, kterou Franta Novotný podnikl v knize *Čínská hra o dvou tazích* po Vltavě, tedy výpravu z Prahy do Temelína. Znamenalo to kruté ranní vstávání, ale než jsme tam dojeli, tak jsme se jakž takž probrali.

Čekal jsem exkurzi alespoň po části areálu, ale nakonec jsme poseděli v kinosálu propagačního zámečku se sluchátky a s 3D brýlemi, ovšem v nebývalé kvalitě. Virtuální pohled do hloubky chladicí věže, má cca 130 m, byl zážitek, navíc se dalo podívat i nahoru a kouknout za virtule dronu, který se tam vydal místo nás.

Pavlova nejmladší s naším vrchním vašnostou.

Při odjezdu nám jeden místňák řekl, že už dva týdny mají v okolí nějaký zostřený ochranný režim. Proto asi vše jen virtuálně.

Všechny útrapy jsme si nakonec vynahrádili výborným obědem, který jsme si dali v Týně nad Vltavou, v zámecké restauraci zrovna byly zvěřinové hody.

Večer píšu Pavlu Mikuláštkovi, Fénixcon a CKČ se blíží.

● **28. října** slavíme státní svátek prací, ale ocenění Pavla Kosatika nám udělalo velkou radost.

● **29. října** pilím do Časlavské, ale Tom Štípský má zrovna dovolenou, tak chvíli zdržuju od práce Filipa a Tes a dokupuju si poslední čísla XB-1. Doma samozřejmě zjistím, že to květnové už mám.

Odpoledne se cestou na zenvou vycházku do Divoké Šárky zastavil Pavel Houser a večer posloucháme na Youtube Vlád'u Wagnera o energetice, škoda, že prvních dvacet minut padlo na komentování nějakého nepřilíh seriózního článku o superpozici a pak ještě někdo rušil dotazy na temnou hmotu. Ale i tak jsme se za více než dvě hodiny dověděli hodně

o perspektivách naší jaderné energetiky a o tom, že je fyzikálně nemožné, abychom utlumili těžbu uhlí podle nesmyslných závazků, které přijaly předchozí vlády. Dokud se nepostaví další bloky, budeme si muset vyjednat podobné výjimky jako Německo a Polsko. Proč se tak už nestalo? Že by naši politici ne-

měli na základní škole fyziku a matematiku? Nebo nedávali pozor? <https://www.youtube.com/watch?v=aoF4sa-tlig>

● **31. října** dopoledne jdu na první schůzku Magnesie Litery pro rok 2024. Opět jsem dorazil jako zástupce Honzy Křečka sám, Františka se mírně předávkovala nějakými léky na srdce a od Pavla Mandyse jsem se dověděl, že nepřijde ani Alexandra Petáková, která střídá Borise Hokra.

Zatím v krabici Fantastika bylo jen pár knih, ale nakladatelé mají šanci až do 20. ledna.

Ze známých dorazil jen porotce humoristické literatury Lubor Falteisek, se kterým jsem se zakecal, až jsme tam málem zůstali s Pavlem sami.

Večer jdeme na Břežanku, poprvé po návratu z lázní dáme řeč s Frantou Novotným, který nám včera rozeslal vlastnoruční dárek ke svým osmdesátinám, totiž skoro tisícistránkové memoáry *Námořník z domu s cimbuřím. 44 let života v Brně pod šesti prezidenty, od Beneše po Husáka, 1945–1989* a k tomu

třistastránkový dovětek *Námořník abonentem na lince 137. Od Husáka k Havlovi, 1981–1997.*

Dorazil i Milan Fibiger, naopak chyběl Pavel Březina, kterého jsem se chtěl zeptat na komiks *V okamžiku věčnosti*, který snad před převratem vydal Parsek.

● **1.-3. listopadu** probíhá Kniha Brno, jak snadno dovodíte, v Brně. Vzhledem k blížícímu se Bilconu a Fénixconu mě tam nepřilákají ani Hvězdy české fantastiky M. Žamboch, O. Neff, V. Kadlečková, J. Kotouč. Pardubice stačily ☺.

My místo toho procházkově bloudíme v Oboře Hvězda.

● **2. listopadu** začíná nejen brněnský ComicCon Junior ale i 41. Readercon v Kunicích, ale bohužel, příliš práce na VTKSČ a na *Interkomu*, navíc by to znamenalo vstávat ještě za tmy...

● **3. listopadu** jsem konečně pohnul s tímto *Interkomem*, ale bude to zase dovočíslo, možná, že ale letos vydáme ještě číslo 13.

Zabili Kenyho, vlastně Buráčka, parchanti, a tohle možná rozhodne volby a osud světa. Více o tom a amerických volbách na straně 13.

● **4. listopadu** po dlouhém čase navštěvuji redakci Tritonu. Od covidu jsem tam snad poprvé našel celou posádku včetně náčelníka Stasa. S ním jsem probral naše zdravotní problémy a nakladatelské úspěchy, vyřídil jsem mu vzkaz od Filipa, že v Časlavské už prodali všechny oblíbené monografie Žižkov a že mají zájem o další, s děvčaty počty vnoučat a stav zahradních prací :-)

Jana Maffet Šouflová posílá první návrhy na obálku další japonské antologie české SF. Jana je vedle Mikuláše Podprockého asi jediná výtvarnice, která plní své sliby, a to dokonce v termínu.

● **5. listopadu** jsem se nějak zabral do práce (a poslouchání Bratříčka o právě zuřících volbách v USA) a najednou zjišťuji, že v *(A)VOID Floating Gallery* už hodinu a půl běží beseda s Janou Kunovou a Petrem Kotrlem o zkušenostech s překládáním hororových, kriminálních nebo fantastických sérií zvláště z angličtiny. Možná jsem se měl donutit k výpravě do centra, možná to byla poslední příležitost, zdá se, že naši městští otcové si představují nějaké jiné využití tohoto kousku náplavky (dá se předpokládat, že lukrativnější s penězovodem do správených kapes). Čtu totiž:

Společnost hlavního města Trade Centre Praha (TCP), která spravuje pražské náplavky, vypověděla nájemní smlouvy spolku Dvojka sobě, jenž na lodi u železničního mostu na Rašínově nábřeží provozuje (A)void Floating Gallery a dále v nábřežních kobkách galerii a bar. Nájem místa pro loď má skončit v pondělí 11. listopadu, u dvou kobek v prosinci.

Večer kolem půl druhé, to bych vlastně měl dát do zítřka, kouknul jsem, jak je u Reuterů, <https://www.reuters.com>, Ondřejí díky za odkaz na *Neviditelném psu*, a vidím Doník kontra Ka-

mala 19:3, tedy státy Indiana + Kentucky : Vermontu. Očka už páli, jdu spát, zítra uvidíme.

● **6. listopadu**, je to tady, další čtyři Báječná léta s Trumpem, více na straně 13.

● **7. listopadu** dávám do tisku další knižičku Martina Petišky *Tajný život umělé inteligence*.

● **8. listopadu** jsme po návštěvě minigalerie ve sklepě České spořitelny a po okouknutí novinek v knihkupectví Academia, kde jsem si koupil *Živel 41*, zajeli na náměstí Míru, kam nám Standa Čermák dovezl svou VTKSČ.

Potom jsme jeli navštívit stolní společnost *Pátečníků* v MATu. Přes malé zpoždění jsme tam byli skoro první, pod televizí zatím seděl jen Pavel Voženílek, ale než jsme se usadili, dorazil i Franta Novotný. Leonid Křížek, který to má nejlíže, přišel až chvíli po nás. Protože má kino MAT skoro za rohem, zjevně tu nevynechá žádnou premiéru, a tak nám poreferoval o filmu *Goebbels*, stručně řečeno, nebyl jím nadšen, ale byl rád, že ho viděl, tomu by odpovídalo i hodnocení 65 % na ČSFD a značně různorodé recenze tamtéž. Naopak si pochvaloval *Vlny*. To vyvolalo vlnu vzpomínek přítomných pamětníků, jak se dříve říkalo „srpnových událostí“, mezi tím až z HavlBrodu dorazil Daniel Rada.

Leonid mi donesl po dvou výtiscích posledních Frantových knih *Čínské hry o dvou tazích* a *Svět na rozcestí*. Takže když se hovor stočil k chystaným námořním výpravám, tak jsme se kolem šesté rozloučili a já knihy ještě stačil hodit do příslušných beden na shromazdišti *Magnesie Literary*.

Večer píše Viktor Janiš: Prosim tě, ten večírek u Klímů je jistě už na spadnutí, že jo? :) Takže to dopadlo jako vždycky, já myslím, že si večírek s Vilinou domluvil Viktor, on asi naopak, a Vilma zjevně čekala, až jí to dáme befelem.

A také v poště nacházím referát o letošním ReaderConu, vizte stranu 12.

● **9. listopadu** mě Míša vytáhla na procházku parkem Veleslavinského zámku, za první republiky přestavěného na sanatorium, poté zabaveného Němci, následně nepříliš udržovaného komunisty a chátrajícího posledních třicet let. Ta atmosféra zmaru a rozkladu by se mohla líbit Pavlu Houserovi, ale předpokládám, že podobná místa najde i blíže svému bydlišti. Já si z toho odnesl jen nachlazení.

● **10. listopadu** si Piráti zvolili nového předsedu Hříba: bude to satan, nebo pravák? ptá se v Echu Lukáš Novosad.

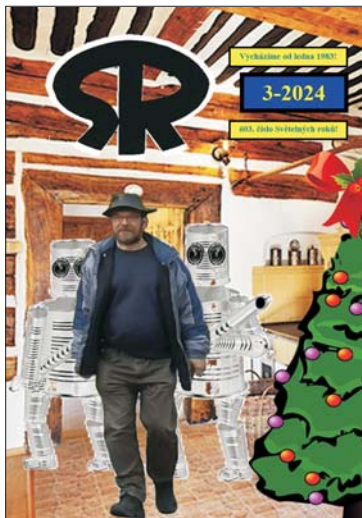
● **11. listopadu** provázím pozvánky na druhý Viktorův narozeninový večírek 22. 11. A Pavel Poláček mi připomněl blížící se Bilcon už tuto sobotu, ale o tom až příště.

● **12. listopadu** jsem zašel do Časlavské, vedle knihkupectví je ve stejném domě i antikvariát, kde od úterý do čtvrtka najdete Toma Štípského s jeho superschopností sehnat cokoli.

Zdeněk Rampas

Readercon 2024

Readercon k jubilejnímu čtyřicátému ročníku fanzinu *Světelné roky* se konal v rámci *Erconu 2024*, vlastně s dvouletým zpožděním. Fanzin SR, jenž své čtenáře víceméně pravidelně zve na tato setkání, totiž vychází už od roku 1983 a ke dnešnímu dni už měl více než neuvěřitelných 602 čísel. Setkání k jubilejnímu ročníku mělo proběhnout v roce 2022, ale z různých důvodů, které se nešťastně potkaly, se včas nekonalo. Letos se nejdůležitější osobnosti sešly v sobotu 2. listopadu v Kunicích. Byli to zakladatelé Dana a Borek Čápoři – Borek jako první šéfredaktor, dlouholetý šéfredaktor a vydavatel Standa Čermák, dále za starou generaci čtenářů Luboš a Yveta Žižňavští a Slávek Švachouček a za novou Libor Tengler a Lucka Janků s celou rodinou. Průběh Readerconu byl současně také přenášán telemostem do Plzně přes mobil pro ty členy Liborovy Tenglerovic rodiny, kteří se nemohli účastnit osobně.

Hlavním bodem programu byly tři epizody diapásma z dobových fotografií, které pokrývaly období od roku 1983 až do roku 1988. Kromě pochopitelné nostalgie nám obrázky přinesly vzpomínky na kamarády, kteří tenkrát účasti na historických Readerconech projevili své intelektuální kvality, zájem o filmy a smysl pro humor (pánové a dámy Láďa Cibulka, Alex Andre (Hlinka), Petr „Suk“ Súkeník, Zdeněk Rampas, jeho žena Míša, Mirek Nejedlý a mnoho dalších). A pásma digitalizovaných diapozitivů přinesla i nové objevy a pocity. Nestačili jsme se divit, když jsme viděli fotky chlapců a děvčat o čtyřicet let mladších než my, ale i tak jsme byli k poznání, i když ne vždy na první pohled. Borek jako autor projekce na závěr oznámil, že pokračování od roku 1988 už plánuje na příští rok.

Co dodat? Bylo to fajn a další čísla SR už jsou v tisku!

Slávek Švachouček, listopad 2024

Odposlechnuto (trochu povolební)

Svět se změnil, tomu současnému nevěříme, toho budoucího se obáváme.

Petr Havlík

Dnešní zdravý rozum je sto padesát let stará věda.

Zdeněk Kratochvíl

Opravdu si nestěžuji. Pokud jde o rozvášněné davy, hoříci auta a střelbu gumovými projektily, jak tomu bývá ve vyspělejších demokraciích, opravdu není o co stát. Jen mi označení „vládní krize“ [pro dění u nás] připadá úsměvné.

Ondřej Neff

De karbonizace a posílení strategické soběstačnosti jsou v přímém protikladu, neboť naprostou většinu vstupních surovin pro obnovitelné zdroje energie kontroluje Čína kromě jádra, které nikoho nezajímá, protože by vyřešilo problém a opravdu velké množství aktivistů, lobbistů a klimatických věrozvěstů by přišlo o dotace.

Sýr zdarma

Psaní je jediná profese, kde vás nikdo nepovažuje za směšného, když [jejím provozováním] nevyděláváte peníze.

Jules Renard

Pokud má svoboda projevu vůbec něco znamenat, pak jediné právo říkat lidem, co nechtějí slyšet.

George Orwell

Kdo se vypisuje na sociálních sítích, páchá hříchy.

Nassim N. Taleb na twitteru

Někdy mezi hnutím Occupy Wall Street v roce 2011 a prvními protesty Black Lives Matter v roce 2013 začali zdánlivě normální liberálové a demokraté ztrácet rozum. Všechno se

stalo rasistickým. Všechno bylo podezřelé. A nic nebylo podezřelější než nesouhlas s oficiální woke agendou Demokratické strany na sto procent.

Michael Schellenberger

Proč neexistuje žádná palestinská sci-fi. Nikdo tam nevěří v budoucnost.

Dimitri Verhulst – autor „SF“ Úprdelný dny...

Jeho [Trumpův] volební triumf je vítězství demokracie, nikoli její ohrožení, je vítězství nad úlisným moralizováním, vítězství pragmatismu nad falešným idealismem. Konečně i hlasy pro Donalda Trumpa takové musely být, protože jde o kontroverzní osobnost, ale se silnou vůlí a zvířecím instinktem.

Trump je autentickým lidem, který porazil marketingový prefabrikát. Nic nemůže porazit něco, jak kdysi napsal kolega Martin Weiss, když popisoval prezidentský duel mezi Milošem Zemanem a Jiřím Drahošem.

Dalibor Balšínek

V knize *Odpojený muž* upozorňuje Zimbardo, jak zoufale nám uprostřed digitálních oslav všelijakých zvláštností chybí úcta před normalitou. To zní reakčně. Zimbardo minil, že děti by se měly učit obdivovat a napodobovat normální plnění povinností: mít snahu v rozumném věku dostudovat, udržovat zdravé vztahy k rodičům, navazovat včas vztahy partnerské a včas se finančně osamostatnit. Vciřovat se do toho, proč to dnes už nejde, je taky cesta, ale ne ta nejzajímavější. Možná i zde je prostor vykročit z všeobecného nářku. Navíc nelze vyloučit, že i strach z reakcionářství je jen jeden z konformních pokusů, jak se druhému zalíbit.

Tereza Matějčková

„Jsem v pohodě“ je druhá nejčastější lež. Ta první zní „Přečetl jsem si to a souhlasím se smluvními podmínkami.“

Psychopat

Volby v USA (pár nesouvislých postřehů)

Zabili Kennyho, vlastně Buráčka, parchanti; tohle možná rozhodne volby a ovlivní osud světa, napadlo mě 3. listopadu.

Bratříček k tomu napsal: *Levice má George Floyd, pravice veverka. Jsem díky internetu zvyklý na ledacos, ale veverka mi teda hnula žlučí. Zatímco zfetované gangster, co přepadává těhotné holky, u mě nikdy nevyvolal ani pozvednuté obočí, veverka by mohla být solidní call to action.*

S tou veverkou je to mnohem ostřejší, než jen že nějaký úředník někde udělal „přešlap“. Na majitele, který sedm let žije s nejslavnější veverkou na světě a pomocí výnosů z její online existence žije neziskovku, která se stará o tři sta zvířat, byl soudcem vydán příkaz k domovní prohlídce. Dorazily čtyři vládní agentury, pět hodin ho držely mimo dům a zvířata, nesměl je nakrmit a na záchod mohl pouze s policejní eskortou. Šlehná demonstrace státní moci. Že po ulicích chodí miliony ilegálních lidí, je všem úplně u prdele, ale jedno udání na občana s veverkou bez papírů, a stát ukáže svaly.

Státní utracení dvou domácích mazlíčků bylo jaksi preventivní, proběhlo pod záminkou, že by mohli mít vzteklinu. Tedy ne že by ji měli, ale neměli papír, že ji nemají.

Tento přístup znovu připomněl Američanům, že si federální vláda osobuje stále větší pravomoci k zasahování do jejich životů.

A hlavně názorně ukázal, kam vede institucionalizované dobro, na které si u nás ještě dobře pamatujeme, říkalo se tomu socialismus; ten v USA našťestí nepoznali, ale otevřít oči jim pomohl jejich smysl pro individualismus.

Anglicko-americký historik Robert Conquest vyslovil tři pravidla o fungování institucí ve vztahu k levici všeho druhu (dnes wokeismu):

- 1) Každý je konzervativní, když mluví o věcech, které dobře zná.
- 2) Každá organizace, není-li konstitučně definovaná jako pravicová, se časem přerodí v levicovou.
- 3) V každé větší byrokratické instituci se časem vytvoří neformální skupina, která působí proti jejímu původnímu smyslu.

Bod dvě je dnes v USA platný zvláště ve vysokém (hum-soc) školství, populární kultuře a tradičních médiích, ale nás teď bude zajímat ten třetí.

Mezi agenturami, které vtrhly do domu Marka Longa, byl i *Department of Environmental Conservation*, který původně vznikl na ochranu zvířat. Dnes zřejmě starost o důstojný život zvířat vede k tomu, že než by jim bylo dovoleno žít nedůstojně (mimo jejich přirozené prostředí), jsou raději utracena.

Pokud jste četli *Deník 2038*, možná vám to připomene pasáže, kde se diskutuje o tom, že by se toto mělo aplikovat i na lidi, vždyť jakou cenu má nedůstojný život člověka mnohdy tak omezeného, že si tu nedůstojnost ani neuvědomuje.

Ale konečně k těm americkým prezidentským volbám:

Po zvolení Baracka Obamy se woke levice definitivně utvrdila v přesvědčení, že cesta k (jejich) novému krásnému světu je nezvratitelná. Bílí Američané se vyčerpali a přistěhovalci, kteří je brzy přečísli, budou vždy volit jen demokrata. (Byli si tím tak jisti, že v Senátu zavedli některá procedurální omezení opozice, protože nečekali, že by se jí ještě někdy mohli sami stát.)

Obama se neukázal jako moc dobrý prezident, ale pomocí postupů hodně podobných těm, které se později tak vyčítaly společnosti Cambridge Analytica, jej protlačili i do druhého období proti standardnímu republikánu Mittu Romneymu. (Vzpomínám si, jak i naši komentátoři Obamův tým chválili za zdařilé využívání sociálních sítí v jejich volební kampani, brali to tehdy jako příznak modernosti a akceptaci změn životního stylu a způsobu zvláště těch mladších generací.)

Tohle všechno vydláždilo cestu Donaldu Trumpovi, nepříliš důvěryhodnému chlapíkovi, kterého byste asi na návštěvu nepozvali. Pravda, pomohlo mu i to, že proti němu demokrati postavili osobu jen o málo lepší, Hillary Clintonovou. (To letos zopakovali s Kamalou.)

Trump svůj triumf bezprostředně nezopakoval a dost si pak uškodil, když odmítal uznat porážku, tedy Bidenovo vítězství, načež se na něho vrhly všechny demokraty ovládané instituce s intenzitou, která musela být spouště Američanů podezřelá, a je dost možné, že i on sám z toho čerpal sílu k návratu do ringu.

Thomas Jefferson řekl: *Strom svobody musí být čas od času osvěžen krví vlastenců a tyranů.*

Buráčku, tvá oběť nebyla marná.

Povídá se, že přes pódium, na kterém Kamala Harrisová uznala volební prohru, přeběhla veverka. **Grob**

Mělo by se točit více filmů, jako je *Megalopolis*

Když Alex Garland režíroval adaptaci románu Jeffa Vandermera „Anihilace“, což je podivné a znepokojivé sci-fi, přečetl si předlohu jen jednou. Garland tvrdí, že film se tak stal jakousi „vzpomínkou na knihu“, která si zachovala snovou atmosféru a lovecraftovskou hororovou děsivost. Zároveň však vypustil některé prvky knižní předlohy. I moje recenze filmu Francise Forda Coppoly *Megalopolis* není v tomto smyslu skutečnou filmovou recenzí, ale spíše recenzí vzpomínky na film. Film není k dispozici na streamovacích službách a v kinech se už nehraje; mohu tedy vycházet pouze ze svých mlhavých vzpomínek a narychlo načmáraných nesouvislých poznámek.

O *Megalopolis* jsem psal ještě v době, kdy si nikdo vlastně nebyl úplně jistý, o co vlastně půjde. Některé detaily byly jasné: film financoval Francis Ford Coppola z vlastních peněz, které získal prodejem svého vinařství; Coppola tento projekt připravoval a přemýšlel o něm téměř čtyřicet let; a námět měl něco společného se starověkým Římem. Ale především byli všichni zmateni, i když zároveň natěšení. Na veřejnost se dostávaly jen drobné střípky informací, jako třeba fotky Shii LeBeoufa v převleku a Adama Drivera s účesem ve stylu Caesara. Coppola si zřídil účet na Instagramu a doporučil lidem, aby si přečetli Hermana Hesse a Davida Graebera. Vyvolávalo to fascinující dojem.

Postupně se však lidé začali stavět proti filmu ještě před jeho uvedením do kin. Podle jedné teorie se proti němu postavila velká hollywoodská studia. Ta měla na Coppolu zásluku už od doby, kdy v 70. a 80. letech založil svou filmovou společnost *Zoetrope*. *Zoetrope* se snažila změnit způsob, jakým se natáčely americké filmy, a Coppola se touto revoluční mantrou řídil i při natáčení *Megalopolis*: financoval si ho sám a nepodléhal tak kontrole studií. Premiéra filmu na festivalu v Cannes se stala nepříliš vydařenou ozvěnou Coppolova snímku *Apokalypsa* (*Apocalypse Now*). Nicméně tentokrát se mu tato sázka nevyplatila a kritika film přijala přinejlepším smíšeně. Nicméně záběry Coppolovy vnučky, která stála hrdě za ním a podporovala ho, když čelil otázkám novinářů, jasně naznačovaly, že Coppolovi šlo spíše o jeho vlastní odkaz a umělecké kvality než o okamžitou chválu.

Megalopolis musel před uvedením filmu překonat mnoho překážek. Na Coppolu se snesla obvinění v rámci hnutí #Me-Too. Tvrdilo se, že při natáčení scény v nočním klubu Coppola bez souhlasu líbal a objímal některé herečky z komparsu. Údajný incident byl natočen na tajné video, čímž byla porušena pravidla natáčení, ale komparzistka, která byla na videu políbena, později uvedla, že tisk tento incident popsal velmi nepřesně. Další komparzistka popsala svůj „šok“ z toho, že ji slavný režisér objal. Coppola podal na novináře, kteří obvinění vznesli, žalobu pro pomluvu.

Další spor se týkal upoutávky na film. *Megalopolis* se potýkal s potížemi při hledání distributora pro Spojené státy; nako-

nec společnost Lionsgate souhlasila s distribucí filmu, pokud Coppola zaplatí náklady na propagaci. Jeden z prvních trailerů však používal citace z negativních recenzí Coppolových předchozích filmů. Záměrem pravděpodobně bylo, že kritici pořádně nepochopili *Apokalypsa Now* a *Kmotra* a že stejnou chybu udělali i v případě *Megalopolis*. Komentář, převzatý přímo od Laurence Fishburna z filmu, burcoval, že „skutečný génius je často nepochopen“, což byla narážka jak na Coppolu, tak na Driverovu postavu Caesara. Celý háček tkvěl v tom, že citáty byly vymyšlené, nejspíš šlo o halucinaci umělé inteligence. Následovala mediální bouře, která filmu sice zajistila pozornost, ale rozhodně nesvědčila o tom, že by si marketingový tým dal skutečně záležet.

Když *Megalopolis* konečně přišel do kin, znamenal finanční katastrofu, propadák epických rozměrů. Tržby na pokladnách kin dosáhly sotva 13 milionů dolarů, zatímco náklady překročily 130 milionů dolarů. Recenze byly většinou negativní. Několik kritiků – především Richard Brody v *New*

Yorkeru – film chválilo, ale většina byla proti, stejně jako drtivá většina diváků. Moje vlastní zkušenost byla v podstatě symptomatická. V den premiéry jsem byl na páteční večerní projekci filmu spolu s asi patnácti dalšími lidmi, z nichž tři odešli asi v polovině.

Tímto článkem se dopouštím stejného hříchu jako návštěvníci kina a zástupci médií. Téměř všechny zprávy o *Megalopolis* se týkaly věci kolem filmu, nikoli filmu samotného. Lidé diskutovali o tom, že byl financován z vlastních Coppolových zdrojů. Když film vstoupil do kin, novináři se vysmívali žalostně nízkým tržbám z prodeje vstupenek a tomu, o kolik peněz Coppola přijde. Přesto se o filmu jako takovém nemluvílo. Tohoto jevu si všiml komentátor Lindyman na Twitteru; všechno je teď měřitelné. Začalo to sportem a pomalu se tento trend přenesl i na další oblasti kultury. Fanoušci se začali zajímat o zákulisní detaily svých vlastních zájmů. V případě filmů vždy šlo o rozpočet, práva duševního vlastnictví a tržby. Umění a byznys se propojily. To, jak je film úspěšný po umělecké stránce, se začalo odvíjet od finančního hlediska. Přesto víme, že opak je pravdou, nebo přinejmenším že mezi těmito skutečnostmi neexistuje žádná souvislost. Podle filmového historika Sama Wassona se posedlost filmovým byznysem začala poprvé projevovat koncem 70. let, kdy se zhroutil Nový Hollywood. Veřejnost se škodolibě bavila neúspěchy filmů *One From The Heart* a *Heaven's Gate* (*Nebeská brána*). Zároveň lidé začali být cyničtí a nedůvěřiví, nejprve v důsledku aféry Watergate a poté kvůli skandálu Begelman, který se týkal defraudace ve společnosti Columbia Pictures. Nyní ovšem tento trend dosáhl dalšího vrcholu hnusu. Nicméně to není dobrá zpráva pro uměleckou stránku věci.

Takže, pokud bych měl stručně pojednat o filmu *Megalopolis* jako uměleckém díle, pak se domnívám, že je velmi dobrý.

Moje první reakce se nesla v duchu úžasu a překvapení. Tento snímek je možná jedním z nejpodivnějších, jaké jsem kdy viděl, a to hlavně z toho důvodu, že podivnost je přirozenou součástí jeho podstaty, nikoliv nějaké přetvářky. Nejde o žádný nízkorozpočtový nezávislý film, který by byl podivný samoočelně, spíš o velkorozpočtový film, který je z větší části přímočarý, aby se následně uchýlil k dlouhým záchvatům experimentování. Celému filmu dominují silné herecké výkony, které je možné označit za v podstatě divadelní a lehce nadsazené. Každý herec si ztvárnění své postavy zabarvil, ale přišlo mi, že všechno tak nějak souzní. Adam Driver byl jako vizionářský architekt Cesar velmi přesvědčivý a Aubrey Plaza zazářila v roli femme fatale s absurdním jménem Wow Platinum.

Také mě zaujala vizuální krása filmu. Filmový recenzent BBC Nicholas Barber označil vizuální efekty za „příšerně laciné a amatérské“, ale tato kritika se opravdu míjí účinkem (musel jsem si dvakrát ověřit, jestli Barber není prvním slepým filmovým recenzentem na světě). Matná zlatavá záře, která prostupuje celým filmem, umocňuje snovou atmosféru a některé CGI efekty jsou skutečně úchvatné a nepodobají se ničemu, co jsem viděl v mainstreamových filmech. Coppola používá CGI způsobem, který je nechává vyniknout a strhává na ně pozornost, na rozdíl od běžného použití, které spočívá ve vytváření falešných obrazů, jež mají vypadat jako skutečné. Stejně jako Coppolovo použití stínohry a matných barev ve filmu *Drákula* (*Bram Stoker's Dracula*), i zde efekty přitahují pozornost a divákům připomíná, že sledují film. Někomu to může připadat „laciné“, ale podle mě to působí nadpozemsky krásně. Pokud se digitální technologie použijí správně, jako například v *Miami Vice* nebo v prequlech *Hvězdných válek*, mohou mnohdy soupeřit s estetikou celuloidových filmů.

Megalopolis je především filmem plným myšlenek. Jde v podstatě o estetickou lahůdku a z intelektuálního hlediska zanechává mnoho podnětů k zamyšlení. Diváci, kteří film označují za nesourodý, mu prostě nevěnovali dostatečnou pozornost, kterou provází rozvrat hodnot, uctívání celebrit, hédonismu a především stagnace. Metafora římské republiky je zjevně zástup-

ným symbolem moderních Spojených států. Přesto film nepůsobí příliš poučně. Nejde o rafinovaný film, ale objevuje se v něm hned několik poselství najednou, a tudíž ho je možné označit za poměrně hlubokomyslný.

Coppolův film se nese v humanistickém duchu, je to prosba starého muže o lepší svět. O svět postavený na lásce, ale také na pokroku. Technologie nakonec vše zachrání, ale bez lidskosti by byla k ničemu. Nakonec zvítězí rodina. *Megalopolis* je v podstatě humanistickou verzí *Fountainhead* (Zdroj). Ayn Randová se srdcem. A to je antikulturní poselství roku 2024. Genderové experimentování je vykresleno jako znak dekadence, duševní choroby a zla. Film přináší poselství ve prospěch pokroku a vědy. Bezostyšně se zasazuje za ochranu porodnosti a vystupuje proti stagnaci. V době, kdy jsou neurčitě společenské faktory jako „rasismus“ a „sexismus“ považovány za hybatele dějin, *Megalopolis* potvrzuje, že velcí muži přinášejí změny. Coppola varuje před populismem a demagogií, ale také před nebezpečím davů a demokracie obecně.

Na YouTube je zveřejněno několik ukázek z *Megalopole* a komentáře jsou skličující. Uštěpační a negativističtí komentátoři jako by si mysleli, že by dokázali natočit film lépe než všichni zainteresovaní. Neuznávají krásu, ambice a poselství filmu – a zřejmě si myslí, že ho mohou adekvátně posoudit na základě šedesátivteřinového klipu. Mediální gramotnost se skutečně zhroutila; Tito lidé by nerozpoznali kvalitní umělecké dílo, ani kdyby je praštilo do obličeje. Filmy od Marvelu a TikTok skutečně otrávil kulturu. Dokonce i většina filmových kritiků neodvedla svou práci. Směšný Mark Kermode film zkřížoval, ale nepřišlo mu divné kladné hodnocení remaku *Krotitelů duchů* z roku 2016. Žijeme v éře idiokracie. *Megalopolis* si zaslouží kritiku: je možné najít chyby v jeho provedení, protože zamýšlený záběr přesahuje možnosti vlastního snímku. Ale i kdyby to byla pravda, neúspěšné ambice jsou lepší než žádné. Coppolovi se podařilo něco pozoruhodného. Stejně jako po celou svou kariéru se i v tomto případě snažil narušit systém a podařilo se mu to. Jeho kritici v podstatě jen dokazují, že má pravdu. A já nepochybuji o tom, že *Megalopolis* bude stárnout velmi dobře.

Petr Svoreň, jr.

Povolební slovníček Jindřicha Šidla

V žádném případě není důvod propadat panice. Jsme v absolutní panice. **Voliči rozdali karty.** Zaplaťpánbůh, že je po volbách. Zkusíme to nějak ukecat, že to dopadlo v podstatě tak, jak jsme očekávali. Ve skutečnosti to dopadlo ještě hůř.

Především chci poděkovat našim voličům za to, že přišli k volbám a dali nám svůj hlas. Dostali jsme napráskáno. Lidé se na nás vykašlali, vůbec nepřišli k volbám. Upřímně řečeno se jim nemůžeme divit. **Voliči nám vyslali jasný signál a my je teď musíme svou politikou přesvědčit, že si stále zasloužíme jejich důvěru.** Mají nás plné zuby a jestli se nestane zázrak, dostaneme za rok strašlivě napráskáno znova. **Sociální demokracie...** Letos tu byl nějaký štáb TV definitivně naposledy a ve čtyři už to sem ani nepřeпојí.

Tahle otázka je naprosto předčasná a ujíždí vás, že jsme o ní s kolegy ve volebním štábu nemluvíli ani minutu. Bavíme se o tom celou dobu od chvíle, co dorazily výsledky. Ten sjezd v říjnu bude parádní maso.

Pan předseda má v tuto chvíli samozřejmě moji plnou důvěru. Nevěřil jsem mu v životě ani minutu a nechápu, proč jsme se toho neschopného trouby nezbavili už dávno.

Výsledky je potřeba s chladnou hlavou analyzovat a až poté dělat nějaká závažná rozhodnutí. Debata o případných změnách ve vedení strany v tuto chvíli není na stole. Náš problém je, že tu už předsedu nikdo nechce dělat a ti, co by chtěli, nemohou dělat ani předsedu SVJ v bytovce o čtyřech rodinách.

Přebíráme odpovědnost za tento kraj v mimořádně obtížném období. Chci ujistit naše voliče, že sliby, které jsme jim dali, splníme. Jak jsme slibovali, že kraje teď budou platit všechno, co nechce platit vláda, to tedy byla asi trochu blbost. Uděláme aspoň komplexní audit hospodaření v uplynulém volebním období, vyhrabeme nějaké fotky placené z eráru, doporučíme Aleně, aby to zvlášť ona nijak moc nekomentovala, podáme pár trestních oznámení a pak teda přiznáme, že na to nejsou prachy. Ale pro jistotu až po příštích volbách.

Lovecraft podle Houellebecqa

„Nemyslím si, že realismus může být krásný.“

Lovecraft

Francouzský romanopisec Michel Houellebecq (*1956) roku 1991 debutoval non fiction knihou o americkém spisovateli Howardu Phillipsu Lovecraftovi (1890–1937), sestávající z esejů *Jiný svět*, *Úderné techniky* a *Holokaust*. Teprve pár let nato se Houellebecq světově proslavil. Jeho první dílo o Lovecraftovi vychází teprve teď na podzim a bohužel také v časech, kdy již bylo o „HPL“ napsáno i vybadáno daleko, daleko víc.

Dobrá. Ale tento vědomostní posun přece nemůže být záminka k zametení pětáctilet let starého uvažování jedné spřízněné duše o její souputnici. To bychom jinak ani nepřipomněli osm nejlepších Lovecraftových próz, jak je tehle svazček slavnostně vypisuje u dat jejich prvních vydání (na straně 32). *Volání Cthulhu* (1926), *Barva z kosmu* (1927), *Hrůza v Dunwichi* (1928), *Šepot v temnotách* (1930), *V horách šílenství* (1931), *Sny v čarodějnickém domě* (1932), *Stín nad Innsmouthem* (1932), *Stín z času* (1934).

Který z těchto hororů (a všem již brzy bude sto let) je nejděsivější? Podle Houellebecqa *Stín nad Innsmouthem*, jenž líčí genetickou degeneraci atakující zprvu naši pokožku, ale pak i prostou schopnost vyslovovat samohlásky. Následuje odporný rozklad oběhového a dýchacího systému. Pak... Jenomže nekráčí jen o námět. Jde o zpracování. A roli hraje až maniakální autorova záliba v detailech i jeho čidla zvládající nahodit kvalitní vývoj dramatu. Obě dvě ty záležitosti činí četbu povídky takřka nesnesitelnou.

Houellebecq míní: „Jako Immanuel Kant chtěl Lovecraft postavit základy morálky, které nebudou platit pro lidi, nýbrž veškeré rozumné bytosti kosmu.“ I psal fantastiku a psal ji velmi často dobře a souběžně nás nutkavě prahl vyděsit. Nás, tak jako sebe, v čemž tkvěl až masochismus. Ale na rozdíl od většiny předchozích autorů žánru se HPL zaměřil na hrůzy ze všech hrůz neobjektivnější a oproštěné od pochybných psychologických konotací. Freudovu učení se vysmíval a měl ho za dětinský symbolismus. Byl materialista a to není v rozporu s tím, že odmalička prahl po své vlastní mytologii, která by pádný smysl poskytl a třeba (a citujeme) „bytostem z plynu spirálních mlhovin“.

„Vedle hudebnosti a vedle kromobyčejné záliby ve sladkostech mají Kant a Lovecraft další společné rysy,“ vystihuje Michel Houellebecq jednu výšeč záhadu. Na oba padlo podezření, že tak docela nejsou lidmi. Asi přece byli, kdo ví, ale i solitér z Královce (filozof Kant), i samotář z Providence (autor obskur-ní beletrie) se shodli v heroické vůli přeskochit lidstvo.

Těžko říct, zda i Kant, ale Lovecraft je nenáviděl, a to navzdory tomu, nakolik gentlemansky býval shovívavý ke konvenujícím mu jednotlivcům. I s nimi si však nejradši pouze dopisoval.

„Svět mě tak unavuje,“ napsal jednou, „že mě už nedokáže zaujmout nic, co by neobsahovalo aspoň dvě vraždy na stránku nebo to nepojednávalo o nepopsatelných hrůzách jiných vesmírů.“ V čem byl problém? Vlastně nikde. Podobně jako u nás Jaroslav Foglar odmítl HPL dospět.

Příčily se mu hodnoty dospělého světa a Houellebecq některé vyjmenovává ze své vlastní perspektivy. „Princip reality. Princip rozkoše. Principy soutěživosti. Nepřetržitě výzvy. Sex. Princip společenského postavení.“

Taky náboženství měl ctnostný Lovecraft za pouhou sladkou iluzi a na Zemi žilo od začátku věků dodnes jen málo mužů do takové míry sycených „absolutní nicotou“ veškerého lidského snažení. Nu, a i jeho dětinskost je zřejmá – a v Lovecraftově díle nenarazíte ani na jediné slovo o penězích.

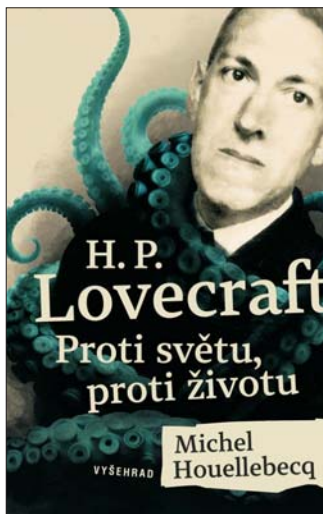
„Nenajdeme sebemenší zmínku o finanční situaci postav. Absolutně ho to nezajímá,“ upozorňuje fascinovaně Houellebecq. A co dobro a zlo a morálka? City? Podle Lovecraftova názoru jde o smyšlenky, a to – prvořadě – viktoriánské. Realitu, která jím přesto plně prostupovala, cítil jen co čirý egoismus. A to kosmicky chladný. Už roku 1918 si zaznamenal, že racionalismus „minimalizuje význam života a objem štěstí“ a vede – v mnoha případech – k sebevraždě. Potřeboval snít. I proto je četba děl tohoto materialisty rovna útěše a tou útěchou je především těm, kdo cítí averzi k životu.

„Jako většina *nakažených* jsem objevil Lovecrafta v šestnácti, a to prostřednictvím kamaráda,“ říká Houellebecq. Prý to pro něj představovalo šok. Netušil prý do toho momentu, čeho je literatura schopna. „A stále o tom pochybuji,“ poněvadž na Lovecraftovi ulpívá až cosi neliterárního. Jaké je řešení této záhady?

Psaní próz nebyla Lovecraftova neustálá priorita. Odstupoval od práce opakovaně a raději se do ní nikterak nenutil. Ze zkušenosti chápal, že jsou výsledky horší, když se moří, a... „Už jsem téměř rozhodnut přestat s povídkami,“ píše roku 1925 v dopise, „a toužím pouze snít, zachce-li se mi, aniž bych se vyrušoval čímkoli tak vulgárním jako zaznamenávat sen a připravovat ho k prachspóstmému publikování. Ano. Došel jsem k závěru, že literatura není pro gentlemana vhodný úkol.“

Z lidských pocitů Lovecrafta vedle strachu zajímal ještě úžas – a snažil se velice obětavě uvést čtenáře až do katep-tických stavů morbidní fascinace. Vše ostatní... To leželo na podlaze pod ním odříznuto břitvou – a nijak se nemýlil v tom, že *autentičnost* není bez dobrovolné zaslepenosti. Píše: „V umění nemá smysl brát zřetel na chaotičnost světa, protože chaos je tak naprostý, že ho není jakýkoli text s to vypovědět ani přibližně.“

Člověka, když to čte, pochopitelně napadne, zda neměl obroušenu vnímavost, ale to sotva. Následovně líčí tetě první do-

jmy z New Yorku, kde ještě předtím nikdy nebyl. „Málem... jsem estetickým vytržením omdlel. Vždyť... Ona večerní scénérie s nesčetnými světly mrakodrapů a blyštícími se odrazy a světly lodí... Třpytící se socha Svobody nalevo a jiskřivý oblohou Brooklynského mostu napravo: bylo to mocnější než sny o starověkých legendách, než verše o babylonském ohni. A pak se přidávala divná světla a přidávaly se podivné zvuky z přístavu, kam míří všechny lodě světa. Troubení mlžných rohů, lodní zvony a v dáli skřípot rumpálů. Vidiny dalekých břehů Indie. Bože, ach, udělej, abych dokázal vyjádřit kouzlo scény.“

Snil prý většinu života o plavbě přes tento Atlantik a návštěvě Anglie i celé „staré“ Evropy, ale pouf nikdy neuskutečnil. A tak (dumá H) nikdy nevíme, co by – teprve – cítil a jak by se vyjadřoval před Notre Dame v Chartres.

Už jinou věcí je, jak hleděl do ulic Yorku po nějakém čase, když tam opravdu žil, a je tomu právě sto let, co se (3. 3. 1924) do této megapole přiznal.

Jeho paní měla šestnáctiletou dceru, ale rozvedla se a vztahu nic nebránilo. Kromě Lovecraftovy povahy. Následovaly dva roky, po které se nechával vydržovat chotí, zatímco „hledal zaměstnání“. Sháněl je ale nejspíš natolik gentlemanským způsobem, že nestál nikomu ani za odpověď, a jak se říká v Houellebecqově knížce, „s tržní ekonomikou nebyl kompatibilní“.

Zase tak mu to nevadilo a v dubnu 1926 se vrátil k tetám do Providence. Teprve měl vytvořit svá nesmrtelná díla.

Úplným závěrem studie zkusil Michel Houellebecq neospravedlnit, ale vysvětlit Lovecraftův rasismus. Neuspěl. A jen dokládá, že HPL mj. navštívil čtvrť zvanou Lower East Side a příteli Belknapu Longovi po té zkušenosti suše napsal: „Organické tvory, kteří straší v té ohavné stoce, ani při nejlepší představivosti nejde označit za lidi. Je to monstrózní a nejasná kombinace člověka a améby.“

Žertoval? Těžko říct. A jinde každopádně zhurta dodává: „Doufám, že to skončí válkou... To pak teprve ukážeme árijskou sílu a provedeme masovou vědeckou deportaci... Z ní se nepůjde vyvázat. Odsud nebude návratu.“

Adolfa Hitlera nepokrytě obdivoval (ovšemže ve třicátých letech) a měl ho za „elementární sílu povolovanou k obnově evropské kultury“. Nu, a nenapsal-li článek *Hitler je gentleman* Ferdinand Peroutka (a nenapsal), mohl jej napsat i podepsat právě Lovecraft. A příteli Belknapu Longovi, později pobaveně nazývanému „Lovecraftova oběžnice“, se nijak nehanbil napsat, že je slabochem a přiznává to a slaboství bude i příčina, proč obdivuje sílu.

Ale tu neviděl v nacismu. Politika ho nezajímala. Síla byla pro Lovecrafta „mezi vesmíry“ a doslova píše: „Prastaři byli. Jsou. A Prastaři i navždycky budou. Ne v prostorách, které známe, ale v prostorách mezi... To Oni jsou prvotní, bez rozměru, mocní a klidní.

Člověk panuje, ale teď. Kdysi vládli Oni a brzy budou zase tady... Po létě přijde zima a po zimě léto. Trpělivě čekají a zase budou kralovat.“

A Michel Houellebecq k tomu píše: „Všechny sentimentální myšlenky se v moderní době rozsypany. Dnes by patil za vyvrhele víc než kdy jindy. Čistota, cudnost, věrnost, slušnost... se

staly jenom směšnými stigmaty. Hodnota každé bytosti se dnes měří jenom ekonomickou efektivností a erotickým potenciálem, tedy přesně tím, co Lovecraft nesnášel nejvíc.“

Dobře. Ale jeho povídky jsou zaklínadla a miliardu kilometrů daleko od impresy. Byl tvrdý, jasný a studoval vědy vlastní doby. Jeho texty pak mají přesnost pitvy a „dramatická struktura těch lepších je bohatá a jeho narativní postupy jsou odvážné,“ konstatuje Michel H. „A nestačilo by to, ale v jádru cítíme tlak stravující vnitřní síly.“

Což je tečka, nechci ale zapomenout ani na mladou generaci a (tím) úvod Stephena Kinga. Navozuje tuto myšlenku. „Literatura, zejména fantastická, je jako jeskyně. Čtenáři se tu se svými spisovateli skrývají před životem a lížeme si jizvy v podobných útočištích. Připravujeme se na další bitvu ve skutečném světě a potřeba podobných míst nikdy nepoleví, ale nejcennější jsou ve zranitelných letech mezi třináctým a sedmnáctým rokem, kdy většina čtenářů zažívá jedno až nebezpečně hluché místo. Bod, kdy knihy dětství už odložili a ještě nedrží ty dospělé... Jak víme, hodně dětí tu mezeru nikdy nepřekona.“

Ivo Fencel

H. P. Lovecraft. Proti světu, proti životu. Ilustrovala Sabina Chalupová. Z francouzského originálu H. P. Lovecraft: Contre le monde, contre la vie přeložil Alan Beguivin. Předmluvu napsal Stephen King a přeložil Roman Tilcer. Vydal Vyšehrad (Albatros Media) v Praze roku 2024. 112 str., 269 Kč

Autentické citáty 2.0

Zkoušel jsem i jiné ženy, ale není to ono. **John Lennon**

Tak koho dnes vytočíme? **Alexander Graham Bell**

To nemá cenu... **Alfred Nobel**

Vždy je důležité neztrácet hlavu. **Marie Stuartovna**

Na každého jednou dojde. **Agáta Hanychová**

Přišel jsem o VŠE. **Miroslav Ševčík**

Tak v půl druhý vás naberu na zastávce. **Olga Hepnarová**

Lidé mě nikdy neberou na lehkou váhu. **Halina Pawlovská**

No co, žádný učený z nebe nespadl. **Jevgenij Prigožin**

Tady chci pes... **Sputnik 2**

Alexej Navalnyj zemřel přirozenou smrtí. Přirozenou pro opoziční politiky. **Vladimír Vladimirovič Putin**

Realita se stala skutečností. **Jakub Netík**

Pokud se vám z dnešních politiků dělá špatně, zkuste je tepleně upravit. **Hannibal Lecter**

Dozvěděl jsem se, že nějaká paní Schillerová si přeje mír. Proto jsem se rozhodl s okamžitou platností stáhnout svá vojska z Ukrajiny. **Vladimír Vladimirovič Putin**

Na konferenci o legalizaci marihuany se sjelo všech tisíc účastníků. **Ivan Barta**

Dnešek jsem si moc užila. Celý den jsem jenom utrácela. **Veronika, veterinářka**

Slováci musí ještě vypilovat střelbu ze střední vzdálenosti. **Robert Záruba**

Snad jste zase nezapomněli, že mám dnes narozeniny? **Alois Alzheimer**

Není tak špatné být slepý. Ještě bych mohl být třeba černý. **Stevie Wonder**

Marina Djačenková a Sergej Djačenko: Vita Nostra

Jedním z rozdílů mezi fantastickými žánry sci-fi a fantasy je představa o povaze skutečnosti. Ve sci-fi může realita hrát velmi různorodé role, od vstřícného místa plného potenciálu k rozvoji až po odtažitý prostor pro člověka nevhodný, ne-li smrtící. Toto vnímání a hodnocení je však záležitostí člověka, realita je vůči tomu, jak na nás působí, víceméně lhostejná. Fantasy nám obvykle předkládá velmi odlišný obraz, jejím typickým motivem je existence zla, jehož stín doléhá na celý svět, jenže svět sám se ho určitým způsobem touží zbavit, aby se mohl vrátit do stavu, který je vnímán jako přirozený a žádoucí. Prostředky, kterými se něco podobného realizuje, můžou být velmi různé, ale oblíbená je existence různých bytostí, které personifikují jevy, které v běžné realitě vnímáme jako přírodní – často jsou to různé podoby živlů (řeky, větry, lesy, sněh) nebo přímo zvířata (skutečná i fiktivní). Takové reálie umožňují autorovi vyjadřovat hodnotící postoje, které nejsou jen morální, ale mají existenciální povahu, protože předcházejí vědomé lidské reflexi.

Projevuje se to i ve způsobu, jakým se hrdinové knih mění. Ve většině románů, nejen fantastických, procházejí postavy proměnami, které rozvíjejí zápletku a umožňují nám se s nimi identifikovat. Pro fantasy je však kromě běžné psychologické změny typická i nějaká forma transformace, která má metafyzický základ. Proto jsou ve fantasy příbězích tak oblíbená různá prorocetví a podobné věci – je to způsob, jak úspěch nebo neúspěch hrdinů svázat právě s „názořem“ skutečnosti na stav světa, který je v ní přítomný. Takovéto chápání skutečnosti není nekonfliktní a fantasy jeho kontroverznost sdílí s pohádkami. Označení „pohádka“ přitom může znamenat jak mimořádně silný a působivý příběh, který úspěšně prošel testem mnoha staletí, tak lacinou báchorku, která je pro nás věcně i dramaticky zcela nepřesvědčivá. Možná to i vysvětluje, proč je čistokrevných fantasy příběhů překvapivě málo: vážné a věrohodné zobrazení angažované reality není snadné. Autoři se buď obávají, že podobné pojetí bude vnímáno jako příliš dětské, a snaží se je různě vylepšit, nebo naopak jeho možnosti zneužívají, aby si usnadnili práci, čímž ho devalvují.

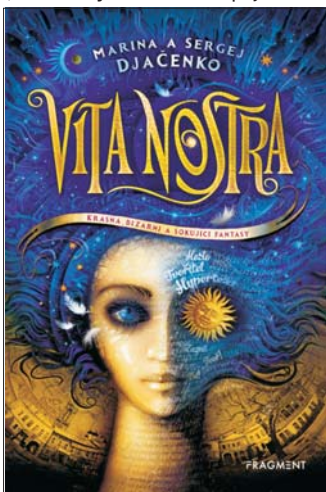
Je však neobvyklé, aby někdo, komu je takové vnímání reality úplně cizí, psal fantasy – předpokládám, že pak raději píše sci-fi, kde se ničím podobným vůbec nemusí zabírat. Občas se to však stane, příkladem je třeba pozoruhodná kniha Michela Swanwicka *Dcera železného draka*. To je román, který čtenáře láká na přitažlivě vypadající fantasy zápletku, ale velmi složitou strukturou, která je plná vnitřního zrcadlení a komplexních transformací hlavní hrdinky, dlouho zakrývá, že jeho podstata by šla vyjádřit i takto: kdyby měla skutečnost onu povahu, kterou ve fantasy očekáváme, mohlo by to také znamenat, že naše osudy budou zcela bezvýhodné. To je v příkrém rozporu se zavedeným žánrovým étosem, takže označení *anti-*

fantasy je v tomto případě zcela na místě. Navenek přehledný příběh, který nám předkládá *Vita Nostra* a který se odvozuje od mnohem jednodušší transformace mladé hrdinky, však skrývá podobnou past. Snahu autorů (nebo přinejmenším nakladatele) vydávat ho za vstřícnou fantasy pro mládež je obtížné chápat jinak než jako čirou zlomyslnost, protože limity žánru testuje způsobem, který je překvapivě bezohledný a krutý. Svoji neobvyklostí však stojí za pozornost.

Autoři si pro zápletku vybrali schéma, které je v době po *Harry Potterovi* snad nejkonvenčnější možné. Dívka Alexandra nastupuje v odlehlem městečku ke studiu na Vysokou školu speciálních technologií, přičemž nejasný název školy má zakrývat, že zde máme – nejspíš – co do činění s nějakou podobou magie. Toto schéma však od samotného začátku autoři důsledně očišťují od všech vstřícných, romantických nebo dokonce zábavných prvků, s kterými je obvykle spojováno. Očekávali bychom například, že si Saša najde přátele, kteří budou jejími spojenci, aby jí pomáhali čelit neznámému. Jak proto, že se to v životě obvykle děje, tak proto, že to literárně obvykle dobře funguje. Zde však mnohem spíše zkoumáme, zda je v *odlišném* světě něco takového jako přátelství vůbec možné. Je to frustrující, protože velmi dlouho ani netušíme, čím je tento svět odlišný a čemu vlastně hlavní hrdinka má čelit.

Ukazuje se to i v pozoruhodném způsobu, jakým autoři používají nadpřirozené jevy. Některé události očividně nemůžou mít žádné rozumné přirozené vysvětlení, jsou to však události, které slouží jen k tomu, aby hlavní hrdince zabránily, aby jakkoliv vybočila z „osudu“, který pro ni byl kýmisi určen. Dokud se mu snaží vzdorovat, dějí se. Ale jakmile se podvolí, plynou události možná nepochopitelně, výstředně nebo nepřijemně, ale jinak velmi uvěřitelně. Na této dvojkolejnosti si autoři dávají hodně záležet. Vede to jednak k tomu, že hlavní hrdinka občas zpětně pochybuje, zda se jí doopravdy děje to, co si pamatuje, že se stalo. A my s ní tento zvláštní pocit díky obratnosti vyprávěči sdílíme, což pomáhá budovat věrohodnou atmosféru neznáma a nejistoty. Má to však ještě důležitější důsledek: když v průběhu výuky výjimečně zažije něco nadpřirozeného, působí to na nás velmi silně a věrohodně. Nadpřirozené události pro nás proto mají spíše sci-fi charakter zvláštního fyzikálního jevu, než aby evokovaly fantasy „kouzlo“.

Bezpečně víme jen tolik, že Saša musí ve škole memorovat podivné nesmyslné texty, které v sobě mají jakousi nejasnou transformativní moc nejen ve vztahu k lidem, kteří je čtou, ale zřejmě i k okolní realitě. Řada zápletek nám ukazuje, jak je Saša nucena ve studiu pokračovat. Autoři nátlak stupňují sice jednoduchou metodou „dva závaty utáhnout a jeden povolit“, ale dělají to opakovaně, důsledně a nelitostně, takže si díky občasným chvílím úlevy podobně jako hlavní hrdinka někdy ani

plně neuvědomujeme, jak podivně se celá situace vyvíjí. Až po čase nás napadne, že místo fantasy možná čteme horror, tedy žánr, kde svět také není neutrální, ale je náchylný k tomu, aby nějakým způsobem umožňoval „institucionalizované“ zlo. Protože už jsme jako čtenáři prožili mnoho příběhů, umíme si úplně přirozeně představit dlouhou řadu nehezky vysvětlení, které události, co vidíme, mají. Autoři nás k podobným spekulacím nijak zvlášť neponoukají, ale myslím, že s nimi literárně kalkulují: protože zoufalou hlavní hrdinku nevyhnutelně různá více či méně děsivá vysvětlení napadají také, ochotně si její obavy dál v duchu rozvíjíme a doplňujeme o potenciální barvitě podrobnosti.

Jde o strach nikoliv v dnes obvykle používaném naturalistickém smyslu, tedy hrůza z nějaké události, která je mimo obvyklou míru děsivá, ale v mnohem základnější a více ochromující podobě, kdy si představujeme mnoho různých špatných budoucností, které se sice navzájem vylučují, ale my se jich přesto bojíme všech najednou. Vnější okolnosti nutí Sašu strach překonávat, ale zvláštní je, že její odvaha a úsilí nepřinášejí oproti běžným příběhům téměř žádnou katarzi. Smysl výuky i změn v realitě pro nás zůstává skrytý. Ve vyšších ročnících s hlavní hrdinkou sice pozorujeme to, co nám dříve přišlo děsivé, s nadhledem, ale to je spíše důsledek zvyku než pochopení. Část vhledu nám nepochybně chybí: vidíme to, co Saša samotná, ale neprožíváme to bezprostředně s ní, takže čtenář bez vztahu k fantastice by mohl říct, že čte „blábol“, a nebyl by to tak docela neoprávněný soud. Protože proměna, kterou hlavní hrdinka prochází, je těžko postižitelná, poskytují nám k ní autoři jen velmi málo konkrétních informací. Ovšem texty a proměny, které Sašu formují, nedávají žádný smysl ani jí samotné, takže to není neoprávněný přístup: ve skutečnosti naše fantazie není v méně výhodné situaci, než kdyby autor (v nějaké jiné knize) řekl, že pokrm byl mimořádně lahodný. Jde jen o situaci mnohem znepokojivější.

Je zajímavé, že na atmosféře knihy se výrazným způsobem podepisuje také odlišné civilizační prostředí autorů a čtenáře. Jedním ze způsobů, kterými vnímáme osud Alexandry, je kontrast mezi přátelským a žádoucím domácím prostředím rodiny a nevstřícným a nechtěným cizím prostředím školy. Ale i když jsou autoři ukrajinského původu, nemá smysl zastírat, že jejich líčení příjemné normalnosti na nás působí velmi „rusky“ – a tedy mimořádně neatraktivně. Nedokážu posoudit, zda schválně nepřehánějí i z pohledu ukrajinských čtenářů (a například líčení vysokoškolské výuky filosofie působí až jako parodie), ale pro mne, který ještě pamatuje reálný socialismus, ale úplně se odklonil k západnímu chápání společnosti, Sašin všední život nepředstavuje žádný malebný kolorit kulturní odlišnosti, ale první stupeň hrůzy, který ve druhém stupni chtěnou bezútěšnost školního prostředí ještě významně prohlubuje. Ani v tomto ohledu nás autoři nijak nešetří, i když se jejich příběh odehrává v poněkud neurčitých realitách, jeho místní zakotvení je velmi silné a postavy ani čtenář z něj nemají šanci nijak uniknout.

S postupujícím časem, kdy s hlavní hrdinkou postupně překonáváme nástrahy jejího studia a do značné míry se i smiřuje-

me s osudem, který je jí vnucen, nabývá na důležitosti otázka, jaký je vlastně význam a smysl všeho dění, které pozorujeme. I zde jsme omezeni tím, že známe jen to, co Saša samotná. Nechci příliš prozrazovat, ale snad by se dalo říci, že v závěru knihy toho hodně uvidíme a zažijeme, ale jen málo pochopíme. Příběh, který sledujeme, se uzavře uspokojivě, i když až do konce se vlastně nedozvíme vůbec nic o celkovém kontextu události. Závěr knihy je zřejmě jejím nejslabším místem, ale ne nutně z tohoto věcného hlediska. Problém není ani tak to, že povaha reality – a její smysl – nám zůstanou skryté, ale způsob podání, který je poněkud dryáčnický. Nevím, zda se autoři snažili zavděčit svým předpokládaným čtenářům nebo jestli si chtěli dopřát pubertální zážitek sám o sobě, ale jestliže ukazují, že hlavní hrdinka je výjimečná, velmi věrohodně pomocí strukturální výstavby knihy, nebylo potřeba k tomu na konci navíc dodávat, že je úžasná, nejužasnější na celém světě, a pak ještě úžasnější trochu navíc. To je laciné nejen samo o sobě, ale oslabuje to konec i ve vztahu k velmi lapidárnímu způsobu, jakým byla kniha po celou dobu vyprávěna.

Přesto, že zažijeme rozuzlení, které nám neposkytne téměř žádné odpovědi, tak díky způsobu, jakým se odvine pointa, dokážeme konečně pochopit charakter příběhu. I když řadu doprovodných událostí by bylo obtížné vnímat jinak než jako projev „magie“, v hlavní linii se autoři neobvykle důsledně snažili o doslovnou realističnost, takže se dlouho zdálo, že nakonec půjde o sci-fi příběh. Navíc psali velmi anti-romanticky, pečlivě se vyhýbali jakýmkoli žánrovým zkratkám, které by jim usnadnily práci a čtenářům identifikaci s příběhem, takže to vypadalo, že směřují k nějakému typu skeptického vyústění. Nicméně kniha očekáváním, která vyvolávala, svým pozitivně formulovaným závěrem dostala. Zůstali jsme na poli fantasy a na úplně nejobecnější rovině byly naplněny i její archetypy: Svět je možné vnímat jako skutečnost, které je vlastní nějaký, ne neutrální sklon, který se za vhodných okolností projeví. A postava naplní poslání, které pro ni bylo určitým způsobem předpřipraveno a které lze považovat za hrdinské. Ovšem pochopit, co se vlastně stalo, není úplně jednoduché.

Knih samotná neposkytuje žádný zřejmý klíč, podle kterého by měla být vykládána. Její hodnocení může do značné míry odviset od toho, s jakými očekáváním k ní přistupujeme. Budeme-li ji považovat za psychologický román pro mládež (což je přístup, kterému kniha sama nevzdoruje, i když ho ani nijak přímo nepodporuje), lze oprávněně dospět k závěru, že je ve své přehnanosti kýčovitá. Román by pak byl psán metodou, kterou proslavila Stephenie Meyerová ve své upírské sérii *Stmívání*. Tam autorka pubertální – tudíž dočasný – pocit osamocení a odcizení objektivizuje. Psychologický stav, který její hrdinka Bella prožívá a který povětšinou nepovažujeme za smysluplný (hodnotu má jeho překonání), je tak pozdvižen na úroveň skutečnosti, kde hrdinka teprve proměnou na upírku nachází smysl života, když svůj vnitřní „chlad“ promění v trvalý způsob existence. Pomineme-li dějové peripetie, tak se její život ovšem následně odvíjí zcela konvenčně – romantický vztah, narození dítěte atd. A protože tak krizi překonává téměř bez práce, jen jakousi fiktivní metafyzickou klíčkou, lze její pří-

běh snadno považovat za falešný. Můj pohled takto přísný není, ale chci ukázat, že při jistém způsobu čtení můžou metafory, které *Stmívání* nebo *Vita Nostra* vytvářejí, vypadat prázdně.

I když není vyloučeno, že autoři cílí na publikum, které knihu bude vnímat tímto způsobem, mnohem přínosnější mi v případě Sašina příběhu přijde doslovné čtení, kdy fantastické realie nemají primárně zrcadlit pubescentní prožitky, ale představují nezávislou skutečnost, s kterou se hrdinka musí vyrovnat. Při takovém pohledu mi přijde, že kniha zkoumá holou dřevěnou fantasii, jsou někdy epicky členité nebo psychologicky náročné, ale obvykle svým způsobem idylické, protože směřují k hlubšímu prožití a pochopení něčeho, co je dopředu známé a přijímané. *Vita Nostra* zachází mnohem dále a předvádí nám, že je-li představa proměny při setkání s něčím, co je odlišné, brána vážně, může transformace hlavní hrdinky dospět až do stavu, kdy se pro nás její osoba stane zcela cizí. To je ve fantasii typické pro protivníka hlavního hrdiny, ten podléhá svodu a mění se v kohosi nelidského. Zde však k podobné proměně byla donucena hrdinka, která tak – možná – ztrácí svoji lidskost, ale nepřestává být kladnou postavou, dokonce právě tím v logice světa, ve kterém žije, dosahuje vítězství.

Tento svět má pochmurnou, často přímo úzkostnou atmosféru. V dnešní době, kdy naše přežití přímo nezávisí na našich vztazích s ostatními lidmi, jsme si zvykli, že naše rozhodnutí nemají žádné závažné následky. Vybíráme si, jak nás budou ostatní vidět a hodnotit. Chováme se autonomně – když nám jejich přístup nevyhovuje, měníme kontext, v kterém se pohybujeme, ne sami sebe. V tomto ohledu je *Vita Nostra* příběh z mnohem staršího – a opravdovějšího – světa. Možnosti, které Saša má, chce-li dostát závazkům, které si nevolila, ale které sama uznává, jsou velmi omezené. Navíc v situaci, která je vyhocená tím, že je hlavní hrdinka doslova „obklíčena kouzly“, můžou být následky skutečně fatální. Pochybnosti, kterým jsme se Sašou čelili, nebyly jen obavy z neznámé budoucnosti. Ve fantasii světě typicky existuje metafyzická odlišnost, která je zdrojem neobvyklé nejistoty a ohrožení – ale současně bývá i zdrojem naděje. Správné rozhodnutí je tedy často otázkou morální volby nebo dokonce osobní statečnosti. Saša však žije ve zcela odlišné situaci, kdy pro rozhodování nemá k dispozici vůbec žádná vodítka; a to, co jí ostatní předkládají jako důvod k naději, může být stejně tak dobře jen projev dystopického světa.

Dalo by se dokonce říci, že román se od klasické fantasy liší tím, že dobrý konec je vlastně nahodilý a statisticky podmíněný – příběhy si raději vyprávíme o „úspěšných případech“. Ale myslím, že takto daleko autoři zajít nechťeli, nepiší *anti-fantasy*, jako byla *Dcera železného draka*, aby předvedli, jak ošidná může být naše touha po světě, který by „fungoval lépe“. Spíš chtějí ukázat, že fantasie může být mnohem vážnější záležitostí, než jak jí bývá zvykem chápat. Skutečnost, která má vlastní život, i proměna, kterou prochází hlavní hrdinka, nakonec zůstávají pozitivními prvky. Ale to je všechno, na co se v jejich knize z titulu fantasy žánru můžeme spolehnout, jinak jde o skok do naprostého neznáma. V této souvislosti pak dá-

vá smysl, že o mechanismech jejich světa i cílech Sašiny výuky se nedozvíme téměř nic. Zajímalo by nás to a zdá se, že neexistují žádné věcné překážky, proč bychom se více dozvěděti nemohli, nakonec lidé se Sašiny zvláštním nadáním podle všeho dále působí kdesi v našem světě a jejich schopnosti jsou zřejmě vědecky zkoumány. Ale dramatická pointa románu je právě v tom, že odlišnost můžeme pochopit jen na základě nějaké podobnosti. Fantasy předpokládá, že tato „známost“ je ve světě pevně zakořeněná, možná je to dokonce zdroj dobra. *Vita Nostra* ukazuje, jak může vypadat příběh, kde se bez tohoto předpokladu musíme obejít. Dobro zůstává dobrem, ale nemá konvergentní povahu, kterou si s ním spojujeme a na kterou fantasie (na rozdíl od sci-fi) typicky spoléhá.

Podobná vnitřní dobrota světa je pravděpodobně následkem křesťanského přetvoření mýtů v pohádky. Sašin příběh se od této proměny dost cíleně oprostuje, vrací hrdinku do situace, kdy se nerozhoduje primárně mezi etickými možnostmi, kterým rozumí, ale mezi existenciálními volbami, jejichž následky není schopna dohlédnout. Představa, že svět, který stvořil dobrotivý Bůh, v nějakém úplně nejzákladnějším smyslu „hraje fér“, zůstává v našich příbězích stále silně zakořeněná. Kniha nám ukazuje svět, který je archaičtější; není úplně svévolný, ale je mnohem nevyzpytatelnější. Protože mechanismus magie (nebo technologie, záleží na úhlu pohledu) je zde založený na textu a jeho moci, šlo by dokonce tvrdit, že nám autoři předvádějí jiný – než původní řecký nebo pozdější křesťanský – způsob, jakým dokáže *logos* přetvořit *mythos*. Jedná se o dobrodružný příběh, takže tato proměna v něm není nijak hlouběji rozpracována, ale kdyby někdo chtěl rozvíjet úvahy tímto směrem, kniha mu pro to poskytuje solidní a věrohodný dramatický základ. Proto by mi přišlo škoda vnímat ji jen jako psychologický příběh vtělený do fantastických reálií. Mnohem spíše je to pozoruhodná a nečekaná sebevědomá spekulace o metafyzických předpokladech našich příběhů – a tudíž i našeho světa.

Jiří Grunt

Marina Djačenkova a Sergej Djačenko: *Vita Nostra, Fragment*, 2007, překlad Konstantin Šindelář, ilustrace Olga Zakis, 448 str., 399 Kč

Výkladový slovník psychopata

- Nezralý** – Slovo používané nudnými lidmi k popisu zábavných lidí.
- Být ambiciozní** – Neformální snaha být více svině než průměrná svině.
- Plachý** – To, co si o mně lidé myslí, protože se nezapojují do jejich konverzací. Pravda je, že je mi fuk, o čem mluví.
- Spřízněná duše** – Někdo, kdo dělá stejně nevysvětlitelný kraviny jako ty.
- Kokot** – Člověk, který vás neustále žádá o radu, a přesto vždy udělá opak toho, co jste mu řekli.
- Chápu to** – Když nemáte ponětí, o čem někdo mluví, ale chcete, aby zmlkl.
- Nový den** – Příležitost získat nové přátele nebo naštvat úplně novou skupinu lidí.

Ukrajinský zvon

Science fiction *Zvon*, kterou napsal Martin Čepa, má za titulního hrdinu černý balvan, pouze tvarem připomínající puklý zvon. Dotyčná puklina není bezpečná a dětští (a skutečnější) *hrdinové* se po vstupu dovnitř dostanou ze současné Prahy až do Prahy válečné, přesněji do dubna 1945.

Jak zpátky? Problém. Naštěstí našli kromě zvonu zápisky jistého dr. Schneidera a ten muž v posledním roce okupace v Praze skutečně žije a není nacistický fanatik. Kdo ví, třeba jim – při svých schopnostech – i pomůže; nebude-li rychlejší gestapo.

Jak dr. Schneider osvětlí, je kamenný zvon ukrajinského původu. Ačkoli možná přišel z hvězd.

Roku 1941 dobyli nacisté Ukrajinu a její statky začali obsazovat němečtí rolníci. Vlaky plné zbraní pro armádu se vracely do Němce s černozemí, pro Ukrajinu charakteristickou, a tu kopali zajatí Ukrajinci.

Jednoho dne byl SS Obersturmführer Rohn, civilním povoláním geolog, svědkem, jak odkryli balvan. Ale přítomnost kamene Němci neseděla, protože půda jinak tvořena humusem do hloubky několik metrů; a tak nechal podivnost odkryt úplně a podle tvaru ji nazval „die Glocke“. Zvon.

V boku objektu si všimli praskliny. Když ji začali zkoumat, narazili na dvě lidské kostry. Dál směli vše ořukávat už jen a jen esesáci sami.

Našli rezatý maltézský kříž – a od té chvíle začali nacisté záležitost vydávat za důkaz pradávného zdejšího osídlení Germány.

Okupace Ukrajiny se tím okamžitě stala legitimnější. Současně spadl výzkum Zvonu pod samotného Himmlera, který mu, jak náš příběh alespoň tvrdí, propadl.

Jak zjistili povolání jím badatelé, uvnitř Zvonu (který byl podle všeho meteorit) se vyskytovala zvláštní, veškeré světlo absorbující hmota-nehmota. A co bylo nejzvláštnější? Že objekt vážil jen půltunu, což byla rovná desetina toho, co mělo být realitou.

Kámen byl obrovský diamant, ale s netypickou, na Zemi se nevyskytující krystalickou mřížkou. Začátkem roku 1942 byl už v Berlíně na universitě a zkoumán týmem, ve kterém nechyběl ani Rohm. Jemu pomáhal mladý doktorand Oskar Meyer a chtěli najít i zdroj vysokého pískání, kterým je počal objekt toho ledna oblažovat. Pak...

V jedné chvíli, kdy byli Rohm a Meyer ve zvonu, pískání extrémně zesílilo a oba výzkumníci-hrdinové z nitra kosmického objektu zmizeli.

Nebo snad ne?

Schneider, jehož děti ve válečné Praze skutečně objeví, je přesvědčen, že Rohm a Meyer vlastně byli právě kostrami ze Zvonu a maltézský kříž jenom „normální“ Rohmovým Železným křížem.

Oba Němce cosi mrštilo do velmi vzdálené minulosti, a protože se oproti posunu časem neposunuli prostorem, skonali pod zemí.

A Hitler, když se o všem dověděl, začal na Himmlera ještě víc tlačit. Prah! přijít divu na kloub. Věci byl pověřen Reinhard Heydrich. Zvon nechal – v březnu 1942 – převézt do Prahy a zřídil hned několik výzkumných skupin. V jedné se v dubnu ocitl Schneider, až dosud zaměstnanec Klementina; ale roku 1944 byly práce zastaveny s ohledem na situaci na frontě a Zvon byl sklizen do Pražské hvězdárny na Vinohrady, kde do jeho útrob – teprve roku 2021 – vstoupili dětští hrdinové. Do té doby čekal „zabarikádovaný“ skříněmi na půdě...

Konečně prozradíme, že tento objekt není jen autorovou licencí. Jakési zmínky o něm se objevily už v šedesátých letech a také se říkalo, že údajně emitoval extrémně silné elektromagnetické pole. Snad měl sloužit „antigravitačním experimentům“?

Každopádně ale byl spíše než do Prahy situován po válce do Polska. Skutečně umožňoval cestovat časem? To už patří legendám a Martin Čepa pouze připomíná, že je cestování do minulosti – podle teorie relativity – reálné, i když z inženýrského hlediska zřejmě neproveditelné.

Kromě toho není obecná teorie relativity kompatibilní s kvantovou mechanikou... Skutečně není bez zajímavosti si za nadvlády různých „zakláničů“ a fantasy přečíst příběh o výletu časem, který se odvolává na principy fyziky. A zrovna tak historické události odpovídají velmi přesně, a to včetně amerického bombardování Prahy na Valentýna 1945.

Autor zde jednoznačně hovoří o omylu a nikoli o záměru. Chybu mohla zapříčinit souhra asi tří okolností. Porucha radaru, počasí... a Vltava, která nejspíš byla zaměněna za jistý jiný vodní tok (a pohlédneme na mapu Drážďan).

Historické reálie knihy odborně revidoval Václav Pražák a autor mnohé konzultoval i s dalšími odborníky, a to Magdalenou Moravcovou a Daliborem Váchou. Existoval dokonce i důstojník gestapa zvaný Řezník, i čteme ve výsledku knihu, která se dá označit za součkovskou. Až na jedno! Legendární Ludvík Souček by reálie víc zhustil a materiál zpracoval jen formou povídky. Ale to je pouze můj názor, mohu se mýlit. Příběh se každopádně čte výborně.

Ivo Fencel

Martin Čepa: Zvon. Ilustrace Richard Fischer, Argo, Praha 2024. 288 stran, 398 Kč.

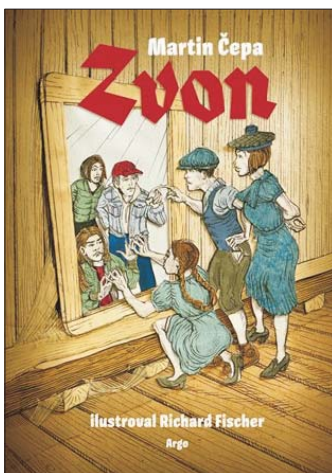
Odposlechnuto

Věra Jourová je ztělesněním banálního byrokratického zla.

Elon Musk (17. 10. 2024)

Třeba se ještě stihnou usmířit a Elon jí udělá miminko.

Lucie Sulovská (těhož dne)

Litera za fantastiku – vyjádření poroty (květen 2023)

Úvod z podzimu 2024: Text níže vznikl v květnu 2023. Plán byl jasný: nabídnout jej co největšímu počtu literárních médií, a to jak žánrových (XB-1, Pevnost, Interkom, Sarden, FantasyPlanet, Děti noci, FantasyMag aj.), tak nezaměřených na fantastiku (Host, Tvar aj.), abychom ukázali, jak jsme při prvním hodnocení Litery za fantastiku postupovali, proč právě takto – a případně rozproudili debatu o tom, jak (ne)být správnými porotci. Z časových důvodů jsme tento plán neuskutečnili a text nikdy nevyšel, ovšem vycházel jsem z něj při psaní článku Očima porotce Litery za fantastiku, který si lze přečíst na H70 a v Interkomu 6–7/2024.

S odstupem času je patrné, co byla pěna dní (vzpomene si dnes ještě někdo na „kauzy“ týkající se vyhlášení žánrových cen o den dřív? Nebo na to, že autoři údajně nebyli informováni o nominacích a zisku cen?) a co dodnes platí. Po domluvě se Zdeňkem Rampasem text zveřejňujeme v Interkomu, aby byl k dispozici případným budoucím historikům české fantastiky.

Magnesia Litera byla rozšířena o tři kategorie: detektivku, humoristickou literaturu a fantastiku. Nechceme tuto skutečnost jakkoliv hodnotit, ale když už se stalo a když už jsme přijali práci porotců Litery za fantastiku, máme potřebu některé body naší činnosti objasnit či přednést k veřejné diskuzi.

S uzavěrkou nominací na konci ledna 2023 bylo v kategorii Litera za fantastiku přihlášeno 25 titulů. Využili jsme právo porotců přidat další díla a rozšířili seznam na konečných 31 knih. První otázka byla nasnadě: která z přihlášených děl skutečně patří „k nám“? Rozhodli jsme se vyřadit dětské knihy (vypadly tedy tituly jako *Práskovník Pepa aneb Když práskat, tak jenom dveřmi v knihovně* nebo *Gianluova dobrodružství*, jinak výborná kniha o osudech jednoho mývala v renesanční Florencii), knihy jasně spadající do kategorie young adult (vypadl tedy pozdější vítěz divácké kategorie *Písečníci a probuzení krále*, dále třeba *Krev vlkodlaků*, kterou „pro teenagery napsala teenagerka ve 13ti letech“, jak se píše v anotaci, nebo *Trojice*, pokračování *Rituálu* Jana-Marka Šika a Lenky Šikové, která „kombinuje to nejlepší z Harryho Pottera, Tří mušketýrů a Orwella“, jak píše v recenzi pro *FantasyMag* Helena Jelínková). To bylo to jednodušší rozhodování. K těm těžším patřil problém sérií (můžeme hlasovat pro xtý díl něčeho, co je sice dobré, ale v podstatě to recykluje samo sebe a lze to jen obtížně číst bez znalosti předchozích dílů?), ale hlavně obvyklá otázka hranic fantastiky.

Série jsme v nominacích nechali, jakkoliv téma pro příští rok zůstává. Komplikovanost hranic fantastiky si budeme demonstrovat na dílech, která vyšla v roce 1991. Tehdy šlo o na dnešní poměry směšných 37 českých textů s fantastickými prvky, více či méně původních (např. poprvé vyšla *První zpráva z Prahy* Josefa Nesvadby, původní verze *Tajné zprávy z Prahy* z roku 1978). Asi bychom neváhali se zařazením *Kena*

Wooda a meče krále D'Sala od Jiřího W. Procházky nebo povídkových sbírek *Abbey Road* Josefa Pecinovského a *Vesmír je dost nekonečný* Ondřeje Neffa. Zároveň ale také vyšel *Návrat starého varana* Michala Ajvaze nebo první dva díly trilogie *Trýznivé město* Daniely Hodrové, *Kukly* a *Podobojí*. A teď co s tím: Ajvaz nebo Hodrová zcela jednoznačně nepatří do fandumu, nemají se sci-fi a fantasy tak, jak je vnímají fanoušci žánru, nic společného, ale jejich díla jsou zároveň plná fantastických motivů.

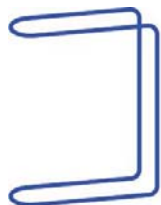
Analogicky máme v letošním roce např. *Kov* od Karla Veseleho nebo *Starou školu* Petra K. Procházky. V prvním případě román o dystopickém budoucím světě, v němž zvítězí metalem inspirovaná politická strana, ve druhém případě tak trochu jiný návrat ke Karlu Jaromíru Erbenovi (a i tady bychom mohli přemýšlet, zda

nejde o young adult). O knihách jako *Přespávačka u slečny Broukové* od Sabiny Karasové nebo *Temná rána* od Zbyňka Vičara ani nemluvě, ty se nakonec dostaly na longlist.

Vedle otázky „co hodnotit“ se zcela samozřejmě objevuje otázka „jak hodnotit“. Jak se Litera za fantastiku liší od Litery za prózu? Řešíme hlavně styl? Nápad? Inovativnost? Svět? Přiznáváme, že jsme si kritéria nebyli schopni vyjasnit – a nejsme si jisti, zda je to dobře (jakmile zvolíme rigidní kritéria, jaksi se z toho ztrácí lidský faktor), nebo špatně (hodnotíme opravdu za sebe a pouze a právě dle sebe, každý tedy nutně s odlišnými kritérii). Vzhledem k tomu, že všichni tři českou fantastiku dlouhodobě sledujeme, domníváme se, že jsme schopni zodpovědně porovnat aktuální tvorbu s předchozími trendy a rozhodnout, co se vymyká či co vyčnívá nad ostatní produkci.

V tomto roce, který je první, a proto jej považujeme trochu za zkušební, jsme postupovali jednoduše. Na schůzce jsme se shodli na dvou nominovaných: *Myceliu* a *Bizarropolis*. Na třetí nominaci jsme se neshodli, proto jsme se domluvili, že každý z nás napíše seznam deseti dalších děl v preferovaném pořadí. Zvolili jsme bodování dle Formule 1 (25 bodů za 1. místo, 20 za 2., dále 15–10–8–6–5–3–2–1), abychom výrazně odlišili naše favority. Tak se na třetí pozici s téměř totožným ziskem bodů dostal *Život válečnicka* Tomáše Němce a *Na lovu kvizonů* Jakuba Němečka. Po domluvě jsme dali přednost Tomáši Němcovi, jehož dílo má blíž ke klasické fantasy, kterou jsme v nominacích zatím neměli.

Lze argumentovat, že výběr z nějakých třiceti nominovaných děl není reprezentativní. No... ne. Jsme jen lidé. Českou fantastiku sledujeme, ale není samozřejmě v našich silách přečíst vše, co vyjde (to šlo v roce 1991, ale dnes počet původních českých knih s fantastickým motivem dalece přesahuje stovku). Apelujeme proto zejména na nakladatele, aby knihy do Litery přihlašovali. Neméně důrazně apelujeme na jejich soudnost. Je samozřejmě jednoduché přihlásit všechny vydané knihy (a pravidla to nezakazují), ale zkuste, prosím, vybrat

MAGNESIA
LITERA

to, co skutečně považujete za výjimečné. Totéž platí pro knihy vydané samonákladem. Nebráníme se jim, ale jen těžko oceníme knihu, která zjevně neprošla redakcí, kde se objevují pravopisné a jiné chyby a která je spíše splněným snem autora, než relevantním příspěvkem k české fantastice.

Na závěr pár slov k pozici fantastiky v České republice a v rámci cen Magnesia Litera. Fantastika je v současné době velmi populární a nejen proto věříme, že si zaslouží jak pozornost, tak cenu. Ceny Asociace science fiction, fantasy a hororu dopadly neslavně, aktuálně se tedy celonárodním ocenění velmi vzdáleně blíží pouze anketa Kniha roku Sardenu, která má ovšem velmi malý dosah a rezonuje převážně v komunitě fanoušků fantastiky. Na základě této skutečnosti vítáme žánrovou cenu Litera za fantastiku a jsme rádi, že vznikla. Veškeré „kauzy“, které se ve spojení s vyhlášením žánrových cen objevily, považujeme za malicherné a nevýznamné – jak problematiku toho, že žánrové ceny byly vyhlášeny o den dříve (jednak to bylo ohlášeno se zveřejněním aktualizace stanov, jednak se vše jeví jako specifikum komunity fanoušků fantastiky – nevěšili jsme si, že by se podobně roztrpčeně ohrazovali např. fanoušci detektivek...), tak údajné neinformování nominovaných (Magnesia Litera spolupracuje s nakladatelstvími, nikoliv s autory; proto je možné, že se autoři o svých nominacích dozví nejdříve z médií). Zároveň nás těší možnost otevřít tímto debatou o fantastické literatuře: o tom, co je v jejím rámci hodnotné, o tom, kde jsou její hranice, případně i o tom, kdo by měl být oprávněn rozhodovat o ocenění, protože najít porotce, kteří by nebyli nějak zapojeni do knižního provozu a zároveň byli erudovaně obeznámeni s českou fantastikou, je takřka nemožné.

Boris Hokr, Jan Křeček, Františka Vrbenská

Autentické citáty 2.0

Nakupuji v Tesco bez Club Card. **Chuck Norris**
 Díky Fialovi naši voliči tak zchudli, že když jdou k rybníku, tak jim kachny hází chleba. **Andrej Babiš**
 I já jsem bil na Národní třídě. **Zdeněk Ondráček**
 Všude, kam se podívám, kousek STB mám. **Andrej Babiš**
 Přišla manželka, že byla moc moc zlobivá, a že by potřebovala potrestat. Tak jsem jí nastavil Internet Explorer jako výchozí prohlížeč. **Bill Gates**
 Přišel jsem si jen pro nakládačku. **Jaromír Soukup**
 Ta paralympiáda se nám fakt nevyplatila. Přijdu na stadion a nikde ani noha. **Emmanuel Macron**
 Myslela jsem, že když v autě sešlápnu plyn i brzdu zároveň, tak udělám printscreen. **Kordula Stropnická**
 O mrkvích jen dobře. **Přemek Podlaha**
 Konečně jsem v obraze. **Mona Lisa**
 Jezdit autem po Praze je o život. **Reinhard Heydrich**
 Smůla se mi lepší na paty. **Achilles**
 Věřím, že v každém člověku je něco dobrého. **Hannibal Lecter**
 Benzín bude drahý jako svině a všude plno úkáček. **Nostradamus**
 No tak ti spadlo jablko, synku. Hlavně z toho nedělej vědu. **Hannah Ayscoughová (matka Isaaca Newtona)**

Stroj promluvil

Dnes to mám jednoduché a nemusím pátrat v paměti, co mě v posledním týdnu zaujalo. Petr Mára ve svém podcastu předvedl, co dovede umělá inteligence v režimu takzvaného pokročilého zvukového módu.

Ta věc mluví. Když řeknu, že mluví, nemyslím tím takové to „pro stížnost na lampárně stiskněte dvojku“. Petr Mára sedí u stolu, vedle sebe má položený mobil a povídá si s ním. Je ostřílený technologický borec a dovede zadávat záluďné úkoly. Mobil mu odpovídá logicky perfektně v dokonalé češtině.

Docela se divím, že kolem novinky není povyk. To byl poprask, když se veřejnost k umělé inteligenci dostala! Studenti si najednou mohli na počítači napsat zadání „napiš seminární práci o postavě vodníka v Erbenově Kytici“. Vlna nadšení střídala vlnu zděšení, vyvolalo to investiční boom následovaný prolomením investiční bubliny. Zkrátka rozruch. A teď? Ta potvora začala mluvit a je ticho po pěšině.

Poprvé jsme počítač slyšeli mluvit v Kubrickově ikonickém filmu 2001: Vesmírná odysea. To bylo před pětadesáti lety. Počítač, jmenoval se HAL 9000, mluvil. Ve srovnání s tím, co Petr Mára předvedl, mluvil ve stylu robota Emila.

Kdo se bude učit jazyky?

Matematik Alan Turing definoval v roce 1950 test s cílem prověřit, jestli je umělá inteligence skutečně inteligentní. Test spočívá v komunikaci naslepo. Když nepoznáte, že mluvíte s počítačem, pak ano, ten počítač splňuje parametry Turingova testu. Takže splněno na sto procent.

Nebude trvat dlouho a setkáme se s tím na každém druhém kroku. Vezměte si jako příklad výuku jazyků. Už dnes můžete s výukovým programem rozmlouvat. Ale pořád je to na úrovni typu „pro stížnost stiskněte dvojku“.

Ta věc sice vnímá, co jí říkáte, a odpovídá jakž takž rozumně, ale aby opravdu reagovala, to od ní nečekejte. Že by vám například opravovala chyby, natož aby radila, jak to říct líp. Vznikne umělý učitel, schopný sledovat vaše pokroky a pomáhat vám jít rychleji kupředu. Brána jazyků otevřená, jak o tom snil Jan Amos Komenský.

Otevřená, jak pro koho... Umělá inteligence v hlasovém módu umí taky tlumočit. I to dnes jakž takž uspokojivě funguje, ale teď to bude simultánně tlumočit. Kdo se bude učit jazyky?

Někdo jo. O to starost nemám. Je tu ale další starost. Když se tahle technologie zavede, umíte si představit, kolik elektrické energie se tím spálí? Jsem rád, že tahle starost je opravdu starost někoho jiného. Já bych chtěl umět japonsky a těším se, že mě to zvukový mód naučí. **Ondřej Neff**

Autor je vydavatel internetového deníku Neviditelný pes

A je tu zase:

Vánoční výstava v Betlémské kapli 2024 Vánoce mnoha vůní

29. listopad 2024 – 2. leden 2025

Uvidíte zde předměty z papíru, těsta, kovu, textilu, kůže... I tentokrát budou na výstavě ukázky řemeslných a rukodělných prací (pečení ušatých koláčů, paličkování, výroba houslí aj.)

Časem s vědou - listopad

o velkých činech vědy, techniky a medicíny

Malé Eileen Saxonové bylo 11 měsíců. Vážila něco přes čtyři kila a přežívala jen v kyslíkovém stanu. Při sebemenší námaze upadala do bezvědomí z nedostatku kyslíku. Trpěla kombinací čtyř vrozených srdečních vad zvané *Fallotova tetralogie*. Popisovat ji tu nebudeme, stačí shrnout, že vinou anomálního uspořádání cév kolem srdce krev neproudila naplno plicemi a tělo strádalo nedostatkem kyslíku.

Fallotova tetralogie se vizuálně projevuje zsinálým zbarvením pokožky, takže se jejím obětím říkalo „modré děti“. Ty se při sebemenší námaze dusily, přestože dýchaly z plných plic. Jejich potíže se logicky stupňovaly s věkem, poněvadž rostoucí organismus potřebuje stále víc kyslíku. A tak lékaři mohli jen trpně přihlížet a hádat, jestli malý pacient zemře dřív udušením, nebo selháním zoufale pumpujícího srdce.

V roce 1930 se na slavné lékařské škole Johnse Hopkinse v Baltimore stala vedoucí dětského kardiologického oddělení překvapivě žena, tehdy dvaatřicetiletá doktorka Helen Taussigová. Jelikož šlo o snad první dětskou kardiologii otevřenou všem, tedy i těm zatím neléčitelným chorobám, její čekárna neustále přetékala podvyvinutými dětmi až inkoustové barvy, které dokázaly jen tiše ležet a při sebemenší námaze upadaly do mdlob. Provázeli je zoufalí rodiče, pro které klinika představovala poslední naději.

Časem si doktorka Taussigová všimla, že ty z dětí, které měly kromě „Fallota“ ještě otevřenou tepennou dučeť, trpěly méně. Dučeť u nich totiž sloužila k opaku toho, k čemu byla určena v děloze – propouštěla krev z aorty do plicnice a zvyšovala tak průtok krve do plic k okysličení. (Plod v děloze nedýchá plicemi a dučeť, cévní spojka, u něj slouží k odvádění krve z plicnice místo do plic rovnou do aorty.)

A přesně takovou „dučeť“ chtěla doktorka Taussigová vytvořit modrým dětem uměle.

Za realizátora svého plánu si vyhlédla slavného Roberta Grosse, který v roce 1938 jako první na světě podvázal otevřenou tepennou dučeť (u sedmileté dívky). Ten však nepochopil důležitost operace a arogantně prohlásil, že jeho „byznysem“ je dučeť uzavírat, nikoli vytvářet. Poté padla její volba na šéfchirurga od Hopkinsů, ambiciózního Alfreda Blalocka (o rok mladšího než ona), a jeho kromobýčejně šikovného technického asistenta Viviana Thomase. Blalock totiž experimentoval s hypertenzí, kterou se snažil vyvolat přivedením arteriální krve spojkou z podklíčkové tepny do levé větve plicnice. Když o svých výzkumech referoval v roce 1942 na pediatrickém setkání v Johns Hopkins Hospital, přítomná Helen Taussigová využila příležitosti a vyzvala ho, aby výše uvedenou spojku vytvořil dětem s nízkým plicním průtokem zapříčiněným Fallotovou tetralogií. Blalock se napřed zděsil, otevřít zkrečovatěly hrudníček a manipulovat v něm s cévkami slaboučkého jedenačtíměsíčního drobečka mu připadalo jako holé šílenství, posléze to však vzal jako výzvu svému umu a začal se připravovat na „mistrovské dílo experimentálního instalatérství“, jak to pak nazval ve své autobiografii.

Byla to svým způsobem bizarní trojka: Špatně slyšící Taussigová mohla rozumět jen s naslouchátkem, silně krátkozraký Blalock mohl operovat jen s extrémně silnými brýlemi a k tomu univerzitně nevzdělaný černoch Thomas se zlatýma ručičkami...

Ráno 29. listopadu 1944 byl promodralý uzlíček vystupujících žeběr položen na operační stůl.

Umělý „kanálek“ měl vést z levé podklíčkové tepny do levé plicnice. Technickou stránku této operace vyvinul Thomas na zvířatech. Nicméně ani pokusy na dvou stovkách psů stoprocentně nezaručovaly, že metoda zafunguje i na člověku. To mohla prokázat jedině operace.

Když Taussigová navrhla Eileen Saxonovou, Blalock odpověděl: „Ano, to je přesně ten typ dítěte, na kterém by se to mělo zkusit. Novou operaci neděláš na někom, kdo je na tom relativně dobře – nová operace se dělá u pacienta, který má bez ní nulovou šanci přežít.“

První zákrok tohoto druhu provedl Blalock za asistence dvou svých nejlepších kolegů z oboru a nejkzkušenějšího anesteziologa. Thomas během celého zákroku stál těsně za Blalockem a jako ostříž sledoval každý jeho pohyb u tepajícího srdíčka. Několikrát svého šéfa upozornil, že šev vede o chlup vedle optimálního místa, neustále kontroloval, zdali jsou švy optimálně utahovány.

Stav pacientky dlouho zůstával kritický, teprve koncem druhého pooperačního týdne začalo být jasné, že holčička se z toho dostane.

Jen do 1. listopadu 1945 se operaci Blalocka-Taussigové podrobilo 55 pacientů, během dalších pěti let už 1037. Míra úmrtnosti za tu dobu klesla z 20 na 5 procent. Snad není bez zajímavosti, že sám Blalock si více cenil svých experimentálních prací o šoku než operací „modrých dětí“, které mu přinesly světovou slávu...

Jenže co naplat – stále šlo „pouze“ o momentálně nejschůdnější způsob, jak dostat víc krve do plic, o nápravu jedné srdeční anomálie za cenu vytvoření anomálie další. Kompletní chirurgické řešení Fallotovy tetralogie umožnily až po nástupu mimotělního oběhu v průběhu 50. let operace na zastaveném a otevřeném srdci.

František Houdek

Odposlechnuto

Žena se mnou už šest dní nepromluvila ani slovo.

Ještě lepší je, že si myslí, že je to trest.

CHROCHTADLO

Vzdal by ses raději vína, nebo ženy?

Záleží na ročníku.

Grob

Pokud na tebe žena při hádce vytáhne nůž, nesmíš zaváhat – okamžitě vyndej chleba a máslo! Přemůže ji instinkt a udělá ti svačinu.

JYRKA

Smazala jsem všechny seznamovací appky a prostě se seznámím hezky postaru. Počkám, až mě rodiče vymění za krávu nebo něco takového.

HNILOB

Princezna Inspirace

Třeštění letitého popularizátora 144

Francouzského učence Reného Descartesa dnes známe především jako zakladatele skeptického racionalismu ve vědě, v matematice jako vynálezce analytické geometrie, ve filosofii tvůrce dualismu těla (obecně věcí v prostoru) a duše (nehmotné, bezrozměrné myslí, obecně informace). Méně už se ví, že měl dar získávat si úctu chytrých mladých žen. Jednou z nich byla Alžběta Falcká mladší, vnučka anglického krále Jakuba I. Stuarta, dcera falckého kurfiřta Fridricha V. (v letech 1619–20 českého „zimního krále“). Díky jejímu původu i původu se nápadníci jen hrnuli, avšak ona se nikdy neprovdala. Byla totiž hluboce vzdělaná (pro zálibu ve filosofii a klasických jazycích se jí přezdívalo „Řekyně“) a bála se, že pod čepcem by neměla dost volnosti k dalšímu sebezdokonalování. (Její mladší sestra podobnými zábrany netrpěla – a její nejstarší syn Jiří se stal anglickým králem.)

V letech 1627–46 žila Alžběta v Holandsku, kde se seznámila s řadou učenců (včetně Komenského), především pak s Descartesem, když ji zaujaly jeho *Úvahy o první filosofii* (1641). Alžběta je přelouskala na jaře 1643 a hned mu položila tu nejpřiléhavější možnou otázku: Jak je možné, aby nehmotná duše působila na hmotné tělo, když jde o dvě zcela odlišné substance?

Filosof jí odpověděl neurčitě: „Představitost a smysly nás mohou klamat; jejich údaje musíme ověřovat, protože jsou spojením ducha a těla. Z takového spojení ale vždy plyne možnost, a dokonce nebezpečí, že se zmylíme. Naše city a naše vášně jsou toho výmluvným dokladem.“ (Mimochodem, v této „Alžbětině otázce“ nemáme dosud vědecky zcela jasno.)

V letech 1643–49 jí Descartes napsal třiatřicet (zachovaných) dopisů, dílem odpovědí na její otázky, dílem vlastních, ovšem jí vyprovokovaných úvah. Takto například vysvětluje své slavné *Myslím, tedy jsem*: „Pochybovat musím nejen o všem, co jsem se naučil ve školách, z knih anebo stykem s lidmi, ale i o tom, zda svět, který mě obklopuje, skutečně existuje, anebo je pouhým výmyslem, a zda jej vnímám takový, jaký je... Vše, co svými smysly přijímám z vnějšího světa, by mohl být klam, vše, co mohu myslet, může být nesprávné – avšak v pochybování jsem si jist sebou jako myslící bytostí.“

Alžběta ovšem nebyla jen Descartesovou „nahrávačkou“, hned v prvním z šestadvaceti dopisů, které mu poslala, k jeho úžasu částečně rozluštila starodávný *problém polibku tří kružnic* (nalézt ke třem kružnicím v rovině čtvrtou takovou, aby se všech tří dotýkala v jednom bodě). Descartes v reakci na to zformuloval takzvanou *větu o kružnicích*.

Každopádně, korespondence s Alžbětou ho ponoukla k sepsání významného spisu *Vášně duše*. Vyšlo francouzsky v listopadu 1649 v Amsterdamu a Paříži, a poněvadž autor v té době pobýval ve Stockholmu (a Alžbětě už předtím věnoval své *Principy filosofie* z roku 1644), tento spis dedikoval své aktuální hostitelce, švédské královně Kristině, další ze svých přemýšlivých obdivovatelek. Počátkem února následujícího roku pak v kruté severské zimě nastýdl a v necelých čtyřiapadesáti

zemřel na zápal plic. Není jisté, zdali své poslední dílo vůbec stačil dostat vytištěné do ruky...

Alžběta žila od roku 1647 v německých zemích, kde se posléze stala abatyší protestantského kláštera. Zemřela dvaadesátiletá v roce 1680.

Pojednání *Vášně duše* záměrně pomíjí vášně těla, které se projevují žádostivostí, požívačností, náruživostí, závislostí. Když to hodně zjednodušíme, tak cosi jako (nehmotné) podklady pro emoce se sbírají po celém těle, odkud proudí do šišinky, která je vyhodnotí, případně z nich vytvoří vášně, afekty, a ty „konvertuje“ v tělesné reakce prostředkované krví a nervy. Centrem, kde se *hmotno* a *nehmotno* stýká a mění jedno v druhé, oním vlastním sídlem duše, je tedy šišinka (též epifyza, podvěsek mozkový, jediná nepárová struktura v mozku); to v ní se uskutečňuje vzájemné působení duše a těla, to skrze ni člověk poznává i reaguje.

Descartes rozlišuje šest základních *vášní duše*: *údiv, lásku, nenávisť, touhu, radost, smutek*. Od nich pak deduktivně odvozuje kolem čtyřiceti dalších, třeba *naděje* je kombinací *radosti* a *touhy*. Žádoucí z vášní lze podle něj šlechtit (mimo jiné tělesným cvičením), nežádoucí pak potlačovat silou vůle (rozumem), obě však jen nepřímou, mobilizací jiných, „užitečnějších“ vášní. A konečně: Teprve pokud člověk nepodléhá vášním (a zároveň vezme v úvahu vnější okolnosti včetně lidské nedokonalosti), je skutečně svobodný (a zároveň za to nese zodpovědnost).

To a nejen to vyjadřuje v jednom z dopisů Alžbětě takto: „Několikrát jsem zapochyboval o této věci: Co je lepší, být vesel a spokojen z představy, že to, co člověk má, je větší a hodnotnější, než tomu ve skutečnosti je, a nevědět, co mu chybí, nebo o tom neuvažovat, anebo o tom více uvažovat a více znát, abych lépe poznal správnou cenu obojího a byl z toho smutnější. ... Když vidím, že znát pravdu představuje větší dokonalost než ji neznat, a to i tehdy, je-li v náš neprospěch, přiznávám, že je lépe být méně veselý a více znát. ... Blaženost spočívá v následování řádu světa i v tom, že si v dobrém vykládáme vše, co se nám přihází.“

František Houdek

Odposlechnuto

Včera jsem s Ursulou mluvila a byla na ní vidět velká úleva, když uzavřela sestavování Komise. Musela brát v úvahu politická, geografická, genderová hlediska, a také aby ti lidé k tomu měli nějakou kvalifikaci. Řekla Věra Jourová pro ČRo Plus.

Když je odbornost až na posledním místě, můžeme být nakonec rádi, že to ne/funguje, jen jak to ne/funguje. **Grob**

Zvláštní je, že ani genderová lingvistka Valdrová nenamítá nic proti přechylování jména Ursuly von der Leyen, de facto paní z Leyenu, a přitom stále častěji slyšíme o Kamale Harris.

Že by to byla obava z našeho plebejství, které si nechce nechat něco nařizovat od německé hraběnky, byf vyvdané. **Grob**

Časem s vědou – prosinec

● velkých činech vědy a techniky

V dobách mého mládí běžel v televizi cyklus *Zlatý věk grotesky*, nazvaný podle stejnojmenného amerického filmu. Němé grotesky nabývaly ryzí akční humor, byly tedy z podstaty apolitické, proto soudruhům nevadily – na rozdíl od takřka všeho jiného, co pocházelo z Ameriky. I když – některé z nich svoji škatulku přesahovaly, esteticky i eticky. Mezi takovými zaujímá čestné místo film *Moderní doba*, kde komik Charlie Chaplin coby dělník s montážními klíči v rukou zoufale zápálí s neúprosně ubíhajícím výrobním pásem, na kterém má do nekončena utahovat pořád stejný druh šroubů... Nakonec mu tento monotónní pohyb přeje do krve natolik, že se stává čímsi jako tikem a přepadá ho i v těch nejnevhodnějších situacích.

Moderní doba vznikla v roce 1936, zhruba jednu generaci poté, co Henry Ford ve své automobilce v Detroitu zavedl pásovou montážní linku.

Chaplinův film nepochybně znal i americký technik-samouk George Devol, možná tím spíš, že svou kariéru začínal v oboru filmové techniky. Toho napadlo zkusit vyhnout se jednotvárným pracovním úkonům, které člověka obíraly o čas, sílu i myšlenky.

Dne 10. prosince 1954, to už měl za sebou několik jiných vynálezů, přihlásil na patentový úřad svoje „programovatelné pohyblivé rameno“. Nazval je *Unimate*, což je kombinace slov „univerzální“ a „automatizovaný“. Tento stroj, řízený počítačem velikosti kufru, dokázal pomocí pneumatického pohonu manipulovat s předměty do váhy 230 kilogramů, a to v šesti typech pohybů – posouvání ve třech rozměrech, otáčení ve dvou směrech, uchopování a pouštění.

Jenže nastal problém – kdo výrobu zafinancuje? Naštěstí se Devol roku 1956 seznámil s manažersky zdatným podnikatelem Josephem Engelbergerem. Ten se energicky ujal vši propagace i marketingu a v neposlední řadě i vyjednávání s odbory, které bránily všemu, co by mohlo vzít lidem zaměstnání. Šel na to chytře, začal s nabídkou automatizace prací fyzicky těžkých a zdraví škodlivých, proti čemuž se dalo těžko co namítat... Však nedosti. Tento průbojný byznysman s fyzikálním vzděláním velmi obdivoval sci-fi autora Isaaka Asimova. A ten zase nemohl neznat divadelní drama Karla Čapka *R.U.R.*, kde účinkovali umělí lidé, *roboti*. Koneckonců Asimov svoji později legendární povídkovou sbírku z roku 1950 nazval *Já, robot...* (Připomeňme si tu, že *R.U.R.* mělo premiéru v lednu 1921, do Ameriky dorazilo napřesrok na podzim.) Takže Engelberger, spatřiv Devolovu mechanickou ruku, zvolal okouzleně: „Zní mi to jako *robot!*“ Dnes se to možná jeví jako samozřejmost, ale propojit ryze fantastické humanoidní roboty Čapka nebo Asimova s něčím, co vypadalo jako trochu složitější rameno jeřábu, vyžadovalo brovský myšlenkový skok. Pro to všechno je právě Engelberger považován za zakladatele průmyslové robotiky. (Pokud bych měl uplatnit své oblíbené podobenství z Němcové pohádky *Moudrý zlatník*, pak Čapek vymyslel ideu, kterou Devol v té nejjednodušší podobě materializoval a Engelberger ji uvedl do světa. V této souvislosti mě překvapuje, že

vývoj něčeho na způsob mechanické ruky neinicioval už Henry Ford, kterému by to prospělo zdaleka nejvíc. Inu, měl dost chaplinů...)

V červnu 1961 dostal robot *Unimate* americký patent a téhož roku byl představen na veletrhu v Chicagu. Jeho první štačí se o dva roky později stala továrna na autodily firmy General Motors. Napřed tam odebíral a skládal horké odlitky, ale tak se osvědčil, že zakrátko management objednal dalších 450 kusů, to už i pro jiné pracovní úkony.

V polovině 60. let se tato umělá ruka dokonce objevila v televizní noční show, kde dirigovala živou kapelu, srazila golfový míček do šálku nebo otevřela plechovku piva a nalila ji do sklenice!

Unimate se prostřednictvím licencí rychle rozšířil a inspiroval další jemu podobné. Dnes jsou průmyslové roboty samozřejmou součástí výrobních linek nejen v automobilovém průmyslu.

Devol zemřel devětadvadesátiletý roku 2011, Engelberger o čtyři roky později devadesátiletý; oba tedy stačili zažít, jak do mechanických robotů vplynuly počítače a srostly s nimi v jedno... Přesto se to hlavní kolem nich začalo dít až po jejich smrti, konkrétně s rozvojem toho, čemu říkáme umělá inteligence. Ta dříve či později vyvolá hlubokou proměnu celé lidské společnosti. A ne nutně k lepšímu. Zjednodušeně řečeno, „inteligentní“ robotizace sice posílí ekonomiku jako celek, ale vydělají na ní jenom někteří, především ti nejbohatší. Příjmová nerovnost se prohloubí už třeba tím, že roboty obsazená pracovní místa nahradí, pokud vůbec, příležitosti ve službách, kde bývají platy nižší než v průmyslu. Asi jediným systémovým řešením propadu příjmů by bylo zdanit práci robotů; z vybraných peněz pak dofinancovat něco jako *nepodmíněný základní příjem*, který by každému člověku umožňoval skromné živobytí. Pak by pracovali jen ti, kdož z různých důvodů chtějí a zároveň na to mají nervy. To ale vyvolává další otázky daleko přesahující pouhou ekonomiku: Co s volným časem, co s touhou být užitečný? Co se smyslem života? Jak si v obklíčení vševědoucími a vše zvládajícími roboty zachovat lidství?

František Houdek

Odposlechnuto

Vidí Kohn v metru zrzavého černocho, jak si čte noviny v hebrejštině. „Promiňte, vy jste Žid?“ ptá se ho...

Černoch skloní noviny, podívá se na Kohna a řekne: „Bohaje, to by mi tak ešte chýbalo...“

GEAR

Lidi si stěžují, že na smrti je nejhorší to, že nevíte, kdy přijde, a když jim to potom doktor řekne, tak z toho stejně nemají radost.

Jan Charvát

Pamatujete si ještě na chvíli z dětství, kdy jste dostali svoje první keramické prasátko na spoření?

... tak právě v ten moment jste se začali učit dávat svoje peníze sviním.

VOYAGER

Sapere aude!

Třeštění letitého popularizátora 145

Obraz mnohých myslitelů minulosti bývá pro veřejnost zhuštěn do jediné věty, například „Heurékal“ (Archimedes) nebo „Vím, že nic nevím.“ (Sokrates). Dnes nám výročí přivála další dva slogany...

Od samého počátku křesťanství vládla představa, že člověk sestává ze dvou autonomních složek: těla a duše. Pomíjivé tělo stárne a zaniká, zatímco duše, která je člověku vdechnuta při narození a opouští ho v okamžiku smrti, je věčná. Ve filosofii tento dualismus těla a duše (obecně hmoty a informace) zavedl René Descartes v *Rozpravě o metodě* z roku 1637. Duše měla být vybavena jakýmsi *vrozenými idejemi*, které sloužily coby substrát pro všechny objevené pravdy. Všechny objevy tedy existují jaksi samy od sebe v pomyslné nehmotné říši, odkud je lidské duše dolují.

V roce 1667 Isaac Newton vydal *Matematické principy přírodovědy*, kde předepsal nebeským tělesům, kudy a jak rychle mají létat vesmírem. To na jedné straně dominanci ducha potvrdovalo, ale na straně druhé – nemuselo být ono inspirativní padající jablko napřed docela banálně spatřeno?

Anglický učenec John Locke byl původním povoláním lékař a účastnil se výzkumů svých významných souputníků, třeba prvního neurologa Thomase Willise nebo zakladatele novodobé chemie Johna Boylea. A pocítil v hlavě zmatek. Vždyť všechno, co tihle výtečníci při všech pitvách a experimentech objevili, muselo napřed v nějaké podobě projít jejich zrakem, hmatem, čichem!

Locke nad tím dumal třicet let, než v **prosinci 1689** vydal spisek *Esej o lidském rozumu*, kde si vytesal náhrobek v podobě této hlášky: „Není nic v rozumu, co nebylo předtím ve smyslech.“ Obsah poznání už neurčuje žádná duše někde mezi nebem a zemí, ale hmotný svět, který my poznáváme pomocí *zkušenosti* nabyté skrze smysly a zpracované pomocí rozumu. Tělo a duše jsou (alespoň zčásti, Locke byl věřící člověk) jeden celek, Descartesův dualismus ani vrozené ideje neexistují. Duše novorozence je jako čistý list papíru, který se během života popisuje.

Osvobození od představy vrozených idejí dává každému volnost *myslet samostatně*. Locke tak zažehl myšlenkový směr *osvícenství*, který tradiční náboženskou či politickou autoritu nahrazoval rozumem, nevědomeš osvětou. Zároveň ale upozorňoval, že lidský rozum, tedy i poznání mají své hranice, které je dobré znát, abychom neplýtvali silami na nedosažitelné.

O necelých sto let později se v jednom berlínském měsíčníku diskutovala otázka, co takové osvícenství vlastně obnáší. Zaujala i filosofického titána Immanuela Kanta, který odpověděl esejem *Odpověď na otázku: Co je osvícenství?*, vydaném v **prosinci 1784**. Autor zde říká: „Osvícení je výstup člověka z nezralosti, kterou si sám způsobil,“ přičemž nezralost je „neschopnost používat svou mysl bez vedení druhého“. Řada lidí by podle Kanta i dost rozumu měla, ale bojí se ho používat bez vedení nějaké autority. Udává tyto příklady: Za věřícího myslí církev, za poddaného panstvo.

Naproti tomu motto osvícenství formuloval Horatiovým ci-

tátem „*Sapere aude!*“ – „Odvažte se vědět!“, což vysvětluje taktó: „Mějte odvahu používat svůj vlastní rozum!“

Až žasnu, jak jsou tyhle Kantovy myšlenky aktuální! Jako by se člověk od jeho dob uvnitř nezměnil – evoluce ho během tisíců generací uhnětla tak, aby si hleděl svého, zachovával osvědčené zvyklosti a neplytl silami na neprověřené novoty, natož na nějaké lopotné vlastní sebezdokonalování!

Jenže – opravdu se člověk vůbec nezměnil? Vždyť naše civilizace se za těch posledních 240 let změnila přímo nedozírně! Že by se její vliv ani trochu neprojevil? Zkusme se nad tím zamyslet.

Podle mě kultura ovlivňuje naši mentalitu přinejmenším dvojnásobem.

Vliv první je starý zhruba jako Kantova úvaha o osvícenství (ta vyšla ve stejném roce 1784, kdy Watt získal patent na svůj vylepšený parní stroj, čímž zahájil éru technické revoluce). Ve stejné době Lockeovi pokračovatelé (zejména ve Francii) ve svém intelektuálním rauši zplodili lákavou iluzi, že věda jednou všechno objeví a zajistí lidstvu věčné světlé zítřky. Torzo tohoto *osvícenského bludu* v sobě nosíme dodnes. Zároveň se na každém kroku přesvědčujeme, že víru v nekonečný pokrok není s to naplnit ani ta nejpokročilejší věda, spíš naopak. Pocit *zklamání z minulosti* by sám ke změně postoje lidí nestačil, jenže teď se začíná projevovat vliv druhý. *Strach z budoucnosti*. Zrodil se po druhé světové válce a zesílil s nástupem digitálních technologií. Věda a technika nás zahrnuly takovým pohodlím i dostatkem, že už se nemusíme moc snažit. Lidé v takzvané vyspělých státech začínají být líní usilovat, riskovat, myslet. Pasivují se. Naproti tomu svět se v rostoucí záplavě protichůdných informací stává čím dál neprehlednějším a jeho pochopení vyžaduje větší aktivitu. V silici masinérii civilizace je pořád těžší řídit svůj život, hledat jeho smysl. K tomu přistupuje zničené prostředí, změna klimatu, války, migrace... Jedním z psychických obranných mechanismů proti tsunami jobovek je syndrom pštrosa – popírání objektivní reality a její subjektivní náhrada lákavými bludy a zbožnými přáními. Osvícenství a racionalismus pasážovány skrze lidskou národu+kulturu tedy vposledku plodí tmářství a iracionalitu. **František Houdek**

Odposlechnuto

Lenin kdysi prohlásil, že kapitalista vám prodá provaz, na kterém ho zítra pověsíte. V Česku vám ho dají zadarmo a ještě k tomu přidají něco navíc... Aneb jak magistrát a městské části financují organizaci, která blokuje plány magistrátu na výstavbu nové filharmonie. Už ani nevím, jestli ji blokuje kvůli čokům nebo cyklistům, ale to je celkem jedno. **Matyáš Zrno**

Podle nového zákona je nyní v New Yorku legální přecházet ulici mimo přechody pro chodce a na nich pak i na červenou. Zákon byl odhlasován v rámci boje proti rasismu, protože se ukázalo, že většinu pokut za špatné přecházení dostávali černoši.

Dušan Coufal: Turnaj víry

Kulaté výročí šesti set let od upálení Jana Husa obrátilo pozornost i na průběh kostnického koncilu, takže se o něm člověk, třeba i díky docela zdařilému televiznímu seriálu, měl šanci bez větší námahy dozvědět o dost více, než kolik si odnesl ze školní výuky a než kolik je zachováno v běžném historickém povědomí. Osobně považuji období husitských válek za nešťastnou část našich dějin a nikdy jsem se o ni zvláště nezajímal, ale když už jsem se dozvěděl více o tom, co bylo jejich příčinou, začalo mě zajímat, jakým způsobem se je vlastně podařilo ukončit. Což bezprostředně souvisí s událostmi na jednom z následujících koncilů, který se konal v Basileji. I když je to jedna z církevních událostí, které se do našich dějin zapsaly nejvíce, věděl jsem o jeho průběhu snad ještě méně než o událostech v Kostnici. Rád jsem proto sáhl po knize Dušana Coufala, abych zjistil, jak potýkání Čechů s Římskou církví dále pokračovalo.

Všeobecný církevní sněm konaný v Basileji měl na programu k vyřešení tři základní témata: husitskou herezi, unii s odloučenými pravoslavnými křesťany a reformu katolické církve. Jak dále uvidíme, husitská otázka se z vůle obou stran soustředila téměř výhradně na posouzení takzvaných čtyř pražských artikulí, tedy jakýchsi tezí, které shrnovaly jinak poměrně rozrůzněné husitské představy o tom, jak je potřeba reformovat stávající Církev, do určitého teologického a politického programu. Připomeňme si, že šlo o požadavky: svobodného kázání Božího slova, myšleno je řádně ustanoveným knězem na biblickém základě; přijímání eucharistie laiky nejen pod obvyklou způsobou chleba, nýbrž i vína z kalicha, což bylo běžně vyhrazeno jen kněžím; úplného omezení světské moci kněží, kterou by při zachování věrnosti víře měly převzít světské autority; a rovného trestání hříchů nezávisle na stavovské příslušnosti, tedy jakési rovnosti před světským zákonem.

Turnaj víry představuje v zásadě monografii o poměrně úzkém výřezu událostí, které se s basilejským koncillem pojí. Soustředí se na věroučnou konfrontaci mezi kališnickou a katolickou stranou a v jejím rámci převážně na spor o přijímání pod obojí způsobou. První omezení je dáno záměrem autora; druhé vyplývá ze samotného průběhu událostí. Každý ze čtyř sporných článků byl sice diskutován v zásadě samostatně a obdobným způsobem, ale spor o kalich budil u obou stran zdaleka největší zájem. Není to překvapivé. Z disciplinárního hlediska šlo o spor nejostřeji vymezený, neboť se týkal konkrétních právních předpisů. Stejně tak z hlediska nauky byl nejvíce konfrontační, protože přijímání laiků pod obojí bylo koncillem v Kostnici přímo odsouzeno. Zatímco ve zbylých třech článcích mohli koncilní otcové najít i body styčné s vlastními záměry, které se týkaly obecně pocíťované potřeby reformy, po kalichu toužili jen Češové. A je také nutné mít na paměti, že záležitosti svátostí, tedy přímého spojení mezi člověkem a Bohem, byly oběma stranami brány nesmírně vážně, jak kvůli významu věci samotné, tak kvůli obavám, dnes už vlastně obtížně představitelným, z provinění se proti Boží vůli.

Přestože tedy kniha má plnit funkci fundovaného vědecké-

ho pojednání (nejsou výjimkou stránky, kde poznámky pod čarou, které se týkají pramenů a souvisejících děl, zabírají přes polovinu plochy), které zpracovává poměrně specificky vymezené téma, autor nerezignuje ani na čtivost ani na snahy o celkovou interpretaci událostí. Vlastně právě naopak. Už název knihy nasvědčuje, že chce basilejské disputace vyložit tak, aby dramaticčnost a naléhavost, kterou zažívali jejich účastníci, zůstala zachována i pro čtenáře. A domnívám se, že se mu na základě pramenů, které studoval v až netypické šíři, podařilo zrekonstruovat východiska a motivace širokého spektra aktérů natolik věrohodně, že se čtenář může na konci knihy – i když on sám se jako korektní historik do něčeho podobného nepouští – odvážit obecnějších úvah o zvláštním charakteru počátku 15. století, kdy se středověké křesťanství nacházelo v hluboké krizi, ale kdy ještě nebylo smetenou reformací. Ale i když doufám, že právě podobné úvahy budou přínosem mého zápisu, slušelo by se předtím říci ještě něco málo o knize samotné i o událostech okolo basilejského koncilu.

I když je *Turnaj víry* čtivý i jako popularizační kniha, vede jeho vědecká podstata k tomu, že jsou některé části knihy vůči sobě navzájem nevyvážené, některé jsou příliš stručné a jiné příliš podrobné. Stručnost se týká hlavně úvodní a závěrečné části. Začátek knihy je pojatý velmi pěkně, plastickým představením jednotlivých stran, jejich situace, nedávné minulosti i bezprostřední motivace. Přišlo mi však, že autor řadu věcí nedořekne, příliš spoléhá na srozumitelnost letmých náznaků. Ne snad, že by vyžadoval nějaké odborné znalosti, ale buď má trochu přehnané představy o tom, co v člověku zůstane ze středověkého dějepisu, nebo podvědomě předpokládá znalost své předchozí knihy *Polemika o kalich*, případně jen není zvyklý psát pro laické publikum, nicméně postřehnout všechny potřebné vztahy pro mne bylo na hranici mých schopností. Dobře pojatý mi přijde závěr, kde autor dodatečně rekonstruuje a rekapituluje myšlenková východiska hlavních ideových proudů, které se na koncilu projeví. Problém knihy je zde mnohem lapidárnější: nedozvíme se konec řady příběhů, které v ní započaly. Koncil, jehož začátek jsme podrobně sledovali, opustíme jen s pár narázkami na složitou budoucnost. A přesné osudy basilejských kompaktát, které představují výsledek „turnaje víry“ a do kterých se vtělil dlouze a těžce nacházený kompromis obou stran, si člověk také musí dohledat jinde. Autorovi se možná nechce interpretovat události, které (zatím?) odborně nezpracoval, ale prostým shrnutím následujících událostí pro historie méně znalé čtenáře by si snad tolik nezadal.

Naopak mi (pomineme-li poznámky pod čarou, které je při běžném čtení potřeba důsledně ignorovat) jako nečekaně přínosné přišly části, které by se daly označit za relativně příliš podrobné. Sám autor upozorňuje, že tak mohou působit zvrubná shrnutí řady dobových, čtenářům běžně nedostupných náboženských traktátů. Nedokáží odhadnout, jak záživné nebo srozumitelné by podobné výklady byly pro čtenáře úplně bez orientace v katolické teologii, protože kdo například nemá základní představu, co je to svátost, což je pojem pro celý teolo-

gický střet naprosto zásadní, pochopí to z kontextu jen obtížně. Podobně některé výklady nedocení člověk, který nemá alespoň rámcovou znalost o metodě a specifikách středověké disputace. Přitom tyto prvky jsou pro obsah knihy natolik klíčové, že by za kratší odbočku s vysvětlením stály. Sám za sebe nicméně můžu říci, že v knize, která pojednává o významném duchovním a intelektuálním střetu, mi výklady ideových pozic jednotlivých stran přišly svým rozsahem zcela přiměřené. Druhý důvod pro významné zvolnění tempa vyprávění představují občasně zatím neznámé nebo doposud málo využitě prameny. Autor cítí pochopitelnou potřebu je představit a do jisté míry i ospravedlnit, i když je to vždy téma spíše na samostatný odborný článek. Protože však nezabředá do přílišného detailu, byl to pro mne nakonec vlastně zajímavý a vítaný průhled do práce profesionálního historika. Všechny tyto potenciální nedostatky mají však jen dílčí povahu a kvalitu knihy významně nenarušují.

Basilejský koncil (započatý roku 1433) je svolán za složitých okolností. Na jedné straně je plodem kostnického záměru, částí církevních hodnostářů velmi oceňovaného, že všeobecné koncily by pravidelně měly kontrolovat činnost papeže a stav církve. Na druhé straně se papežové, a to opět jako důsledek kostnického koncilu, který odstranil trojpapežství, snaží získat nazpět svoji původní autoritu a z ní plynoucí autonomii v rozhodování. Obtížná je i pozice kardinála Cesariniho, kterého papež Martin V. jakožto svého legáta pověřil jak vojenským zásahem proti husitům, tak předsedáním koncilu. Podobu koncilu v Basileji nakonec formovala skutečnost, že křížácká výprava proti Čechům byla poměrně rychle poražena (bitva u Domažlic), a že Martin V. umírá, přičemž jeho nástupce Evžen IV. se pokouší sotva započatý sněm nejdříve přeložit, a pak dokonce ukončit. Ambiciózní kardinál chtěl nějak napravit svoje předešlé vojenské selhání a koncil potřeboval obhájit svoji potřebnost nějakou bezprostředně významnou činností. Dušan Coufal hezky ukazuje, jak oba tyto motivy nakonec vedly k pozvání husitské delegace k disputacím.

Dnes už není snadné nahlédnout, o jak neobvyklý krok vlastně šlo. Je pravda, že netypický byl už Husův případ v Kostnici, protože koncily neměly ve zvyku zabývat se jednotlivými heretiky. Koncil k tomu byl dotlačen důvody spíše politické povahy; vlastní jednání s Husem však mělo, i přes všechny snahy o smírné řešení, povahu kanonického procesu, tedy soudního jednání s procesně si značně nerovnými stranami. Jednání v Basileji však mělo povahu skutečně univerzitní disputace, o kterou usiloval Jan Hus: s rovnoprávnými stranami, s volnou možností argumentace a bez hrozby trestu pro odpovídající stranu. Pozdně antická zvyklost, kdy se heretici nezabíjeli, ale trestali vyhnáním, byla už dávno zapomenuta. Církve zde – byť rozhodně ne zcela ochotně – po dlouhé době opět naplnila povolání, aby její představitelé byli „jako holubice“. Husitům se na koncilu dostalo nejen záruky bezpečného pobytu

a volné cesty tam i zpět, ale obě strany se zavázaly, že nebudou protivníka kaceřovat (označovat za kacíře). Zvláště z katolické strany šlo celkově o významný ústupek, protože disputace v záležitosti, která byla považována za rozhodnutou, tedy fakticky dialog s heretiky, to byl postup, který se středověké křesťanské mentalitě s obsesivní fixací na pravdu značně vymyká. Pro husitskou delegaci to bylo významné nejen z hlediska fyzického bezpečí, ale i duchovně, protože na rozdíl od většiny protestantů se většina husitů cítila být součástí katolické církve i v její viditelné a světské podobě, takže označování za kacíře hluboce zraňovalo jejich důstojnost. Navzdory přetrvávajícím a opakovaně se objevujícím nevraživostem se atmosféra v Basileji od Kostnice významně změnila a obě znesvářené strany projevily při vzájemných jednáních skutečnou velkodušnost.

Překvapivě složité bylo také zařídit, aby se Čechové na koncil vůbec mohli dostavit. Oni sami měli zájem enormní, ostatně už delší dobu církev v různých pamfletech k něčemu podobnému vyzývali. Ovšem zajistit jim bezpečnou cestu, kterou by garantovaly písemné glejty pro všechna projížděná území, vyžadovalo značné množství organizačního a politického úsilí. Některá říšská města písemné glejty, a to i na přímou žádost budoucího císaře Zikmunda, kvůli nákladům vystavovala jen mimořádně neochotně, zatímco husité se na ústní příslib celkem pochopitelně nebyli ochotni spolé-

hat. Autor knihy to přímo nereflektuje, ale jeho líčení hezky ukazuje, jak specifické a pro nás neobvyklé bylo tehdejší chápání práva. Ukazuje se to na vážnosti, s kterou byly glejty brány, když je byly ochotny navzájem respektovat i velmi znepřátelené strany. Vsadit svůj život na právní záruku cizí autority bych si dneska troufal jen s krajní nedůvěrou. Ovšem v systému, kdy je dodržení zákona spojeno s osobní ctí a osobní důvěryhodností hlavní záruka, že ostatní budou respektovat můj majetek a svoje závazky vůči mně, něco podobně překvapivého fungovat mohlo. Je to zajímavý příklad, že středověké právo nebylo nutně jen nedokonalé a zaostalé, byť si to dnes často myslíme.

Zatímco získání glejtů byl problém spíše technický, domluvit se, podle jakých kritérií budou na koncilu vyhodnocovány disputace, byla záležitost mnohem delikátnější. Husité byli snad poprvé ve výhodnější pozici, protože katolická strana měla na započetí rozhovorů větší zájem, takže se jim na předběžných jednáních v Chebu podařilo dosáhnout toho, že sám přibíhající koncil neměl v kauze žádné pravomoci, rozsuzovat se mělo podle Božího zákona (argumentací z Bible), praxe apoštolské a prvotní církve (ustálená tradice) a učení doktorů (racionální argumentace). Stojí za pozornost, že úplné vyloučení přímé církevní pravomoci z podobné diskuze představuje i na poměry několika následujících století neobvykle svobodomyšlné kritérium. Nabízí se proto i otázka, nakolik bylo katolickou stranou myšleno vážně a nakolik šlo pouze o strategický ústu-

Dušan Coufal
TURNAJ VÍRY
 POLEMIKA
 O KALICH
 NA BASILEJSKÉM
 KONCILU
 1431–1433

pek, jak husity na koncil nalákat. I když uvidíme, že motivace katolické strany byly skutečně o mnoho komplexnější, než se Čechům mohlo zdát, ukázalo se, že o bezprostřední upřímnosti pozvání na koncilní jednání není třeba pochybovat. Kardinál Cesarini se postaral, aby byla delegace přijata v přátelské atmosféře a se vši velkomyslností, kterou několik desetiletí krvavých teologických i politických sporů umožňovalo. A i když se katolická strana opakovaně snažila husity pohnout k tomu, aby se místo disputace raději začlenili přímo do jednání koncilu, po každém husitském odmítnutí byla kritéria domluvená v Chebu i nadále ctěna.

Titul *Turnaj víry* tak hezky poukazuje na to, že zde středověká kultura dokázala ukázat svoji lepší tvář. Od původní germánské fascinace pravdou, která zcela překryla původní římské dědictví rozumnosti a tolerance, se scholastický ideál osvojení si protivníkovy stanoviska a vyrovnání se s ním dokázal z akademické sféry rozšířit až na disputaci se skutečným, fyzickým nepřítelem. Tuto civilizovanost evropská společnost v nadcházejících střetech s protestantismem do značné míry ztratila, aby jí pak v moderní době znovu pracně hledala (a dnes už opět z velké části ztratila). Zde se však projevila i tím, že disputace s husity byla v zásadě veřejná, takže Církev zde do určité míry dávala všanc nejen pravdu, ale i svoji prestiž. Nepřekvapí proto, že katolická strana ke konfrontaci přistoupila velmi vážně, nejenže pečlivě vybrala svoje čtyři zástupce a dala jim k dispozici odborné zázemí, nýbrž i řadu měsíců strávila jejich vzájemnou koordinací a „výcvikem“ ve zkušebních disputacích. Výběr zástupců na husitské straně byl z politických důvodů mnohem obtížnější, ale přesto je docela překvapivé, že kališnická strana vlastně nedisponovala žádnou domluvenou strategií. Nejspíš to byl do určité míry také následek „mladé“ víry, pocitu, že stojí-li za člověkem pravda, stojí za ním i Bůh, takže nic není nemožné. Každopádně je malá míra taktické přesipity na událost, které se česká strana snažila dlouhá desetiletí domoci, nečekaná a prakticky vzato netříbený zápal pozici husitů na koncilu spíše oslaboval.

Překvapilo mě, kolik pramenů se k průběhu disputace dochovalo. Souvisí to i s tím, že struktura disputace byla poměrně složitá a skládala se vlastně ze tří součástí, které si nutně nemusely úplně odpovídat. K dispozici máme obsáhlé osobní přípravy pražského mistra Jana Rokycany (za husitskou stranu) a papežského teologa Ivana z Dubrovníku (za katolíky), kteří nesli na svých bedrech hlavní spor o přijímání z kalicha. Zachována jsou finální (písemná a notářsky ověřená!) vyjádření, která se teprve brala za závazná, ústní disputace byla vlastně jejich „zkušebním“ představením veřejnosti, takže nezřídka došlo při konečné redakci k vynechávkám nebo úpravám. Nicméně ze zápisků a dopisů různých účastníků můžeme do určité míry rekonstruovat i to, co bylo na koncilu proneseno naživo a co mělo bezprostředně největší ohlas. Tyto tři zdroje, spolu s dalšími prameny roztroušenými v knihovnách a archivech po celé Evropě, umožnily Dušanu Coufalovi plasticky vylíčit nejen průběh vlastní disputace, který zde nebudu uvádět ani náznakově, ale i věrohodně dovozovat, jak se postoje jednotlivých stran vyvíjely. Oproti koncilu v Kostnici, jehož akta se v úplno-

sti nedochovala, se v Basileji můžeme po většinu doby cítit, jako bychom do refektáře tamního dominikánského kláštera, kde výklady probíhaly, sami nahlíželi.

Jakkoliv disputace v Basileji proběhly v mnohem důstojnějším a svobodnějším prostředí než proces v Kostnici, nakonec se ukázalo – a nedá si říci, že by to bylo úplně překvapivé a nečekané –, že ani v podobném prostředí není možné shodu nalézt. Jana Husa nakonec na hranici dovedly velmi jemné odstíny ve formulacích, které se nám zdají až nepodstatné, protože se vlastně netýkají skutečností samotných, ale toliko modality našeho vztahu k nim. Nicméně značí, že i když se téměř shodneme na určité podobě věci, přetrvávají nadále hluboké rozdíly v jejich založení, odůvodnění a prožívání. Zdálo by se tedy, že snaha Basilejského koncilu řešit duchovní neshody, jejichž důsledky vedly k ničivým válkám, intelektuálním posouzením důvodů bude epizoda historicky sice velmi pozoruhodná, ale jinak stejně osvícená jako zbytečná. A jakkoliv bylo snažení Jana Rokycany i Ivana z Dubrovníku nepochybně upřímné, nelze přehlížet, že okolo jejich intelektuální disputace se odehrávala také přízemnější politika. Češi se do jisté míry – a bez velkého úspěchu – snažili revidovat některé závěry kostnického koncilu, například pomocí argumentace, že byl oklamán falešnými svědky (a to i z Čech, jak husité sebekriticky připouštěli). Katolická strategie, jak už jsme částečně viděli, byla mnohem komplexnější. Dalo by se dokonce říci, že k neúspěchu jednání svým dílem přispěla, protože výběrem dominikána Ivana z Dubrovníku katolická strana způsobila, že názory v diskuzi byly ostře vyhrcované, tudíž vlastně i svým způsobem nevstřícné k protivníkovi. Katolická strana tedy s možností, že výsledkem disputací bude jen hádka teologů, přinejmenším počítala. Možná by se dokonce dalo říci, že Jan Rokycana byl svým upřímným přesvědčením, že je potřebný přísný věcný přístup k věci, na koncilu vlastně trochu osamoceny: husité se vydatně dohadovali mezi sebou a katolíci složitě taktizovali.

Ovšem ve chvíli, kdy se zdá, že jednání skončila neúspěšně, ve chvíli, kdy husitská delegace už plánuje odjezd zpět domů, se ukazuje, že koncil má kromě své veřejné tváře reprezentované disputacemi a politikou okolo nich ještě další, zatím úspěšně skrývanou rovinu. Katolíkům nešlo jen o teologický střet, souboj o veřejné mínění a snahu začlenit kališníky do koncilové mašinérie jednání ve výběrech. Zatímco doposud se události odehrávaly pod patronací kardinála Cesariniho, který byl papežem jmenován jako předseda koncilu, ujímá se nyní iniciativy vévoda Vilém Bavorský (bratr královny Žofie, ženy Václava IV.), kterého na sněm poslal král Zikmund jako světského ochránce koncilu a svého zástupce. Vilém si mimo chodem na koncilu získal uznání obou stran tím, že se poctivě osobně účastnil všech mnohahodinových disputací, i když neuměl latinsky a tudíž jím nerozuměl. Po určité době taktizování, kdy se katolíci naposledy pokusili, aby se husité přičlenili ke koncilu, a tak se stali součástí rozhodování ve své věci, kdežto husité (celkem pochopitelně) se snažili domoci jasného stanoviska ke svým čtyřem článkům, překvapí Vilém Bavorský husitskou delegací otázkou – položenou nepochybně s plným vědomím a souhlasem kardinála Cesariniho –, zda by byli Češi

ochotni zvážit návrat k jednotě s Římskou církví, kdyby vévoda zařídil, aby jim bylo povoleno přijímání pod obojí způsobou.

Není divu, že husité byli podobným návrhem zaskočení (a považovali ho nejdříve za nějakou lest). Jestliže se otázka kalicha stala hlavním a nejurputněji probíraným tématem teologického sporu, nebylo nyní jasné, jak a proč by zrovna v této otázce mělo dojít k dohodě, aniž by byl spor sám rozhodnut. Návrh je sice bezprostředně odmítnut, ale po dalším – neplánovaném – kole jednání tento vstřícný postoj otevře možnost, že husitskou delegaci doprovodí zpět zástupci koncilu, kteří stanovisko sněmu představí přímo v Praze. I za tímto návrhem se skrývá vydatná porce politiky, protože zatímco se husité domnívají, že se konečně dozvědí závazné stanovisko ke své při, tedy uznání svých nároků, které by umožnilo dohodu, koncilní legáti nejsou k podobnému vyjádření oprávněni, i když tuší, že se od nich očekává. Svoji misi mají využít k tomu, aby širšímu publiku umírněných českých šlechticů a vzdělanců nabídli mír, obnovení prestiže Českého království a povolili věcné ústupky s tím, že přesná odpověď na pražské artikule je otázkou dalších jednání a postupného vyjasňování, už jen proto, že ani mezi Čechy nepanuje na jejich znění plná shoda. Po celé řadě bouřlivých jednání se koncilními vyslancům nakonec podařilo Čechy přesvědčit, že dohoda, která odděluje věcné vyřešení sporných otázek od záležitosti správnosti nebo chybnosti jejich teologického zdůvodnění, je možná a myšlená vážně. V případě laického přijímání pod obojí způsobou měla církev jistě moc něco podobného dovolit a legáti mohli příslibit, že dovolení bude uděleno. Otázka, zda je takový způsob přijímání prospěšný, přikázaný či přímo nezbytný, což byla pro vzdělanější část husitů podstatná záležitost, se ovšem prozatím odsouvá. Podobně v ostatních záležitostech bylo příslibeno, že povoleno bude vše, co není přímo proti víře. Byla to riskantní strategie, protože na jednu stranu do značné míry popírala východiska, s kterými husité na koncil odjížděli, ale současně vlastně nabízel většinu výsledků, v které realisticky mohli doufat, kdyby bývali vyhráli, i když za tu cenu, že jejich vítězství uznáno nebylo.

Takto formulovaným návrhům nakonec většina kališnické reprezentace podlehla (což výhledově nejspíš také vedlo k definitivnímu vytěsnění radikálnějších husitských názorových proudů). Následná jednání nebyla ani klidná ani snadná, nicméně skončila návratem druhé husitské delegace na koncil. Tentokrát už ne s cílem vybojovat pravdu, nýbrž dosáhnout důstojné dohody. Poté už bylo spíše otázkou trpělivosti a diplomacie, než se podařilo dospět k basilejským kompaktátům, tedy povolení o přijímání z kalicha a společnou závaznou interpretaci zbylých tří článků. Odjezdem druhé delegace koncilních legátů domů, do Čech, kde měli výsledky oznámit, přechází „turnaj víry“ definitivně do oblasti „praktické politiky“ a autor knihy jeho další sledování opouští. My víme (nebo si můžeme dohledat), že prosazení dohody vyžadovalo ještě několikaleté úsilí, které ale nakonec přineslo do země pokoj, vrátilo Zikmunda na trůn a po dlouhou dobu představovalo celkem rozumný a funkční kompromis pro katolické a kališnické soužití v jedné zemi. Nelze však popřít, že na obou stranách podobné jednání

vyvolalo odpor. Někteří katolíci (proti byla zvláště vídeňská univerzita, která měla s husity bezprostřední zkušenosti) ho považovali za nízké a zavrženíhodné pokrytectví – Dušan Coufal jejich názory v závěru knihy na základě pramenů hezky rekonstruuje –, ale celkem vzato se nakonec podřídili autoritě. Na husitské straně byla tato „zrada“ mnohem bolestivější, tyto události známe lépe, protože vedly nakonec až k vojenskému potlačení táboritů, které v zájmu míru v zemi skončilo bitvou u Lipan.

Co si o celém postupu myslet? Šlo z katolické strany o dobře promyšlenou návnadu, kterou se umírnění husité nakonec nechali podplatit? Podobný pragmatický pohled se rozhodně nabízí. Zatímco obě strany neustále taktizovaly, zdá se, že katolická strana se navíc přidržovala strategie, jejíž skutečná podoba se projevila až poměrně pozdě. Ne snad, že by k vlastním disputacím nepřístupovala se vši vážností a zodpovědností, ale jednak je využila současně k poznání protivníka a navázání jisté elementární osobní důvěry, a pak ve výsledek disputace rozhodně nevkládala takové naděje jako strana husitská. Podceňovat nelze ani vliv říšské a rakouské šlechty, jejíž majetky byly těžce zkoušeny vojenskými výpady z Čech, a nakonec ani Zikmundovy ambice ujmout se opět svého dědictví. I kdybychom podobný, poněkud cynický pohled přijali, nabízí se otázka, zda vlastně mohl být spor podobného druhu vyřešen nějak jinak? Přejde mi, že basilejský sněm ukazuje, že diskuse je velmi mocný a plodný nástroj vědeckého poznání, ale přesáhne-li rozdíly určitou základní existenciální shodu, k čemuž v otázce přijímání z kalicha historicky nepochybně došlo, není řešení na úrovni diskuze, byť by byla i otevřená, upřímná a dobře zamýšlená, možné. Teprve když obě strany udělaly nečekaně velké ústupky a tlustou čáru za minulými křivdami, dostaly se do stavu, kdy byly opět schopny společného soužití. Z tohoto hlediska se pozoruhodný „turnaj víry“, který byl hlavním námětem knihy, ukázal vlastně jako velmi složitá záležitost, aby vůbec mohla vzájemná jednání začít. Ono původně slíbené „dořešení“ teologické stránky věci bylo pod dojmem úlevy, že se konečně podařilo českou herezi zažehnat, potichu odloženo na neurčito, což jistě muselo v účastnících původních disputací zanechat trpkou pachutí. O upřímné víře Jana Rokycany nebo Ivana z Dubrovníku těžko mohlo být pochyb, ale stejně bylo v rámci potřebného kompromisu oběma stranami uznáno, ba veřejně řečeno, že jejich jednání pokrok přinést nemohla, protože byla vedena ješitností vzdělanců, kteří před jinými vzdělanci nechťeli připustit, že se mylili. To byla jistě nespravedlnost, ale umožnila, aby se historicky vzniklé rány dále nejitřily, dokud snad čas neuputí jejich naléhavost.

Myslím, že úspěch basilejských jednání však nejde redukovat na pragmatickou politiku, ba dokonce mám dojem, že zde politika byla úspěšná právě proto, že byla něčím více. Teologické zdůvodnění návrhů Viléma Bavorského totiž pocházelo z hlavy Cesariniho žáka Mikuláše (později rovněž kardinála) Kusánského, který rozhodně nebyl žádným intelektuálním kolaborantem. Kusánský předně ve svých úvahách vychází z výborné znalosti historie, kterou ovšem nepoužívá, jak bylo zvykem, k tomu, aby našel příklady podporující jeho tezi, nýbrž

k poznání skutečnosti. Může proto uznat, mnohem zřetelněji než jiní, že svátostná praxe se během časů měnila. Současné se však odvolává na tradiční tezi, že pravdivost víry nespočívá na poznání jedince, nýbrž na neomylnosti církve jakožto celku věřících. To mu umožňuje zformulovat jakousi střední pozici, kdy připouští, že užitek může plynout z navzájem různých způsobů přijímání eucharistie, ovšem žádný z nich, byť by byl sám o sobě chvalyhodný a užitečný, není přijatelný, pokud vede k rozdělení v církvi. Celá argumentace je pochopitelně složitější, směřuje však k představě různosti, která je možná jen v rámci jednoty. To odpovídá i chápání křesťanství jako pokojného náboženství, kde pravda má vést k lásce. Církev tedy může husitům dovolit maximum možného právě jen za předpokladu jednoty. Na podobném základě lze pochopit, že kompromisy nabízené husitům byly zamýšleny upřímně – a že nakonec byly také i proto přijaty. Dnes můžeme mít podobné teze za skoro banální, ale středověku mnohem spíše odpovídá představa, že odlišné musí být odděleno a zničeno, aby celek nebyl ohrožen, než snaha vytvořit maximální možný prostor, kam by odlišné mohlo být integrováno. Je to už několikátý případ, kdy jsem na Mikuláše Kusánského ve zcela odlišných oborech narazil jako na autora tezí, které v až neuvěřitelné míře předjímají budoucnost. Je zajímavé, že byl někdo schopný tak citlivě vnímat proměňujícího se ducha doby: skoro bych se odvážil říci, že byl téměř moderním člověkem v době, kdy ještě žádná moderní doba vůbec neexistovala.

Myslím si, že právě neformálnímu vlivu Mikuláše Kusánského můžeme přičítat skutečnost, proč se koncil v Basileji tak nápadně liší od koncilu v Kostnici, byť je dělí jen necelých dvacet let. Je ovšem otázka, nakolik určitá nekonformita, se kterou koncil vzdoroval snaze Evžena IV. o přerušení zasedání a se kterou úspěšně vyřešil otázku husitské hereze, prospěla ideji koncilu jako takového. Sebevědomí některých koncilních otců, kteří zastávali v radikálnější podobě tezi o nadřazenosti koncilu nad papežem, což byl také následek pohnutých událostí v Kostnici, vedlo k tomu, že když papež přenesl později jednání do italské Ferrary, zůstali nadále v Basileji a nakonec zvolili i posledního ze vzdoropapežů v dějinách Římské církve (Cesarini ani Kusánský ovšem mezi vzbouřenými preláty nebyli, i když se předtím klonili spíše na stranu konciliarismu). Vzdoropapež Felix V. sice nedosáhl významnějšího vlivu, ale na basilejském koncilu i na instituci koncilů jako takových ulpělo stigma nebezpečnosti. Následující pátý lateránský koncil sice moc papeže nad koncily potvrdil, ale když později došlo ke krizi s protestanty, papežové se svoláním koncilu otáleli. Je zajímavou otázkou, co by se bývalo mohlo změnit, kdyby byl tridentský koncil v nějaké podobě svolán o dvacet nebo i třicet let dříve, než protestantské hnutí beznadějně rozvrátilo pocit církevní vzájemnosti, který navzdory všem dramatickým událostem v Evropě přetrvával po celý středověk.

Turnaj víry takto vzdálené otázky pochopitelně netematizuje, ale z teologického hlediska jsou vlastně zajímavé dodnes. Vidíme-li rozpor mezi zapáleným, ale snad poněkud naivním Rokycanou a kompromisem, který na sto padesát let přinesl pokoj do Českého království, může to být silně působící, až ro-

mantická představa střetu mezi ideálem a politikou. Myslím, že taková představa ovšem zakrývá skutečné dilema. Katolická církev vlastně z metodického hlediska oficiálně zastává Rokycanův postoj, že věc by měla být nejdříve pochopena, pak rozhodnuta a až nakonec provedena. Starobylé heslo *Lex orandi, lex credendi*, které říká, že způsob, jakým se církev modlí, je způsobem, jakým věří, vykládá Římská církev tak, že víra určuje liturgii (a tedy i způsob užívání svátostí). Mezi vírou a liturgií je jistě těsný a nerozlučný vztah, ale původní význam tohoto hesla je spíše opačný: co se v našem životě s Bohem (modlitbě) osvědčuje, to je pravdou (obsahem víry). Křesťané totiž vírou žili dříve, než jí začali rozumět (a Ježíš sám obvykle také nejdříve jednal, a pak teprve vysvětloval). Dnes je toto opačné chápání heterodoxní (naposled ho výslovně odsoudil Pius XII. v roce 1947), ale nelze přehlédnout, že katolická víra se jen zřídka rozvíjí na základě poklidného a objektivního teologického bádání. Mnohem spíše za svůj obsah vděčí nekonečící sérii krizí, které jsou vyvolávány tajemně se proměňující mentalitou světa (a v něm žijících věřících). Výsledky jakéhosi kolektivního „smyslu pro víru“ teologie mnohem spíše zpětně vykládá a racionalizuje, než že by nám je dopředu nabízela. Možná nám proto basilejský koncil – při vědomí si různých omezení a nebezpečí, protože podobný postup nelze zdaleka použít pokaždé – ukazuje mnohem spíše správný způsob řešení konfliktů než nějaký vynucený a účelový kompromis.

Myslím, že podobný „věroučný“ pohled na dějiny Církve je užitečný. Nejen v tom smyslu, že v *Turnaji víry* umožňuje autorovi věrohodně rekonstruovat průběh určité historické události a vysvětlit její vnitřní dynamiku. Ale umožňuje nám vnímat i proměny lidské mentality ve větším měřítku. Středověk byl zjevně okouzlen vírou: fascinován světlem víry, tedy schopností víře porozumět. Možná se na ni samotnou soustředil až příliš, protože víra je nakonec jen prostředkem, způsobem našeho vztahu s Bohem. I když na basilejském sněmu šlo o reformu církve spíše ve viditelném, lidském a organizačním smyslu, je pozoruhodné, že koncilní otcové ukázali nečekanou a nevídanou pružnost v tom, jak vyřešit krizi vzešlou z podobného zúženého pohledu na víru. My už s odstupem víme, že to nestačilo, vznik protestantismu „reformu“ vyvolanou jednáním s českými kališníky nakonec rozprášil, když přestala dostačovat oběma stranám (trnem v oku byla ovšem hlavně pozdějším papežům). S nadsázkou řečeno, musela Římská církev svoji víru – ve specifickém středověkém pojetí – ztratit a znovu ji nalézt v pojetí barokním. A tu znovu ztratit s nástupem modernity, takže novou podobu se nyní snažíme nalézt my. Zatím se nám nezdá, že bychom v tom byli zvláště úspěšní, ale pohled zpět nás povzbuzuje v názoru, že je to snad správný způsob, jak se katolická víra – tedy její lidské vnímání a chápání – vyvíjí. A je-li s námi Bůh, nemusíme se doopravdy bát, protože historie nám ukazuje, že východiska lze nalézt i tam, kde se zdá, že nejsou. Pravda, nemusíme je ponořeni do naší doby být schopni pochopit, protože málokdo je tak prozíravý, jako byl Mikuláš Kusánský. Nemusíme se jich ani dožít, ale jsme součástí většího příběhu a jednou ho snad uvidíme celý. Takový náhled už přesahuje vědecky pojímanou historii, ale

basilejský koncil ji přesahoval také, přinejmenším si to jeho účastníci rozhodně mysleli.

Kromě oficiální a viditelné tváře Církve, jak se ukazovala v precizních formulacích Ivana z Dubrovníku, a skryté, k jednotě směřující strategii, kterou představují smířlivější a spekulativnější úvahy Mikuláše Kusánského, se na koncilu projevila i řada dalších myšlenkových proudů, a to v poměrně širokém spektru od prelátů, kteří by si přáli udržení mnohem tvrdší věroučné a disciplinární linie, až k opatrně formulovaným postojům, které s husity více či méně souhlasí. Tato pluralita je mimo jiné důsledkem domluvy, že samotné oficiální dispute budou – přísně právně vzato – představovat střet soukromých názorů. Nikdo si nemohl být tak úplně jistý, kam doopravdy povedou, takže si koncil nechtěl příliš svázat ruce jejich výsledkem (napětí vyvolané vyhoceností tezí Ivana z Dubrovníku bylo možné deeskalovat). Líbí se mi, že Dušan Coufal tyto vedlejší názorové proudy poměrně podrobně shrnuje a probírá, protože to ukazuje, jak zajímavé a intelektuálně členité bylo pozdně středověké myšlení. Tato pestrost pochopitelně nebyla bez rizika: znovu tak vyniká pozoruhodná osobnost Juliána Cesariniho, který obratnou diplomacií dokázal vzdorovat nepřítelům koncilu, tést jednání s husity, sladit různorodé zájmy účastníků koncilu a připravit podmínky pro návrh kompromisu ohledně přijímání z kalicha. Ukazuje to mimo jiné, jak rychle se situace v katolické církvi po vyřešení papežského schizmatu stabilizovala. Průběh koncilu v Kostnici byl v důsledku bezvlády nevypočitatelný, ne-li chvílemi přímo zmatený – s civilizovaným a pečlivě řízeným průběhem úvodních fází koncilu v Basileji neporovnatelný.

Dlužno ještě podotknout, že kniha Dušana Coufala pro mne byla i zajímavým svědectvím o Zikmundovi Lucemburském. Tento český král u nás tradičně nemá dobrou pověst, ale každé, když se o něm něco dozvíme, posílí to ve mně dojem, že to on byl pravým dědicem svého otce. Pohyboval se v době a situacích, které byly nesmírně obtížné, ale přesto v nich obstál se ctí. Bylo zásluhou jeho angažovanosti, že se sešel kostnický koncil, a i zásluhou jeho osobní statečnosti, s kterou se vzepřel všem třem papežům, že koncil velké církevní schizmy úspěšně vyřešil. I když českou krizi se mu tam vyřešit nepodařilo, jeho replika „Jene Huse, nikdo nežije bez hříchu“ k požadavku, aby církevní a světské úřady mohly zastávat pouze osoby bezúhonné, mi přijde jako možná nejvýstižnější charakteristika, proč byly nakonec Husovy názory příliš přepjaté, než aby s ním člověk mohl souhlasit. Rovněž záležitosti koncilu v Basileji podpořil král Zikmund zodpovědně. Osobně se sice neúčastnil ani předcházející křížové výpravy (kvůli zranění po pádu z koně) ani následného sněmu (protože zrovna v Itálii usiloval o císařskou korunu), čímž oba podniky nepochybně oslabil. Proti snaze Evžena IV. o ukončení koncilu se však postavil se vši vážností hlavního světského ochránce křesťanství a Cesariniho teologickým argumentům dodal váhu řadou praktických důvodů (blížících se nepochybně až nátlaku). A to dokonce i v ne úplně snadné politické situaci, kdy kvůli přetlačování s papežem musel načas odložit přijetí císařské koruny, o kterou velmi stál.

Nevím, jestli se mi podařilo předat, jak impozantně na mne *Turnaj víry* zapůsobil. Jednak se Dušanu Coufalovi podařilo z ohromujícího množství podkladů vydestilovat srozumitelnou zprávu o složitých a v řadě aspektů pozoruhodných událostech první třetiny 15. století. Nezůstal však u profesionálního historicko-kritického referátu, ale dokázal události podat pro mne až nečekaně zajímavým a dramatickým způsobem, který odpovídal naléhavosti, s kterou je prožívali i jejich účastníci. Nad to ještě přesnou datací a podrobnou analýzou řady zachovaných, leč historiky doposud nepoužívaných odborných teologických pojednání mohl konvenční historické podklady doplnit o velmi věrohodný odhad postojů a motivací jednotlivých účastníků. Hlavně díky tomu mi složitá dilemata doby, kterou jsem pro její ponurost nikdy neměl moc v lásce, přijdou mnohem pochopitelnější. Hledím na některé naše předky nejenom o něco smířlivěji, dokonce bych řekl, že jsem se z jejich peripetií i něco nového naučil o tom, jak obtížné – a někdy i proti záměru věci působící – je naplňovat křesťanské ideály v časném světě. Poměrně zevrubné přetlumočení řady dnes již běžně neznámých teologických konceptů pak samozřejmě také představovalo pozoruhodnou sondu do myšlení našich předků, a to na obou stranách sporu: ať již ve smyslu obyvatel Českého království, nebo příslušníků Římské církve, což je zvláště zajímavé, protože člověk se cítí být potomkem obou sporných stran. Několikrát jsem si vzpomněl na knihu Michala Macháčka o Gustávu Husákovi. Navzdory zcela odlišnému tématu mi přijde, že obě patří do nové generace historických knih, které se nám snaží historii přiblížit mnohem ambicióznějším způsobem, aniž by přitom rezignovaly na odborné kvality. Nebyl bych býval čekal, že pro naše pochopení a přijetí minulosti bude nezaujaté vědecké bádání schopno udělat tolik dobrého, ale přijde mi to jako báječná zpráva. Doufejme, že tento přístup úspěšně přežije současnou politicky motivovanou nechuť k pravdě.

Jiří Grunt

Dušan Coufal: Turnaj víry: Polemika o kalich na basilejském koncilu 1431–1433, Filosofía, 2020, 652 str., 490 Kč

Odposlechnuto

Draghiho zpráva o stavu EU byla zpřístupněna krátce poté, co byla Němka Ursula von der Leyen potvrzena jako staronová předsedkyně Evropské komise. Zpráva, která je k současné EU značně kritická, však jaksi tiše předpokládá, že v podstatě ti samí byrokraté, kteří EU dlouhé roky navigovali směrem, který zpráva kritizuje, budou těmi, kteří začnou myslet zcela jinak. A to je pravděpodobně nerealistické.

Miroslav Bárta

Draghiho zpráva: vesměs mylná doporučení zaslána na špatnou adresu. Bude to dra(g)hý.

Mojmír Hampel

To, co se děje v posledních letech, zejména od Covidu, je fakt donebevolaající. Jak je EU navenek ničeho schopná, tak dovnitř se zdá být všeho schopná.

Jan Oscipovský

Brexit byl marný. Diktátu přidělaných víček [na petkách] neunikli ani Britové.

iDnes

Jaroslav Olša jr.: V odlesku Hollywoodu. Čeští a českoslovenští konzulové v Los Angeles

Pan vydavatel mi poskytl novou knihu pana Olši o českých konzulech v Los Angeles.

Autor je sám aktuálním českým konzulem v L.A., takže knihu zachytil historií úřadu, který aktuálně sám zastává.

Nikdy by mě nenapadlo, že může být zajímavé číst si o konzulech. Ale je. Lidská zvědavost je nejkrásnější, když je otevřená a zcela nepředpojatá. Proto není důvod, proč by pro zvědavého čtenáře neměla fungovat zrovna tematika českého konzulátu: když autor jako pan Olša umí výborně psát a vypráví poutavé příběhy několika lidí, kteří na západním pobřeží Severní Ameriky sloužili v administrativní podpoře krajanů, tak je čtení potěšením.

Kniha nabízí několik kategorií příběhů: první etnickí čeští konzulové byli lidé, kteří začali z naprosté nuly a pozoruhodně se vypracovali. Další linií je pohled z USA domů do staré vlasti: konzul je vždy určitým vyslancem domova a příběh konzulátu poskytuje zvláštní filtrovanou perspektivu zpět na vývoj v kotlině. Dále je tu klientela konzulátu, tj. krajané v cizině, a nakonec samozřejmě i samotná hostitelská země, tj. stát Kalifornie.

Kapitoly jsou řazené chronologicky a stručně popisují osobnosti a práci jednotlivých konzulů. Konzulové v L.A. sloužili dlouhá léta zadarmo (coby honorární konzulové), až postupem doby byl úřad profesionalizován a obsazován placenými diplomaty.

Do deníčku bych si rád poznačil tyto nesouvislé poznámky:

– Dlouhou dobu se knihou táhne problém, že historicky bylo jako významnější vnímáno San Francisco, a tak nemálo zemí udržovalo konzuláty v San Franciscu i v době, kdy Los Angeles bylo podstatně významnější.

Konzul Bohuš Beneš a Humphrey Bogart

– Staré Rakousko nedávalo vztahům s USA prioritu. Ve druhé polovině 19. století jmenovala Vídeň několik honorárních konzulů v USA, ale byli to lidé, kteří nemluvíli česky. Česká komunita ve Státech navíc zahrnovala i politickou emigraci z doby po revoluci r. 1848. Takže vzájemné vztahy mezi úřady rakousko-uherské unie a americkými Čechy byly mizivé. Kniha cituje historika p. Tomáše Čapka:

Na konzuláty a vyslanectví pohlížel našinec jako na nepřátelskou půdu a vkráčoval na ni jen, když nebylo vyhnutí. Není pamětníka, že by byl vyslanec nebo konsul, tak rád a často se blýskající na festech Rakušanů a Němců, přišel na českou slavnost. Pravda, nikdo vyslance ani konsuly nezval. Sami též nepřicházeli, dobře vědouce, že by nebyli vítáni.

– Vynikající je medailonek p. Francise Korbela, prvního Čecha, který sloužil jako rakousko-uherský honorární konzul pro Kalifornii. Pocházel z Bechyně a jako mladý se zapojil do revolvy r. 1848. Do USA utekl zcela bez prostředků a cestu sotva přežil.

V Brémách dostal jako politický uprchlík zdarma lístek na loď do New Yorku a k tomu ještě deset dolarů na cestu. Už cesta plachetnicí byla očistcem, nejenže trvala 64 dní, ale, jak Korbela vzpomíná, „já nemohl jísti nic než lodní suchar, když jsem z něho plíseň nožem ořežal a suchar hodně kladivem neb sekerou rozbil a ve vodě namočil.“

Poté, co přežil první období jako dělník v továrně na doutníky, začal se stavět na vlastní nohy tím, že začal vyrábět krabice na doutníky. Časem přizval za oceán i své bratry z Čech.

Přesvědčil bratry, aby převzali malou pilu a sám ji pak začal řídit. Korbellové poté nakoupili rozsáhlé pozemky v okolí, začali ve velkém těžit sekvojové dřevo, které na vlastních zámořských lodích vyváželi do Evropy a Latinské Ameriky, rozšířili pilu, začali pěstovat dobytek a nakonec i vyrábět sýry. Aktivita firmy F. Korbela & Bros. se stále více začaly přesunovat na sever od San Franciska, firma prodala výrobu krabic na doutníky a v roce 1881 také časopis The Wasp. O pouhý rok později pak Korbellové na vykácených pozemcích založili svou první vinici.

Wow. Osud toho pána je fascinující a nechci ho tu celý opisovat. Pozoruhodné je i to, že i coby politický uprchlík si po čase upravil vztah s Vídní a úřad konzula vykonával vlastenecky, ale současně ke spokojenosti vídeňské vlády.

– Pozoruhodným historickým okamžikem byla i okupace českých zemí Německem. Český ministr zahraničí vydal konzulům strohý příkaz, aby vše vydali

VETŘELCI: Romulus

Od let sedmdesátých, kdy se díky Ridley Scottovi etabloval, vrací se ALIEN opakovaně a vracet se nepřestane. Některá pokračování ale byla horší. O jiných se dá diskutovat. Kritikou je – kupříkladu – dnes takřka všeobecně přijímán třetí díl režiséra Davida Finchera (z vězeňského prostředí), ale já osobně se k němu nevracím; a když se k filmu nevracíte, co s ním?

Oproti tomu velikán a megaloman James Cameron stvořil částí druhou naprostou klasiku! Jiná věc je, že vlastně změnil žánr. Původní *Vetřelec* je sci-fi horor a on natočil sci-fi thriller s prvky hororu. Ale funguje to. Víc než dobře. Funguje však i nejnovější část ságy *Romulus*, kde se zvláště ve finále výslovně a vyloženě parafrázuje finále části zcela první od Scotta. Nejen to. Parafrázuje se tu kdekerá hláška z jedničky a dvojky. A nejen hlášky. Vadí-li to? Ne. Je to pravý přístup při rozvíjení franšizy. A nejlepší. A tvůrci, mimochodem řečeno, pomohli vlastní invenci dokonce i převzetím několika prvků z jisté vetřelčí počítačové hry.

V nové verzi jsme ale na vyšším levelu hrůz a před koncem dojde i k jednomu zvratu-šoku, který poněkud rozhodil i mě, diváka už otupělého. Jinak... Je skutečně obdivuhodné, nakolik nový *Vetřelec* dokázal „zapracovat“ do těsta všechny podstatné dosavadní prvky ságy, které tvůrci často citlivě inovovali. Pokud byste nikdy nic s „vetřelci“ ještě nezhlédli, tento nový film by vám dobře stačil k životu, to je jisté, a všechny principy a zákonitosti světa nejnebezpečnější entity kosmu byste pochopili dokonale.

Na mě osobně trochu zvláště působilo opravdu výrazné omlazení lidské posádky. Je to, jako by autoři říkali: „Vy staří si zůstaňte ve svém... a tady se spolu s námi dívejte, jak okolo v multikině usedne mládež a uvidí mládež.“ Nechtějí si to ale říkají a nic proti tomu nemám.

Vetřelec byl od začátku spojen i se švýcarským výtvarníkem Gigerem. Ten se, nutno říci, opět vrací, ačkoli se toho bohužel nedožil. Ne vždy mu při předchozích dílech uznali jeho

Němcům a následovali jejich pokynů. Každý konzul v zahraničí se musel rozhodnout, zda tohoto pokynu uposlechne, nebo zda pokyn odmítne. Tak se stalo i v Los Angeles, kde dlouholecý československý konzul dr. Janovský odmítl podřídit se Německu a přidal se na stranu exilové administrativy.

– Pro konzulát v L.A. bylo vždy podstatným faktorem i centrum filmového průmyslu v Hollywoodu, kde působilo mj. i mnoho židovských uprchlíků z Republiky a z Německa, jakož i německých antifasistů. Kniha ukazuje, že tyto kruhy byly Československu setrvale příznivě nakloněny, silně pak především za války.

V té době byl konzulem v San Francisku p. Bohuš Beneš, synovec presidenta p. Edvarda Beneše. Kniha ukazuje, jaké měl tehdy čs. konzul možnosti a ambice vůči hollywoodské filmové tvorbě: producenti mu umožňovali zasahovat do scénářů

autorský podíl, ale tady je gigerovská ruka opět cítit. Mrazí z ní velmi. Vzpomínám na jeho výstavu na Hluboké.

Takřka dvouhodinový film režíroval Jihoameričan Fede Alvarez, který se roku 2013 etabloval novou verzí *Lesního ducha*. V ní se věru nekrotíl, tady však ano. Ostatně se musel držet i těch prvků scénáře, které stanovuje Rodo Sayagues, jeho stálý spolupracovník (*Smrt ve tmě 1 a 2*).

Svorně věděli, že nesmí drastický koncert příliš přepálit a stvořit tak jen frašku, které by se noví diváci smáli. A to se povedlo. Film drancující jedničku a dvojku má dokonce momenty, při kterých se po vašem těle valí i onen fincherovský splín z dílu tři.

Ne, tohle nebudou a nejsou žádné hrátky ve stylu *Freddie versus Jason*. Tohle je vážné, a kdo to vážně brát přesto neumí, HOLT ať nechodí do kina a skočí pod trolejbus! Nebo ať sedí doma. Aniž bych příliš rád prozrazoval přesmoc, ve filmu se lidé (a ženský prvek opět je mocně zastoupen) musí poprat také s odporným hybridem vetřelce a člověka. Ten, pozor, nebyl tvořen digitálně, ale hrál jej skutečný muž, avšak až nepřírozně vysoký. Jde o basketbalistu jménem Robert Bobroczyk.

Co se týče dalších rolí, překvapilo mě, že tu vlastně nehraje Ian Holm; ačkoli se v notné části filmu vyskytuje na obrazovce. Domníval jsem se, že byly využity nějaké starší záběry s ním (v době natáčení už tento britský herec asi čtyři roky nežil), ale ve skutečnosti byly jeho tváře a jejich mimika generovány umělou inteligencí.

Děj se odehrává roku 2142, tedy 37 let před příběhem *Vetřelců* a dvacet let pro hrůzách *Vetřelce* číslo jedna, které jsou krátce zmíněny jedním z robotů.

Ivo Fencel

Vetřelec: Romulus. 118 minut. USA 2024. Scénář a režie Fede Alvarez. Spoluautor scénáře Rodo Sayagues. Hudba Benjamin Wallfisch. Hrají Caillee Spaeny, David Jonsson, Archie Renaux a další.

a i hotových filmů s nacistickou tematikou tak, aby vyznění odpovídalo českým zájmům.

Kniha je útlá, psaná je svižně a jistě ji k čtení doporučuji – už pro užasnou obrazovou výbavu, kdy dobové plakáty, inzeráty, fotografie a výstřižky z tisku jsou na každé stránce.

První věta knihy: *Obyvatelé Čech a Moravy měli o americký kontinent zájem už od doby, kdy se dozvěděli o Kolumbově objevu Evropanům neznámé země.*

Poslední věta: *To vše bude znamenat další zvýšení významu i práce českého generálního konzulátu na západním pobřeží Spojených států.*

Jára Mikovec

Jaroslav Olša jr.: *V odlesku Hollywoodu, Nová vlna, 2024, 176 st., 420 Kč*

Živel 41 (In Extremis) je tu s námi

Je to neuvěřitelné, že vyšlo už 41. číslo časopisu *Živel*. Také se rodilo čtyři roky. Nese název *In extremis*, což zahrnuje všechno možné od feministického hororu přes konzervativní sci-fi po antisemitismus Henryho Forda nebo politicky pochybného spisovatele H. H. Ewerse či covidovou biokracii.

Nový *Živel* byl přivítán na vernisáži právě odstartované výstavy *Identita, příběh českého grafického designu* v Muzeu Kampa, kde má samozřejmě i svou sekci s úplně prvními čísly.

Seznam prodejních míst se ještě řeší, skoro určitě bude v PageFive.

Já do čísla přispěl článkem o kulturní historii písmene X (od *Ikarie XB-1* k pomu a zpět), pro který jsem také přeložil tuhle skvělou báseň od E. Patridgeové.

Ivan Adamovič

X (vlastní životopis)

Stojím tu, rozkročmo, kolos,
nebo baletka v páté pozici, široké port de bras.
Polymorf zbloudilý do angličtiny,
někdy vyslovená jako americké Z,
ve francouzštině jsem často tichá,
v jazyce pirahá mám ráz;
somálská frikativa.
Vektor, lineární osa,
chromozom, v bowlingu strike.
Cíl všech pirátských map,
na konci dopisu – líbám.
Plebsu sloužím v piškvorkách,
zříte mne na mramorových fasádách.
Páruji se s ypsilonem –
neznámá proměnná.
Propůjčuji se kometám s cizími orbity,
spojenec paprsků atakujících konec času.
Jsem defaultní sci-fi planeta.
Na římských hodinách
mi bylo deset. Později, jméno zástupů
těch, jimž byla upřena moc abecedy.

NON FICTION
Witold Szablowski

Rusko pohledem z kuchyně

Jak budovat impérium nožem, naběračkou a vidličkou

Motto: *Stalinův kuchař Vitalij Alexejevič mi jednou vyprávěl o dni, kdy zemřel Stalin. Pátého března měl mít službu v kuchyni. Vrátil se z města před obědem, oknem ho spatřila Istomina, Stalinova hospodyně, o které se říkalo, že byla jeho milenkou. Vyběhla za ním na dvůr a říká mu s pláčem: „Hospodář umřel. Berja už začal popravovat jeho lidi.“*

Vitalij Alexejevič se skrýval mnoho měsíců u rodiny na vesnici a bál se, jestli ho nehledají Berjovi lidé. Až když se dozvěděl, že zastřelili i Berju, vrátil se a šel se zeptat do Kremlu, jestli ho vezmou zpátky.

V tomto úryvku je možná vše, co potřebujeme vědět o Rusku a Rusech. Nicméně jsme to, co jíme, takže je jistě zajímavé dovědět se i něco o stravovacích návycích lidí na té pohodovější straně pušky či nagantu, i když to by asi nebylo přesné; vrazi, kteří museli zabít vlastníma rukama, často jedli totéž, co jejich oběti, takže by asi bylo příhodnější mluvit o lidech na té správné straně psacího stolu.

Já část téhle knihy, asi polovinu kapitol, vyslechl jako četbu na pokračování na ČRo Plus a chtěl jsem se dovědět i zbytek, tak jsem sáhl do peněženky.

Dověděl jsem se pak, jak s posledním carem zastřelili i jeho kuchaře, kdo se staral o Stalinův jídelníček, co dostávali k jídlu likvidátoři černobylské katastrofy, jak jedli vojáci a piloti v Afghánistánu, jak a co jedli kosmonauti, jak se jedlo, či spíše nejedlo při hladomorech na Ukrajině a v Leningradu, a to celkem v osmnácti příbězích doplněných kuchařskými recepty.

Hodně zajímavá mi přišla specifická etiketa lidí starajících se o žaludky vládců Sovětského svazu, nebo průběh kulinářských příprav na Jaltskou schůzku, jak se organizovaly hony na divočáky, aby každý soudruh nějakého trefil, či rozhovor s lidmi, kteří připravovali pohoštění pro schůzku v Bělověžském pralese, kde Jelcin a spol. rozpustili SSSR.

S upřímností lidí, kterým dnes už nic nehrozí, se přiznali, že kdyby věděli, co jejich pánové chystají, tak by je zastřelili (vrchní lovčí) nebo otrávil (šéfkuchařka).

Protože je každá kapitola doplněna recepty ruské kuchyně, můžete si pro větší autenticitu k četbě uvařit bliny, bajkonurský boršč, polévku z úhoře, králíka na víně nebo v kapitolách o hladomorech chleba z pečené kůry, či travjaniky – placky ze slámy.

ZR

Witold Szablowski: *Rusko pohledem z kuchyně, Dokořán, 2023, překlad Jaroslava Jiskrová, 400 str., 50 fotografií, 449 Kč*